

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDAKİ DOĞALGAZ
İHTİLAFLARI**

Yüksek Lisans Tezi

IRMAK POURZAND

İstanbul, 2012

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDAKİ DOĞALGAZ
İHTİLAFLARI**

Yüksek Lisans Tezi

IRMAK POURZAND

DANIŞMAN: PROF. DR. ERCÜMENT TEZCAN

İstanbul, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR.....	ix
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	x
HARİTA LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM: AB ÜYESİ ÜLKELERİN RUSYA'YA KARŞI TUTUMLARI VE RUSYA'YA KARŞI TEK SES OLAMAMA SORUNU	6
1. RUSYA-AVRUPA BİRLİĞİ DOĞALGAZ İLİŞKİLERİNİN ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ İLE AÇIKLANMASI.....	6
1.1 Birlik içinde Rusya'ya olumlu bakan ülkeler	9
1.1.1 Gizli Ortaklar: Yunanistan ve Kıbrıs.....	10
1.1.1.1 Rusya-Yunanistan İlişkileri.....	10
1.1.1.2 Rusya-Kıbrıs İlişkileri	11
1.2 Stratejik Ortaklar: Fransa, Almanya, İtalya, İspanya	13
1.2.1 Rusya-Fransa İlişkileri	13
1.2.2 Rusya-Almanya İlişkileri.....	15
1.2.3 Rusya-İtalya İlişkileri	19
1.2.4 Rusya-İspanya İlişkileri.....	20
1.3 Yakın İlişkide Olan Ülkeler: Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya.....	21
1.3.1 Rusya-Avusturya İlişkileri	22
1.3.2 Rusya-Belçika İlişkileri.....	23
1.3.3 Rusya-Bulgaristan İlişkileri	24
1.3.4 Rusya-Finlandiya İlişkileri	25
1.3.5 Rusya-Macaristan İlişkileri	26
1.3.6 Rusya-Lüksemburg İlişkileri	27
1.3.7 Rusya-Malta İlişkileri	28

1.3.8 Rusya-Portekiz İlişkileri.....	28
1.3.9 Rusya-Slovakya İlişkileri.....	28
1.3.10 Rusya-Slovenya İlişkileri	29
1.4 Birlik içinde Rusya'ya Karşı olan ülkeler.....	30
1.4.1 Mesafeli Yaklaşanlar: Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç ve Birleşik Krallık	30
1.4.1.1 Rusya-Çek Cumhuriyeti İlişkileri.....	30
1.4.1.2 Rusya-Danimarka İlişkileri.....	31
1.4.1.3 Rusya-Estonya İlişkileri.....	32
1.4.1.4 Rusya-İrlanda İlişkileri.....	33
1.4.1.5 Rusya-Letonya İlişkileri	33
1.4.1.6 Rusya-Hollanda İlişkileri.....	34
1.4.1.7 Rusya-Romanya İlişkileri	35
1.4.1.8 Rusya-İsveç İlişkileri.....	35
1.4.1.9 Rusya-Birleşik Krallık İlişkileri.....	36
1.5 Olumsuz Yaklaşanlar: Litvanya ve Polonya	37
1.5.1 Rusya-Litvanya İlişkileri	37
1.5.2 Rusya-Polonya İlişkileri.....	38
II. BÖLÜM: AB ÜYESİ ÜLKELERİN RUSYA'YLA KARŞILAŞTIKLARI	
SORUNLAR	40
2. AB ve Rusya Arasındaki Hukuki İlişkiler	40
2.1 AB ve Rusya Arasında Genel İlişkilerin Kurulması: Ticaret ve Ortaklık Anlaşmaları Süreci.....	40
2.2 Enerji Alanındaki İlişkiler: Kurumsal Yapılanmaya Doğru	42
2.3 Yeltsin Sonrası Dönemde Rusya'nın Enerjiye Bakışı.....	46
2.4 AB – Rusya Enerji Diyalogu ve Bu Çerçevdeki Gelişmeler	49
2.5 Rusya ve AB'nin Enerji Görüşmelerinde Anlaşmazlık Konuları	53
2.5.1 Doğalgaz dağıtım sözleşmelerinde yaşanan anlaşmazlıklar	53
2.5.2 Rusya'nın ikili doğalgaz fiyatlama politikası	56
2.5.3 Üretim paylaşma anlaşmalarında yaşanan anlaşmazlıklar	61
2.5.4 Alternatif boru hatları çerçevesindeki uyuşmazlıklar	67
2.5.4.1 Yamal II Doğalgaz Boru Hattı	68

2.5.4.2 Kuzey Akım Boru Hattı.....	70
2.5.4.3 Güney Akım Boru Hattı	71
2.5.4.4 Mavi Akım Boru Hattı.....	73
2.5.4.5 Nabucco Boru Hattı	75
2.6 AB'nin Doğalgaz Arzındaki Olası Aksaklıklara Karşı Alabileceği Önlemler.....	76
SONUÇ: AB Ortak Bir Enerji Politikası Oluşturabilir mi?	79
KAYNAKÇA	88
EKLER.....	99

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Avrupa'nın ortak bir enerji politikası oluşturmasının önemine vurgu yapmak ve böyle bir politika oluşturulup oluşturulamayacağı sorusuna yanıt aramaktır. Bu maksatla, ülkelerin ayrı ayrı ve Birlik olarak Rusya ile enerji ilişkileri ele alınacak, doğalgaz özelinde yaşanan sorunlara yer verilecek ve elde edilen bilgiler ışığında ortak enerji politikasının oluşturulması ya da oluşturulamaması halinde gerçekleşebilecek bazı muhtemel senaryolara değinilecektir.

Bu çalışmamda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen aileme ve Barış KURT'a, bana karşı her zaman anlayışlı ve sabırlı olan çok değerli tez danışmanım Prof.Dr. Ercüment TEZCAN'a, jürimde olmayı kabul eden değerli hocalarım Prof.Dr.Mesut Hakkı CAŞIN ve Yrd.Doç.Dr. Emre İŞERİ'ye ve yardımlarını benden esirgemeyen sayın Sıla AYANOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Rusya ve AB arasında yoğun bir enerji ilişkisi vardır. AB ihtiyaç duyduğu doğalgazın yaklaşık 1/3'ünü Rusya'dan ithal ederken; Rusya da ihracat gelirlerinin büyük bir kısmını AB ülkelerine ihraç ettiği petrol ve doğalgazdan sağlamaktadır. Enerji ilişkilerinin böylesi büyük bir hacimle gerçekleşmesi bu konuya önem kazandırmakta ve enerji ile ilgili bir strateji hazırlamayı gerekli kılmaktadır.

Rusya, Putin'in iktidara gelmesinden sonra bir enerji politikası benimsemiştir. Bu politika gereği enerji kaynaklarını devlet kontrolünde tutmaktadır. Bu sayede dış ilişkilerinde zaman zaman enerji kaynaklarını bir koz olarak kullanmaktadır. Öte yandan AB henüz ortak bir enerji politikası oluşturamamanın sıkıntısını 2006 ve 2009'daki gaz krizlerinde yaşamıştır.

Rusya ve AB arasında enerji alanında çeşitli sorunlar yaşanmakta, bu sorunların çözülememesinde üye ülkelerin Rusya'yla ayrı ayrı kurdukları ve farklılıklar gösteren ilişkileri kadar yine AB'nin ortak bir enerji politikası olmayışı da etkili olmaktadır.

Çalışmamızda, AB ülkeleri ve Rusya arasındaki enerji ilişkileri hem ülkeler bazında hem de Birlik olarak ele alınacak, AB ve Rusya arasındaki doğalgaz özelinde anlaşmazlık konularına yer verilecek ve sonuçta ortak enerji politikası oluşturabilmenin önemine ve yapılabiliğine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, AB, enerji, doğalgaz, ortak enerji politikası, boru hatları, enerji antlaşmaları, uzun süreli sözleşmeler, ikili fiyatlandırma, enerji ilişkileri

ABSTRACT

There is an intense energy relationship between Russia and the EU. Natural gas in the EU needs about 1/3 of the imports from Russia, while Russia exported to EU countries where a large portion of the export revenues of oil and natural gas provides. The realization of such a large volume of energy relations to get their attention and energy on this issue makes it necessary to prepare a strategy.

Russia has adopted an energy policy after Putin had come to power, Accordance with this policy, state control of energy resources reserves. In this way, energy resources are being used by a trump card time to time. On the other hand, EU couldn't make a common energy policy yet and shortages experienced in the gas crises of 2006 and 2009.

Various problems have been experienced in the field of energy between Russia and the EU, member states couldn't solve these problems and differences that have established separate relations with Russia as EU, in the absence of an effective common energy policy.

In our study, energy relations between Russia and EU states will be analyzed separately and also as an Union. Conflicts which are especially on natural gas will be discussed and as a result importance and ability of an common energy politics will also be discussed.

Key Words: Russia, EU, energy, natural gas, common energy policy, pipeline, energy contracts, long-term contracts, dual pricing, energy relations

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BP	British Petroleum
BRIC	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EŞA	Enerji Şartı Anlaşması
LNG	Likit Doğalgaz
OİA	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UEA	Uluslararası Enerji Ajansı
UPK	Uluslararası Petrol Kuruluşu
ÜPA	Üretim Paylaşma Anlaşması

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: 2004 yılında Rusya'nın AB Ülkelerine ve Türkiye'ye Doğal Gaz İhracatı.....	9
Tablo 2.1: Yıllara Göre Rusya'nın İhraç Malları Kompozisyonu (BDT haricindeki ülkelere).....	45
Tablo 2.2: Yıllara Göre Rusya'nın İhraç Malları Kompozisyonu (BDT haricindeki ülkelere).....	45
Tablo 2.3: Hazar Bölgesinin Tahmin Edilen Petrol ve Doğalgaz Rezervleri ve Kaynakları	48
Tablo 2.4: AB'nin Artan Enerji Bağımlılığı	52
Tablo 2.5: AB Ülkeleri'nde Uzun Dönem Doğalgaz Sözleşmeleri	54
Tablo 2.6: Gazprom'un Doğalgaz Satışları (2004 – 2008).....	59

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Yıllara Göre Petrol Varil Fiyatı	47
Şekil 2.2: Yurtiçi Endüstride ve İhracatta Doğalgaz Fiyatları (1991-2010)	57
Şekil 2.3: Bölgelere Göre Gazprom'un Satışları (2008'in 3. Çeyreğinde)	60
Şekil 2.4: 2000-2030 Dünya Enerji Tüketiminin Dağılımı.....	77

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.1: Almanya'nın Doğalgaz Bağımlılığı	18
Harita 2.1: Enerji Şartı'nda Taraf ve Gözlemci Ülkeler	43
Harita 2.2: Sakhalin-II Projesi.....	65
Harita 2.3:Yamal – Avrupa Doğalgaz Boru Hattı	69
Harita 2.4: Kuzey Akım Doğalgaz Projesi	71
Harita 2.5: Güney Akım Doğalgaz Projesi.....	72
Harita 2.6: Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı	74
Harita 2.7: Nabucco Boru Hattı.....	75

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri Rusya'dan ciddi miktarlarda petrol ve doğalgaz ithal etmektedir. Doğalgaz sevkiyatı çok büyük oranda boru hatları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir ve bu durum karşılıklı bir bağımlılık yaratmaktadır. Dolayısıyla dünyada kanıtlanmış en büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan Rusya'ya son genişlemeden sonra sınır komşusu olan AB'nin, hem yeni boru hatları sayesinde hem de artan ihtiyaç nedeniyle yükselen ithalat miktarı Rus doğalgazına olan bağımlılığı da arttırmaktadır. Öte yandan Rusya da doğalgaz ihracatının çok büyük bir bölümünü AB ülkelere yapmaktadır. Üstelik Rusya'nın ihracat gelirlerinin büyük bölümünü doğalgaz ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. Bu sebeple Rusya'nın da ekonomik olarak AB'ye olan bağımlılığından söz edilebilir. Bu karşılıklı bağımlılıklar nedeniyle AB ve Rusya arasında petrol ve doğalgaz alanında önemli bir bağ kurulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde durma noktasına gelen ilişkiler, Soğuk Savaş sonrası birçok antlaşma ile yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Sovyetlerin son dönemlerinde imzalanan Ticaret ve İşbirliği antlaşmasıyla ilişkiler başlamıştır. Avrupa Topluluğu'nun (AT) yerini AB'ye; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ise Rusya'ya bıraktıktan sonra da bu anlaşmanın devamı niteliğindeki Ortaklık ve İşbirliği anlaşmasının imzalanmasıyla devam etmiştir.

Enerji alanında ilişkilerin kurulması ise daha uzun sürmüştür. Rusya ve Avrupa ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin dışında, AB ve Rusya arasında enerji alanında ilk ciddi ilişki 1998 yılında yürürlüğe giren Enerji Şartı'yla kurulmuştur. Bu antlaşma ilk oluşunun yanı sıra çok sayıda ülkenin anlaşmaya taraf oluşu sebebiyle de ciddi önem arz etmektedir.

Antlaşmanın imzalandığı dönemde ekonomik olarak zorluklar içerisindeki Rusya, en büyük alıcı pozisyonundaki AB ile ilişkilerini iyi tutmak adına şartı yerel yasalarıyla uyumlu olduğu sürece kabul ettiğini belirtmiştir. Ancak zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli gelişmeler bu tutumun anlaşmayı onaylamadığını beyan edecek kadar değişmesine sebep olmuştur. Bu değişimdeki en önemli iki etken Rusya'da ekonomik ve politik durumların değişmesidir.

Büyük ölçüde petrol ve doğalgaz gelirlerine bağımlı olan Rus ekonomisi, antlaşmanın yürürlüğe girdiği yıl olan 1998 yılından, Rusya'nın antlaşmayı onaylamadığını açıkladığı 2009 yılına kadar petrolün ve fiyatı petrole endeksli olarak değişen doğalgazın değerlenmesi sebebiyle önemli bir gelir artışı sağlamıştır.

Öte yandan Yeltsin'in yerine gelen Putin ile birlikte doğalgazı bir dış politika aracı olarak kullanmak, doğalgaz bağımlılığı sayesinde AB ülkeleri üzerinde baskı oluşturmak biçiminde yeni bir anlayış AB ile olan ilişkilerde hakim olmuştur.

Enerji Şartı beklenen sonuçları vermeyince, AB Rusya ile olan sorunları diyalog yoluyla çözmeyi amaçlamış ve Enerji Diyalogu oluşturulmuştur. Ancak burada da AB'nin ortak bir yaklaşım sergileyememesi sebebiyle, Enerji Diyalogu çerçevesinde gerçekleştirilen zirvelerden enerji ticaretinde karşılaşılan sorunları aşmayı sağlayacak kararlar alınamamış, bu diyalog enerji verimliliğinin ve çevreye duyarlılığın artırılması gibi ikincil öncelikteki konularla sınırlı kalmıştır.

Ortak yaklaşım sergilenememesindeki en önemli faktör, Rusya'yla AB ülkeleri arasında gerek genel ikili ilişkilerin, gerekse doğalgaz özelindeki ilişkilerin farklı düzeylerde gelişmiş olmasıdır. AB ülkelerinin doğalgaz ithalat miktarları ve bu ithalat miktarında Rusya'dan gelen doğalgazın payı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. İspanya, Portekiz gibi ülkeler Rusya'dan hiç gaz ithal etmemektedir. Almanya ve İtalya'nın ithal ettiği gaz miktarı AB'nin toplam gaz ithalatının neredeyse yarısını oluşturmakla birlikte bağımlılık oranları AB geneliyle eş düzeydedir. İthal ettikleri gaz miktarı görece düşük olan Baltık ülkelerinde ise bağımlılık oranı %100'dür.

Bu değişken bağımlılık, Rusya'ya karşı oluşturulan politikalarda da değişkenliği doğurmaktadır. Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkeler Rusya'yı stratejik ortakları olarak görmekte ve uzun vadeli ortaklık antlaşmaları imzalamaktadır. Bu ülkeler Rusya'yla yapılan doğalgaz ticaretinin lokomotif konumundadırlar. Yunanistan ve Kıbrıs, AB içinde çoğunlukla Rusya'yı savunan bir tavrı benimsemiştir. Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya ve Slovenya gibi ülkeler Rusya'yla dostane ilişkilerini sürdürmekte ve ticari hedeflerini, politik hedeflerden önde

tutmaktadır. Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç, ve İngiltere de ticari maksatlarını ön planda tutmakla beraber, gerektiğinde örneğin insan hakları konusunda Rusya'nın tavrına tepki göstermekten geri durmamaktadır. Litvanya ve Polonya ise çoğunlukla Rusya karşıtı bir tutum izlemektedir.

Öte yandan Lizbon Antlaşmasına göre, ticaret antlaşmalarının onaylanması oybirliği esasına göre mümkün olabilecektir. Bu nedenle AB'nin doğalgaz konusunda Rusya'ya karşı ortak bir tutum sergileyebilmesi için farklı önceliklere ve yaklaşımlara sahip ülkelerin ortak bir paydada buluşması gerekmektedir.

Ortak bir tavrın olmayışı Rusya'nın lehinedir. Rusya bu sayede hem istediği fiyat politikasını uygulayabilmekte, hem AB'nin ısrarla desteklediği Rus enerji pazarının liberalleşmesini geciktirmekte hem de zaman zaman uyguladığı kesintilerle doğalgazı politik bir araç olarak kullanabilmekte ve tüm bunlara rağmen ciddi bir yaptırımla karşılaşmamaktadır.

Rusya, bu ayrışmanın bir yandan meyvelerini toplarken bir yandan da bu ayrışmayı körüklemektedir. Örneğin, AB ülkeleriyle toplu olarak değil ikili anlaşmalar yapmayı tercih etmektedir. Ya da alternatif boru hatlarıyla kimi ülkelere sağladığı gaz arzını garanti altına aldığı mesajını verirken kimi ülkelere transit ülke vasfını kaybettirmektedir. Böylece Birlik içindeki ülkeler arasında sorunlara yol açmaktadır.

Ortak politikanın olmayışı sadece Rusya'ya ekonomik ve politik avantaj sağlamamakta aynı zamanda AB'nin ekonomik ve politik yapısına da zarar vermektedir. Örneğin, üretim paylaşma anlaşmaları çerçevesinde Rusya'da enerji sektöründe çalışan sınırlı sayıdaki AB menşeli firmaya Rus hükümeti tarafından yapılan baskılara karşı, bu firmaların hakkını savunan bir tavır ortaya koyamayarak politik bir zafiyet gösterdiği söylenebilir, ya da Rusya'nın Hazar Bölgesi doğalgazını kontrol altına almasıyla muhtemel bir Nabucco projesi gibi Rus gazına olan bağımlılığı azaltabilecek projelerin ihtiyaç duyduğu gazın sağlanması zorlaşmakta ve gazın Hazar Bölgesi ülkelerinden daha uygun fiyatla alınmasının da önü tıkanmaktadır. Böylece ekonomik olarak da zarara uğramaktadır.

Ortak enerji politikası yoksunluğunun yarattığı bir başka zafiyet de karar verme mekanizmasının yavaş işlemedir. Rusya ve AB'nin çıkarlarının çeliştiği bir enerji sorununda, Rusya devlet politikası olarak hâlihazırda belli bir tutuma sahip olması ve doğalgaz ithalat – ihracat işlerini de tek bir firmayla, Gazprom'la, yürütüyor olması sebebiyle süratle karar alıp uygulayabilmektedir. Öte yandan AB'de ortaya konmuş net bir ortak enerji politikası olmadığından böylesi bir durumda müzakereler, oylamalar vs. süreci uzatmaktadır.

Daha da genel boyutlarıyla baktığımızda doğalgaz üzerinden gerçekleştirilecek karşılıklı hamleler aslında bir güç veya denge oyununun da etaplarıdır. 27 ülkeden oluşan topluluk karşısında Rusya'nın tek başına sürekli istediğini alabildiği bir ortamın varlığı hem Rusya'ya hem de AB'ye hatta tüm dünyaya yansıtacak olumsuz sonuçlar doğurabilir. Örneğin, Rusya'nın AB'nin kendine muhtaç olduğunu ve bu nedenle yapacaklarına sessiz kalacağını düşünmesi Rusya'nın daha önce de sorun yaşadığı ülkelere karşı saldırgan bir tutum içerisinde girebilir.

Başka bir olasılıkta, Rusya yeterince kar elde edemediğini düşündüğü Batı Avrupa haricindeki ülkelere ihracatını durdurma kararı alabilir. Böyle bir durumda tamamen Rus gazına bağımlı ülkeler enerji açıklarını kapatmak için nükleer enerji gibi günümüzde güvenlik açısından toplumlar tarafından sorgulanan yöntemlere yönelebilir ve bu da tüm dünyada tepkiler doğurabilir. Yine böyle bir durumda AB doğalgaz konusunda Rusya'ya sağladığı teknik desteği kesebilir ve böylece Rusya enerji pazarının sürekli artan doğalgaz ihtiyacını karşılamakta geri kalabilir. Bu gibi bir durumda dünyada doğalgaz sıkıntısı yaşanabilir ve doğalgaz fiyatları ciddi artışlar gösterebilir.

Tüm bu saydığımız nedenlerle AB'nin Rusya'ya karşı doğalgaz özelinde ortak bir enerji politikası oluşturabilmesi ciddi önem taşımaktadır. Çalışmamızda böyle bir politikanın oluşturulup oluşturulamayacağı sorusuna yanıt aranacaktır. Doğalgaz özelinde yaptığımız değerlendirmeler ışığında elde ettiğimiz çıkarımlara ve olası durum veya çözümlere yer verilecektir.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde AB ülkelerinin Rus doğalgazına olan bağımlılığı uluslararası ilişkiler teorileri (realizm ve karşılıklı bağımlılık)

çerçevesinde değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin Rusya'ya karşı tutumlarını ve Rusya'ya karşı tek ses olamama sorunu konu edilmiştir. Bu çerçevede AB üye ülkeleri, Rusya'ya olumlu ve olumsuz bakan ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Yine olumlu ve olumsuz bakan ülkeler de tarafsızlık düzeylerine göre; *Gizli Ortaklar, Stratejik Ortaklar, Yakın İlişki İçinde Olanlar, Mesafeli Yaklaşanlar ve Olumsuz Yaklaşanlar* biçiminde sınıflandırılmıştır. Bu bölümde tüm AB üyesi ülkelerin Rusya'yla olan ilişkileri, aralarındaki doğalgaz alışverişinin miktarı, yaptıkları anlaşmalar, birlikte yürüttükleri projeler gerek tarihsel yanılla gerekse güncel haliyle ele alınmıştır.

İkinci bölüm AB üye devletlerinin Rusya'yla karşılaştıkları sorunları ele almaktadır. Bu çerçevede öncelikle AB ve Rusya arasındaki hukuki ilişkinin durumu ele alınmış ve yukarıda değindiğimiz özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde enerji ilişkilerinin kurulması ve Putin dönemiyle beraber ilişkilerin gelişimine ayrıntılarıyla yer verilmiştir. İlişkilerin hukuki boyutu irdelendikten sonra üye devletlerin karşılaştıkları sorunlar *Doğalgaz dağıtım sözleşmelerinde yaşanan anlaşmazlıklar, Rusya'nın ikili doğalgaz fiyatlandırma politikası, Üretim paylaşma anlaşmalarında yaşanan anlaşmazlıklar, Alternatif boru hatları çerçevesindeki uyuşmazlıklar ve AB'nin Doğalgaz Arzındaki Olası Aksaklıklara Karşı Alabileceği Önlemler* başlıkları altında örnek olaylara yer vermek suretiyle detaylandırılmıştır.

I.BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERİN RUSYA'YA KARŞI TUTUMLARI VE RUSYA'YA KARŞI TEK SES OLAMAMA SORUNU

Bu bölümde tek ses olamama sorununa değinmeden önce Rusya ve Avrupa Birliği'nin doğalgaz özelindeki ilişkileri ve sorunlarına uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde bakılacaktır.

1. RUSYA-AVRUPA BİRLİĞİ DOĞALGAZ İLİŞKİLERİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ İLE AÇIKLANMASI

Bu bölümde Rusya-AB doğalgaz ilişkileri realizm ve karşılıklı bağımlılık teorileri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Realizm teorisinin kurucuları: Thucydides, Hans Morgenthau, Machiavelli ve Thomas Hobbes olarak kabul edilir. Realist teoriye göre; devlet adamını yönlendiren unsurlar korku, kuşku, güvensizlik, güvenlik ikilemi, üne kavuşma, prestij ve çıkar gibi unsurlardır. Özellikle bunlar arasından korku ve bunun yol açtığı güvenlik ikilemi devletleri savaşa zorlayan nedenlerin başında gelmektedir. Realistlere göre, devlet adamı, devletin çıkarlarını gözetmek zorunda olduğundan, bireysel ilişkilerde uyduğu ahlaki standartlara çoğu zaman uymayabilir; zira devlet adamı öncelikle ulusal çıkarı gözetlemek ve devleti dış tehditlerden ne pahasına olursa olsun korumak zorundadır.¹

Realizmin bir diğer önemli varsayımı ise devletlerin tek tek güvenliğini sağlayacak bir merkezi otoritenin olmadığı uluslararası yapının anarşik olduğudur. Realistler bu yapı içinde her bir devletin kendi güvenliğini sağlamak zorunda olduğunu varsayarak, diğer devletlerin de aynı şekilde davranacağını ve dolayısıyla her bir devletin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini ileri sürmektedirler.²

Diğer taraftan, Keohane ve Nye'nin karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde gücün salt

¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Alfa Yayınları, 2.Baskı, 2002, s.166-167

² Tayyar Arı, *age*, s.167

kapasite olmadığı ortaya konmaktadır. Şayet güç, bir devletin diğeri üzerine etki uygulayabilme kapasitesi ise bu her zaman nicel anlamda sahip olunan güçle orantılı olmayabilmektedir. Daha fazla kaynağa sahip olan devletin diğeri üzerinde baskı uygulaması, karşılıklı bağımlılık nedeniyle her zaman gerçekleşmeyebilmektedir. Diğeri bir ifadeyle karşılıklı bağımlılıktan dolayı daha fazla bağımlı olan, daha fazla etkiye açık hale gelmektedir.³

Avrupa Birliği 27 ülkeden oluşmaktadır ve her ülkenin doğalgaz konusundaki durumu ve beklentileri birbirinden tamamen farklıdır. Rus gazına yüksek oranda ihtiyacı olan ülkeler bu bağımlılığı bir zorunluluk olarak görürken, bu oranda ihtiyacı olmayan ya da hiç Rus gazı almayan ülkeler ise daha çok enerji güvenliğine önem vermektedirler. Örneğin; Baltık ülkelerinin Rus gazına olan bağımlılığı %100 iken, Portekiz ve Malta gibi ülkeler Rusya'dan doğalgaz ithal etmemektedir. Dolayısıyla bu durum her ülkenin önce kendi çıkarını gözetmesine yol açmakta ve ortak bir enerji politikası oluşumunu zorlaştırmaktadır.

Finlandiya ve İsveç gibi ülkeler özellikle Kuzey Akım boru hattı ile birlikte çevresel konularda endişe yaşarken, Baltık ülkeleri, Polonya, Slovakya gibi ülkeler de artan boru hatlarının Rus gazına olan bağımlılığı daha da arttıracığını vurgulayıp, Rusya'nın enerji pazarını serbestleştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, Kuzey Akım boru hattının Rusya'dan direkt olarak Almanya'ya bağlanması, aradaki ülkelerin transit ücret almalarını da engellemektedir. Bu çerçevede, AB'nin motor ülkesi konumunda olan Almanya, Rus gazına direkt bağlanarak daha kırılgan bir hale gelmektedir.

Bazı uzmanlar Almanya'nın bu hareketini "stratejik bir hata" olarak değerlendirmiş ve Almanya'yı Rusya'ya direkt bağlandığı için realizmin en büyük kaybı olarak değerlendirmiştir.⁴ Ama bunun tam tersine Almanya'nın kendi ulusal çıkarlarını ön planda tutarak Rusya ile böyle bir yakınlaşmaya gitmiş olabileceği de realist perspektiften hareketle söylenebilir.

---

³ Tayyar Anı, age, 175

⁴ Vitaliy Lehky, *What kind of future for EU-Russia energy partnership? Realism versus interdependence in international relations theory*, (Yüksek Lisans Tezi, Aarhus School of Business, Aarhus University, 2008) s.35

Karşılıklı bağımlılık çerçevesinde; Rusya için Avrupa çok büyük bir pazar iken, Avrupa için Rusya da en büyük doğalgaz tedarikçisidir. Anlaşmazlığa düştükleri takdirde Avrupa en büyük tedarikçisini kaybedecek, Rusya ise ekonomik avantajını tamamen kaybedecektir. Ayrıca, anlaşmazlıklar haricinde Rusya Avrupa yerine başka pazarlara doğalgaz tedarik etmeye önem verdiği takdirde Avrupa üzerindeki gücü azalacaktır. Rusya yeni boru hattı projeleri ile birlikte Avrupa'nın bağımlılığını daha da arttırmıştır. Avrupa da buna karşılık Rusya'nın temel hak ve özgürlüklere daha çok uyan, doğalgaz piyasasını serbestleştirmiş ve arz güvenliği çerçevesinde altyapısını yenilemiş bir Rusya için pazarlık yapması gerekmektedir.

İki taraf da birbirine karşı çeşitli derecelerde hassasiyet ve bağımlılık içerisindedir. Bu pek çok açıdan kazan-kazan durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği Rus gazına olan bağımlılığını azaltmak için alternatif enerji kaynaklarına yönelmesi gerekmektedir. (LNG, yenilenebilir enerji kaynakları). Aslında bu bağımlılık en çok transit ülkeler için ve Rusya'ya komşu olup Rus gazına %100 bağımlı olan ülkeler için en büyük sorundur. Bu konulara ileriki bölümlerde değinilecektir. Şuanki durum itibarıyla Rus gazına olan bağımlılık çok yüksek oranda olduğu için ve her ülke kendi çıkarını AB'nin üstünde tuttuğu için yakın vadede ortak bir enerji politikasının oluşturulması zor gözükmektedir.

Avrupa ülkelerinin Rusya ile olan doğalgaz ilişkilerine bakıldığında görülmektedir ki, Avrupa Birliği'nin Rusya'dan ithal ettiği doğal gaz miktarları çok yüksektir. Ayrıca, Rus gazına bağımlılık oranı da aşırı yüksektir. Slovakya ve Finlandiya'da bağımlılık oranı %100, Bulgaristan'da ise %97'dir.⁵ (Tablo 1.1)

---

⁵ Uluslararası Enerji Ajansı, *Avrupa Rusya Raporu*, Erişim Tarihi: 26 Aralık 2011

Tablo 1.1) 2004 yılında Rusya'nın AB Ülkelerine ve Türkiye'ye Doğal Gaz İhracatı⁶

Ülkeler	İthalat Miktarı (milyar kübik feet)	Toplam tüketimdeki payı (%)
Almanya	1290	39
İtalya	855	31
Fransa	406	24
Avusturya	212	69
Hollanda	94	6
Yunanistan	78	82
İsveç	39	b
Belçika	7	1
Danimarka	a	b
İrlanda	a	b
Portekiz	a	b
İspanya	a	b
Birleşik Krallık	a	b
Polonya	212	43
Macaristan	318	64
Çek Cumhuriyet	253	77
Slovakya	226	99
Finlandiya	163	98
Romanya	138	22
Litvanya	103	100
Bulgaristan	99	99
Letonya	62	100
Estonya	34	100
Slovenya	20	52
Türkiye	506	65

a: 0.5 milyar kübik feet'ten daha az. b:%0.5'ten daha az

Not: Malta ve Kıbrıs'ta doğalgaz kullanımı yoktur.

1.1 Birlik içinde Rusya'ya olumlu bakan ülkeler⁷

Bu kategorideki ülkeler Yunanistan, Kıbrıs, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya ve Slovenya'dır. Bu ülkeler Avrupa Birliği içinde yer alıp daha çok Rusya yanlısı politikalar izleyen ve Rusya ile ortak tarihsel bağları bulunan ülkelerdir.

1.1 Gizli Ortaklar: Yunanistan ve Kıbrıs

⁶ **Kaynak:** Bernard A. Gelb, *Russian Natural Gas: Regional Dependence*, CRS Report for Congress, s.2-3

⁷ Bu bölümdeki sınıflandırma Mark Leonard ve Nina Popescu'nun "A Power Audit of EU-Russia Relations" isimli eserlerinden alınmış olup duruma göre değişiklik gösterebilir.

Bu kategorideki ülkeler AB içinde yer almakla birlikte, daha çok Rusya yanlısı politikalar izlemektedir.

1.1.1.1 Rusya - Yunanistan İlişkileri

2008 senesinde Rusya ve Yunanistan diplomasi 180. yıllarını kutlamışlardır. İlişkileri Çarlık Rusya'sı ve komünizm dönemi de dahil olmak üzere çok iyi düzeyde seyretmiştir. Ekonomik açıdan ortak çıkarları ve enerji sektöründe uzun dönemli anlaşmaları bulunmaktadır.⁸

Moskova'daki Yunan Büyükelçiliği tarafından açıklanan istatistiklere göre, 2006 senesinde iki ülke arasında yapılan ticaret miktarı 4 milyar euro tutarındadır. Bu zaman diliminde Rusya, Yunan ürünlerinin en büyük 11.ithalatçısı konumuna ve Yunanistan'ın en çok ihracat yaptığı 3. ülke konumuna yükselmiştir. Yunan ithalatının %83'ü enerji ürünlerindedir. Yunan petrolünün %60'ı ve doğalgazın da %82'si Rusya tarafından sağlanmaktadır.⁹ Bugün Yunan – Rus ilişkisi güven ilişkisi ve ortak çıkarlar üzerine kuruludur.¹⁰

Rusya'nın enerji konusunda odaklandığı başlıca ülkelerden biri Yunanistan'dır.¹¹ Yunanistan, Gazprom-ENI arasındaki Güney Akım projesinde de önemli bir aktördür. Bu proje, Karadeniz yatağından geçerek Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden İtalya'ya kadar uzanmaktadır.¹² Bu sebeple, Moskova, Atina'yı Güney Akım Projesi'nde kendisine ortak olarak görmektedir.¹³

Avrupa Komisyonu büyük enerji firmalarının enerji azını yapan şirketler ve transit şirketler olarak ayrıştırılması teklifini yaptığında, Yunanistan bu teklife karşı çıkan 9 ülkeden birisi

---

⁸Ministry of Foreign Affairs, *Greece in the World*, <http://www2.mfa.gr/www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/Russia+-+Eastern+Europe+-+Central+Asia/Bilateral+Relations/Russia/>, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2011

⁹Embassy Athens Greece, *Greece And Russia: The Growing Ties - That Bind?* <http://www.cablegatesearch.net/cable.php?id=07ATHENS2171>, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2011

¹⁰ Ministry of Foreign Affairs, *Greece in the World, a.g.e.*, European Commission, *Greece-Energy Mix Fact Sheet*, January 2007, http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/mix/mix_el_en.pdf, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2011

¹²Independent Statistics&Analysis, US Energy Information Administration, *Greece*, <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Greece/NaturalGas.html>, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2011

¹³ *Greece-Energy Mix Fact Sheet*, a.g.e.

olmuştur. Gazprom'un Avrupa Birliği'ndeki reformlara karşı muhalefetiyle çakışmasına rağmen yurtiçi nedenlerden dolayı yapılmıştır.¹⁴

Putin, Güney Akım Projesi vasıtasıyla Yunanistan'la gerçekleştirilen enerji ortaklığı ile ilgili olarak; "Artık bu iş için hazırız. Doğalgaz akışını arttırabilmek için ek yatırımlar gerekmektedir. Bu proje hem Avrupa için hem de Yunanistan için çok gereklidir. Avrupa ülkelerinin çıkarlarını ve isteklerini dikkate almaktayız. Bu projenin uygulamaya geçeceğinden eminiz" demiştir.¹⁵

Buna ek olarak; "Rusya ve Yunanistan Avrupa enerji pazarındaki istikrarı desteklemek konusunda çok önemli bir rol üstlenmişlerdir. Eğer bu bölgede de bu uygulamaları gerçekleştirebilirsek, sadece kendi ülkelerimizin menfaatine olmaz, aynı zamanda tüm Avrupa ülkelerinin yararına olur" demiştir.¹⁶

Sonuç olarak, Yunanistan bir Avrupa Birliği üyesi ülkesi olarak Rusya ile iyi olan ilişkilerini enerji konusunda yapılan anlaşmalar ile birlikte derinleştirmiştir.

1.1.1.2 Rusya-Kıbrıs İlişkileri

Kıbrıs genel olarak Rusya'ya karşı Yunanistan ile aynı yaklaşımı benimsemiştir. Çünkü Rusya Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir arenada Kıbrıs'ı savunan bir tutum benimsenmiştir. Rusya, Kıbrıs meselesinde de Kıbrıs'ın arkasında olduğunu ciddi bir biçimde ortaya koymuştur. Bu destek 2004 senesinde Birleşmiş Milletler'in çözüm planı olan Annan Barış Planı'nın vetosuna kadar uzanmaktadır.¹⁷

Bu uzun süreli politik ilişki önemli ekonomik temellere dayanmaktadır. 2006 senesinde Rusya'daki yabancı yatırım miktarlarına bakıldığında, en büyük yabancı yatırım 9.8 milyar dolarla Kıbrıs'a aittir.¹⁸

---

¹⁴ Greece, a.g.e.

¹⁵ Mark A. Smith, *Russian Energy Interests in the Balkans*, Defence Academy of the United Kingdom, Cilt:8, Sayı 7

¹⁶ Mark A. Smith, a.g.e.

¹⁷ The Scotsman, *Russia Veto for Cyprus*, <http://news.scotsman.com/topics.cfm?tid=778&id=453672004>, Erişim Tarihi: 29 Aralık 2012

¹⁸ "İngiltere'nin Rusya'daki yatırımı 7 milyar dolar, Hollanda'nın ise 6.5 milyar dolardır." State Federal Service for for Statistics (Goskomstat) of the Russian Federation, Information on foreign investments in Russia in 2006, http://www.gks.ru/free_doc/2007/b07_11/23-12.html, Erişim Tarihi: 29 Aralık 2012

Rusya ve Kıbrıs arasındaki gelişen yatırım fırsatları ve enerji alanındaki potansiyel işbirliği 11 Nisan 2011’de Limasol’da gerçekleştirilen ve Kıbrıs hükümeti ile Kıbrıs Yatırım Destekleme Ajansı’nın ortaklaşa ev sahipliği yaptığı Global Rusya İş Toplantıları’nın öne çıkan konuları olmuştur. Kıbrıs Başkanı Demetris Christofias, Kıbrıs’ın Rusya Federasyonu’yla olan ekonomik bağlarını enerji alanında genişletmeye hevesli olduğunu, ya enerji kaynaklarının sağlanması ya da hidrokarbonların kullanımı için devlet ihalesi açılması konularını ciddi biçimde düşündüklerini belirtmiştir.¹⁹

BBC Ajansına göre Kıbrıs’ın Rum bölgesinde büyük miktarda gaz yataklarının bulunması bütün Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji dengesini değiştirebilecektir. Şu ana kadar dünyanın birçok lider enerji şirketi Akdeniz’deki yeni gaz yataklarına büyük ilgi göstermiştir. Özellikle Rusya’ya ait Gazprom şirketinin önceden Güney Kıbrıs ekonomik bölgesinde doğal gaz araştırmak amacıyla izin almak istediği bilinmektedir. Rusya’nın en büyük gaz şirketi Gazprom, Güney Kıbrıs ekonomik bölgesine dahil alanların birinde işletme hakkı almaya kararlıdır. Yunanistan merkezli Simerini gazetesinde yayınlanan bir yazıya göre Rusya ve Güney Kıbrıs hükümetleri arasında iki deniz parselinde doğal gaz çıkarımına Rusya’nın da katılımıyla ilgili bir antlaşma imzalanmıştır.²⁰

Guardian gazetesi Kıbrıs’ın Limasol kentinde binlerce Rus’un yaşadığını, Rus okullarıyla, Rus radyo istasyonlarıyla, kürk manto dükkânlarıyla, Rusya’nın bir parçası haline getirildiği ve kentin “Limasolgrad” olarak anıldığını aktarmıştır.

Bütün bunlara rağmen birçok uzman Rusya ve Kıbrıs arasındaki bu yakın ilişkiye şüphe ile yaklaşmaktadır. Adanın güneyindeki offshore şirketlerinde büyük miktarda Rus sermayesi bulunmaktadır. Kıbrıs bankalarındaki mevduatların dörtte biri, yabancı yatırımların da üçte

---

¹⁹ Elias Hazou, CyprusMail, *Cyprus-Russia relations at an all-time high*, <http://www.horasis.org/cyprus%20russia%20relations%20at%20an%20all-time%20high.php>, Erişim Tarihi: 3 Ocak 2012

²⁰ Doç. Dr. Canat Mominkulov, *Güney Kıbrıs’ta yeni gaz yataklarının bulunmasıyla ilgili Rusya’nın siyasi tutumu*, Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği, <http://www.ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=52&Pid=10&Lang=TR>, Erişim Tarihi: 12 Şubat 2012

biri Rus kaynaklıdır. Rusya bu yüzden Kıbrıs'ın ekonomik olarak iflas etmesini istememektedir.²¹

Ayrıca, Rusya'nın Kıbrıs üzerindeki politikaları iki taraflıdır. Birincisi Rusya, Avrupa Birliği içindeki enerji şirketlerinin ana iş kolunu muhafaza etmek ve yan şirketlerini satmak görüşüyle satın alınmasına karşı çıkmaktadır. Bunun yanında Orta Doğu ile daha çok bütünleşmek için oldukça isteklidir.²²

Kıbrıs'ta doğalgaz yataklarının bulunması Kıbrıs'ı artık gaz ithalatçısı olan bir ülke konumundan çıkarıp kendi enerjisini üretebilecek, bununla birlikte diğer Avrupa ülkelerine de ithal edebilecek konuma getirecektir. Bu da önümüzdeki zamanlarda Kıbrıs'ın önemini çok daha fazla arttıracaktır.

1.2 Stratejik Ortaklar: Fransa, Almanya, İtalya, İspanya

İspanya dışında bu kategorideki ülkeler Rusya ile çok yoğun ikili politik ve ekonomik ilişkiler içerisindedirler. Almanya birlik içerisinde Rusya'nın en çok gaz ticareti yaptığı ülke konumundadır ve Almanya'nın tutumu Rusya'nın Avrupa Birliği politikalarının en önemli belirleyicisi durumundadır. Fransa ve İtalya da Rusya'nın birlik içerisinde en çok gaz ticareti yaptığı ikinci ve üçüncü ülke konumundadırlar. İspanya ile gaz ticareti henüz olmasa da ilişkiler diğer pek çok Avrupa ülkesine göre daha yoğun bir şekilde ilerlemektedir.

1.2.1 Fransa-Rusya İlişkileri

Rusya, Fransa'nın en büyük ikinci ham petrol ve doğalgaz sağlayıcısıdır. Fransa, Rusya ile enerji, uzay ve askerî teknolojiler alanında da önemli antlaşmalar yapmaya hazırlanmaktadır. Bunlarla hem Rusya-Almanya cephesini hem de Rusya'nın bununla AB içinde kazanacağı avantajları dengelemeye çalışmaktadır. Rusya hem Almanya hem de Fransa ile gelişen ilişkileri daha da ilerletmeyi, güçlendirmeyi planlamaktadır. AB'nin iki önemli gücüyle

---

²¹ AB Haber ve Politika Portalı, *Guardian: Rus Sömürgesi Kıbrıs*, <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/guardian-rus-somurgesi-kibris-023807>, Erişim Tarihi: 4 Şubat 2012

²² Cansu Arısoy, *Kayıp Ajan Ekseninde Rusya- Güney Kıbrıs İlişkileri*, Bilgesam, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=737:kayp-ajan-ekseninde-rusya-guoney-kbrs-likileri&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2012

geliştirdiği ilişkiler sayesinde AB içinde de nüfuz ve ağırlık kazanmaktadır.²³ Ayrıca, savunma, güvenlik, finans ve enerji konularında iki ülkenin 70'den fazla anlaşması bulunmaktadır.²⁴

Yükselen enerji fiyatlarından dolayı ticari zarara uğransa da, Rusya'ya yapılan Fransız ihracatı 2000 yılından beri artış göstermektedir.²⁵

Fransa'nın Rusya'ya karşı olan yaklaşımı uzun yıllardır uluslararası arenada kendi gücünü arttırmak üzerine kuruludur. GDF firması Gazprom ile uzun dönemli anlaşmalar imzalamıştır. Bunun yanı sıra Total firması da Shtokman gaz alanında etkili bir role sahiptir. Gazprom'un CEO'su Aleksei Miller, Fransız elektrik devi EDF'nin, Güney Akım doğalgaz boru hattını Karadeniz'den geçirmek için Gazprom'un %10'luk hissesini alacağını açıklamıştır. Başka bir Fransız şirketi olan GDF Suez ise Baltık Denizi'nin altından geçen Kuzey Akım hattının %9'luk payla ortağı olmuştur.²⁶

Tüm bu ortaklıkların yanı sıra, Rusya, Güney Akım doğalgaz boru hattını Karadeniz'e kuracağı sıvılaştırılmış doğalgaz tesisi (LNG) ile güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Rusya Başbakanı Vladimir Putin, Enerji Bakanı Sergey Smatko ile görüşmesinde Fransız Total ve Rus Novatek enerji şirketlerinin birlikte bu çalışmayı yapmalarını istemiştir.

Bunun üzerine Fransız Total enerji şirketi 2 Mart 2011 tarihinde imzaladığı anlaşma çerçevesinde Rus Novatek'in Yamal bölgesindeki LNG çalışmalarına yüzde 20 ortak olmuştur. Projenin hedefi yıllık en az 15 milyon ton LNG üretimidir. Total firması Gazprom ile beraber Yamal bölgesinin güneyinde yer alan Bovanenkovo bölgesinde 2016 yılında LNG üretmeye başlayacaktır.²⁷

---

²³Fikret Ertan, *Fransa ve Rusya*, Türkiye Avrupa Vakfı, <http://www.turkiyevrupavakfi.org/index.php/arastirma-yorum/basinda-cikanlar/2726-fikret-ertan.html>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2012

²⁴ EU-Russia Centre, *The Bilateral Relations of Eu Member States with Russia*, cilt:6, sayı:5 s.28

²⁵ French Embassy in Russia, "Relations économiques franco-russes," March 2005; "Les échanges commerciaux franco-russes en 2005," March 2005, http://www.missioneco.org/Russie/documents_new.asp?V=1_PDF_122354, Erişim Tarihi: 6 Şubat 2012

²⁶ Gazprom Export Resmi Web Sitesi, <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/5/>, Erişim Tarihi: 7 Şubat 2012

²⁷ *Rusya, Karadeniz'e sıvılaştırılmış doğalgaz tesisi kuracak*, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1104794>, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2012

Total'in Rusya ile daha yoğun işbirliği içine girebilmek için büyük projeleri mevcuttur. %10'u Gazprom'a ait olan ve Rusya'nın ikinci en büyük gaz üretici firması olan Novatek'in hisselerinin %12'si Fransız Total firması tarafından alınmak istenmektedir. Gazprom'da %10 olan hissesini 2013 senesinde %19.4'e çıkartmayı hedeflemekte ve 2013 senesinden sonra da %49'a çıkartmak için opsiyon bırakmaktadır. Novatek sadece Rus iç pazarı için doğalgaz üretmektedir, sadece Gazprom gaz ithal etmektedir. Total firması şimdiden bölgede kabullenilmiştir ve bölgede Gazprom ile beraber çalışmaya başlamıştır.²⁸

Fransa, Almanya ve Rusya'yı çok yakın olarak görmektedir ve Rusya ile kendi ilişkisini de Almanya ve Rusya kadar yakın hale getirmek istemektedir. Bunun en basit yolu ise Rusya'ya askeri teknoloji sağlamaktır.²⁹ Fransa, Avrupa Birliği ve Amerika'nın tüm uyarılarına rağmen, 2 adedi kesin, 2 adedi de opsiyonel olmak üzere mistral gemilerini Rusya'ya satmaya karar vermiştir.³⁰

Fransa ve Rusya enerji arz ve talebi açısından bakıldığında birbirine bağımlı iki devlettir. Aralarındaki doğalgaz akışını alternatif yollarla ve alternatif doğalgaz tesisleri ile beraber pekiştirmeyi planlamaktadırlar. Ayrıca, Rusya ihtiyacı olan teknolojiyi Fransa'dan makul bir fiyatla alabilir. Rusya, Fransa ile ilişkilerini geliştirdiği takdirde AB içindeki önemini arttırabilir.

1.2.2 Rusya-Almanya İlişkileri

Rusya için Almanya Avrupa Birliği'nin en önemli üyesi ve işbirliğinin en çok geliştirilmesi gereken ülke durumundadır.³¹

İki ülke arasındaki yakınlaşma girişimlerinin en önemli ayağı, 2005 yılında iktidarı kaybeder kaybetmez Schröder'in Almanya-Rusya doğalgaz boru hattı konsorsiyumunun başına geçmesi

---

²⁸ *Russia and France: New Levels of Cooperation*, <http://www.stratfor.com/analysis/20110620-russia-and-france-new-levels-cooperation?page=20>, Erişim Tarihi: 8 Şubat 2012

²⁹ STRATFOR, *What's Behind New Levels of Cooperation For Russia and France?*, <http://www.forbes.com/sites/energysource/2011/06/21/whats-behind-new-levels-of-cooperation-for-russia-and-france/>, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2012

³⁰ STRATFOR, *What's Behind New Levels of Cooperation For Russia and France?*, a.g.k.

³¹ EU-Russia Centre, a.g.e.

olmuştur.³² Enerji politikalarının giderek önem kazandığı günümüzde petrol ve doğalgaz ekonomik ilişkileri geliştirmekte, siyasi açıdan da ülkelerin yakınlaşmasına sebep olmaktadır.³³ Rusya'da faaliyet gösteren 4600 firması ve yaklaşık 40 milyar Euro'ya varan ticaret hacmi ile Almanya, Rusya'nın en büyük ticaret ortağıdır.³⁴

Alman Cumhurbaşkanı Christian Wulff'un Rusya'ya gerçekleştirdiği ziyarette Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev, "Almanya bizim Avrupa'daki en önemli partnerimizdir." ifadesini kullanmıştır. Medvedev, "Rus ekonomisini sadece hammadde üzerine değil tam aksine yüksek teknoloji üzerine inşa ederek, ekonomimizin yapısını değiştirme fikrini izliyoruz. Yani Rus ekonomisini çeşitlendirmek istiyoruz. Bu noktada Almanya'ya bir partner olarak güveniyoruz." demiştir.³⁵ Rusya, enerji alanında Avrupa'da daha etkin olabilmek için Almanya'ya sayısız ortaklık sunmuştur. Bunun arkasındaki neden Rusya'nın konuya coğrafi olduğu kadar ticari açıdan yaklaşmasıdır. Rusya, Avrupa'nın en büyük enerji tüketicisi olan Almanya'ya çok etkin bir erişim yolu sağlarken, buna karşılık Almanya da Rusya'ya modernizasyonu çerçevesinde ekspertiz hizmetleri ve teknoloji desteği sunmaktadır. Belki daha da önemlisi, Almanya'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığı nedeniyle Rusya'nın yeniden yapılanması gibi stratejik konularda sorun yaşama ihtimali daha düşüktür.³⁶

Tükettiği doğalgazın %92'sini ithal eden bir Almanya açısından Rusya büyük ve vazgeçilemez bir enerji tedarikçisidir. Almanya'nın Hazar ve Orta Asya için açılan tek kapısı Rusya'dır. Almanya'nın gelecekte de izleyeceği anlaşılan "Çok Taraflı Dış Politika" stratejisi çerçevesinde, Rusyasız bir denklem kurabilmesi imkânsızdır. Rusya açısından Almanya ise Batı sistemine dâhil olabileceği en güçlü kapı olarak gözükmektedir. Ekonomisi tamamen ihracat üzerine kurulu ve hem ekonomik hem teknolojik olarak Rusya'nın çok ilerisinde olan bir Almanya, Rusya için en yakınındaki en büyük çekim merkezidir. Rusya'nın hedefi, bir

---

³² Beril Dedeoğlu, *Rusya-Almanya doğalgaz kardeşliği*, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/analize/beril-dedeoglu-rusya-almanya-dogalgaz-kardesligi-021019>, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2012

³³ Ashhan P. Turan, *Sarkozy-Merkel-Medvedev Troykası'nın Deauville Buluşması*, Bilgesam, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=849:sarkozy-merkel-medvedev-troykasnn-deauville-bulusmas&catid=70:ab-analizler&Itemid=134, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2012

³⁴ Baha Erbaş, *Dünya barışı, Almanya ve Rusya*, http://www.usasabah.com/Yazarlar/baha_erbasm/2011/12/06/dunya-barisi-almanya-ve-rusya, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2012

³⁵ Nina Werkhäuser, *Almanya-Rusya ilişkileri derinleşiyor*, Deutsche Welle Türkçe, <http://www.dw.de/dw/article/0,6107715,00.html>, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2012

³⁶ Warsaw Business Journal, *STRATFOR: Poland, Russia competing for courtship with Germany*, <http://www.wbj.pl/article-56929-stratfor-poland-russia-competing-for-courtship-with-germany.html?type>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2012

tarafından Almanya'dan teknoloji transfer ederken diğer yandan da ucuz işgücünün de vereceği avantajla Alman firmalarının uzun vadeli yatırımlarını Rusya'ya yönlendirmek ve bu arada enerji tedarikinde Almanya'da elde ettiği en büyük tedarikçi konumunu sürdürebilmektir.

Almanya Rusya'dan 2011 yılında 35 milyar metreküp doğalgaz ithal etmiştir ki bu oran ithal ettiği doğalgazın %60'ından fazlasına ve toplam gaz kullanımının %40'ına tekabül etmektedir. Almanya, Rus gazına bağımlılık açısından bakıldığında Eski Sovyet ülkeleri ve Eski Varşova Paktı ülkelerine benzemeye başlamıştır.³⁷

Mevcut durum itibarıyla ileriki konularda değinilecek olan Kuzey Akım doğalgaz boru hattı Rus-Alman enerji ilişkilerinin ana noktasını oluşturmaktadır. Bu hat vasıtasıyla Rus gazı Baltık Denizi'nin altından Almanya'ya ulaşmaktadır. Polonya ve Baltık Cumhuriyetleri gibi ülkeleri by-pass ederek başta Almanya olmak üzere, Danimarka, Hollanda, Fransa ve İngiltere'ye gaz tedarik edecek olan önemli bir hatır.³⁸ Söz konusu boru hattı Avrupa'nın gittikçe artan enerji ihtiyacını karşıladığı gibi, Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığını da artıracaktır. Bu durum gerçekten büyük önem arz etmektedir ki bu anlaşmanın uygulamaya geçtiği gün Rus devi Gazprom, Alman elektrik ve iletişim firması olan Envacom'u satın almıştır. Projeye Gazprom %51, Wintershall %20, Alman E-On %20 ve Hollandalı Gasunie %9'luk paylarla ortak bulunmaktalar. Kuzey Akım Boru Hattı sadece Almanya'nın enerji güvenliğini sağlamakla kalmayacak, Almanya diğer ortak ülkelere nazaran geçiş ülkesi olduğu için enerji sevkiyatı ile ilgili ülkeler üzerinde nüfuz elde etmiş olacaktır.³⁹

Ayrıca Almanya bir diğer proje olan Güney Akım Projesi'ne 2011 yılı içerisinde dâhil olmuştur. Bir tarafta AB enerji politikaları enerji arz kaynaklarının çeşitliliğinin artmasını öngörürken, Almanya AB'nin en büyük gaz ithalatçısı olarak Rusya'ya olan bağımlılığını daha da arttıran politikalar izlemektedir. Bu bağlamda Güney Akım projesinin gerçekleşmesi

---

³⁷ Andrew McKillop, *Germany Marches East - Russia Moves West, Putins Energy Diplomacy*, Natural Gas Europe, <http://www.naturalgaseurope.com/germany-russia-energy-diplomacy>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2012

³⁸ Gökhan Türk, *Dugin'in Penceresinden Bakarak Güncel Rusya-Almanya İlişkileri*, Bilgesam, http://www.bilgesam.com/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=411:duginin-penceresinden-bakarak-guencel-rusya-almanya-likileri&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136, Erişim Tarihi: 06 Mart 2012

³⁹ RiaNovosti, *Russian, German leaders launch Nord Stream gas pipeline*, <http://en.rian.ru/business/20111108/168514203.html>, Erişim Tarihi: 06 Mart 2012

halinde Nabucco'nun daha da ertelenmesi söz konusu olacağından, Almanya'nın AB enerji politikalarına son derece ters düşen bir karar aldığı düşünülebilir.⁴⁰

Rusya'nın Avrupa'da ilişkilerini en üst düzeyde tutması gereken devlet Almanya'dır. Çünkü Almanya artan enerji bağımlılığının dışında Rusya için Orta Avrupa'ya açılan en önemli kapıdır. Almanya için Rusya ise, Orta Asya ve Hazar bölgesine açılan en önemli kapıdır. Bu bağlamda iki ülkenin ilişkilerini üst düzeyde tutması kaçınılmaz bir önem arz etmektedir ve yukarıda bahsedilen Almanya'nın doğalgaz bağımlılığı ile ilgili bir harita aşağıda sunulmuştur. (Harita 1.1)

Harita 1.1) Almanya'nın Doğalgaz Bağımlılığı⁴¹

⁴⁰ Tuğçe Varol, *AB Enerji Politikalarına Almanya'dan Darbe*, 21.yüzyıl Türkiye Enstitüsü, [http://www.21yyte.org/tr/yazi6229-AB Enerji Politikalarına Almanya'dan Darbe.html](http://www.21yyte.org/tr/yazi6229-AB_Enerji_Politikalarına_Almanya'dan_Darbe.html), Erişim Tarihi: 07 Mart 2012

⁴¹ **Kaynak:** European Parlemtent, *Gas and Oil Pipelines in Europe*, 2009, s.31

1.2.3 Rusya-İtalya İlişkileri

İtalya Rusya'nın en büyük üçüncü ticaret ortağıdır. 2007 yılında iki ülke arasındaki ikili ticaret anlaşmaları yaklaşık 24 milyar avroya ulaşarak en yüksek ticaret oranına ulaşmıştır ki bu ticaret oranı 2006 yılına göre %13 daha fazladır. İki ülke arasındaki ihracat ve ithalat çok yoğun olarak artmıştır ve ilişkinin bu düzeyde seyretmesi aralarındaki enerji ilişkisine de yansımıştır. İtalya Rus gazını en yoğun olarak kullanan ikinci ülkedir.⁴² İtalya Rusya'ya makine parçaları, tekstil ürünleri, giysi ve mobilya ihraç ederken, enerji çeşitlerini ithal etmektedir.⁴³ 2010 yılında ekonomik krizlerin etkisiyle iki ülke arasındaki ticaret miktarı yıllar sonra enerji sektörü de dahil olmak üzere ilk kez düşmüştür.

İtalya'nın enerji sektöründeki yükselişinin ardından İtalyan enerji firması ENI, Gazprom ile Mavi Akım II ve Güney Akım projeleriyle ilgili olarak 2035 senesine kadar sürecek olan anlaşmalar imzalamıştır ve ENEL firması da yukarıda bahsi geçen giyim, metalürji, iletişim, seramik gibi sektörlerde üretim yapan 500 Rus firması ile anlaşma imzalamıştır.⁴⁴

Güney Akım projesi iki ülke arasında imzalanan en önemli enerji anlaşmasıdır ve Rus gazına bağımlılığı azaltması planlanan Nabucco'nun rakibi olarak görülmektedir. ENI şirketi satış açısından bakıldığında Avrupa'nın en büyük doğalgaz şirketlerinden biridir. BP ve Shell firmasının aksine, Güney Akım anlaşmasının bir parçası olarak ENI eldeki varlıkları tutmak açısından daha doğru bir seçim olmuştur.⁴⁵

Güney Akım projesi için İtalya Sanayi Bakanı Pierluisi Bersani "Rusya ve Avrupa arasındaki bu anlaşma Avrupa'nın enerji güvenliğini arttıracaktır" demiştir. Ancak diğer bazı Avrupa ülkeleri buna şüphe ile yaklaşmaktadır. Çünkü Rusya'nın Ukrayna'ya sağladığı gazı kesebildiği göz önünde bulundurulduğunda, Güney Akım projesinin Rusya'nın doğalgaz hegemonyasını perçinlediği düşünülmektedir.

---

⁴²Morag Ottens, *EU-27 and Russia: Basic Statistical Indicators and Selected Trade Figures 2000–2010*, EuroStat, Table 5: *Natural gas imports from Russia*, 2011, s.8

⁴³Ministry of Foreign Affairs, *Italo-Russian Relations*,

http://www.esteri.it/MAE/EN/Politica_Estera/Aree_Geografiche/Europa/I_nuovi_rapporti.htm, Erişim Tarihi: 12 Mart 2012

⁴⁴Euractiv, *New Russian gas pipeline deal cuts through EU unity*, <http://www.euractiv.com/energy/new-russian-gas-pipeline-deal-cuts-eu-unity/article-164920>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2012

⁴⁵*New Russian gas pipeline deal cuts through EU unity*, agk.

ENI ve Gazprom arasında imzalanan anlaşma ile oluşturulacak olan yeni boru hattı Rus gazının Avrupa pazarındaki hakimiyetini arttıracaktır. Avrupa'nın Rus gazına artan bağımlılığı ile birlikte Avrupa'nın enerji hususunu "tek sesten konuşma" arzusu gözükmemektedir.

Ekonomik kriz ve doğalgaz satışlarındaki düşüş üzerine, Türkiye ve Avrupa ülkeleri Rusya'dan fiyatlarını düşürmesini istemiştir. Rus şirketi Gazprom bu taleplere olumsuz cevap verirken, birçok Avrupalı şirket indirim için mahkemeye (tahkim) başvurmuştur. İtalyan şirketi Edison da Kasım 2010'da Stockholm Tahkim Mahkemesi'ne 'fiyatların düşmesi ve zararını' gerekçe göstererek indirim talebiyle dava açmıştır. Rus şirketinin ilk defa uzun süreli bir anlaşma için fiyat indirimini kabul etmesi üzerine taraflar anlaşmaya varmıştır.⁴⁶

Sonuç olarak, İtalya Rusya ile imzalanan Güney Akım ve Mavi Akım II anlaşmaları doğrultusunda Rusya'nın en önemli enerji partnerlerinden biridir. Bu anlaşmalar ışığında Avrupa'ya verilecek olan gaz miktarı artacak ve Nabucco projesine daha fazla önem verilmediği takdirde de Rus gazına olan bağımlılık kesinlikle artacaktır.

1.2.4 Rusya-İspanya İlişkileri

Rusya, İspanya'nın petrol ihtiyacının %13'ünü karşılar ancak İspanya Rusya'dan doğalgaz almamaktadır. Belki Rusya'ya karşı olan bağımlılığın daha az olması nedeniyle Almanya, Fransa, Kıbrıs, Yunanistan, Bulgaristan, Slovakya ve Avusturya'nın aksine Enerji Şirketleri'nin tam mülkiyetinin ayrıştırılmasını desteklemektedir.⁴⁷ Rus gazını İspanya'ya bağlayacak bir boru hattı da mevcut değildir.⁴⁸

İspanya Başbakanı Zapatero ve Rusya Başkanı Medvedev'in buluşmasında yapılan anlaşma kapsamında iki ülke arasındaki petrolün, yenilenebilir enerjinin, doğalgazın (sıvılaştırılmış doğalgaz dahil) ve aynı zamanda bunun taşınmasının ve satışının geliştirilmesi için anlaşmalar

---

⁴⁶Enerji Enstitüsü, *Gazda İtalya'ya indirim Türkiye'ye zam*, <http://enerjienstitusu.com/2011/08/10/gaz-dogalgaz-gazprom-rusya-al-yada-ode-botas-ekim-2011-zam/#more-11964>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2012

⁴⁷ Mark Leonard, Nina Popescu, *A Power Audit of Russia EU Relations*, European Council on Foreign Relations, s.33

⁴⁸ Santiago Iñiguez. Dean , *Relations between Spain and Russia: The Best is Yet to Come*, IE Business School, <http://focus.ie.edu/entry.php?id=2120>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012

imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla beraber Shtokman bölgesi de dahil olmak üzere ufak çaplı projelere başlanacağı belirtilmiştir ve ilerleyen dönemlerde orta vadeli ve uzun vadeli olmak üzere daha farklı anlaşmalar imzalanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Rusya, İspanyol enerji firmalarından Rus firmalarının hisse alabilmesi için birtakım girişimlerde bulunmuştur.

İspanya Başbakanı Zapatero Rusya ile olan enerji ilişkilerinin 2010 yılında Avrupa Birliği Başkanlığı devralındığında artık bu konuya çok önem verildiğini belirtmiştir. Gazprom'un CEO'SU Alexei Miller'in İspanyol petrol devi Repsol ile yaptığı görüşmenin ardından Rusya'nın Yamal gaz bölgesine Repsol'ün de LNG projeleri ile dahil olacağı belirtilmiştir.⁴⁹

İspanya'nın büyük ölçekli doğalgaz rezervleri bulunmamaktadır ve ithal gaza neredeyse tamamen bağımlıdır. Bu gazın %36'sını boru hatlarından sağlanmaktadır ve %64'ünü de LNG olarak almaktadır. İspanya Barı Avrupa'nın en hızlı gelişen pazarlarından biridir. 1995 yılında 8.3 milyar metreküp olan doğalgaz ihtiyacı 2007 yılında 35.1 milyar metreküpe ulaşmıştır.⁵⁰

İspanya Avrupa'nın hızlı gelişen doğalgaz pazarlarından biri oluşu nedeniyle şuanda Rusya için bir cazibe merkezi konumundadır. Rusya LNG, petrol ve diğer alanlarda yaptığı anlaşmaları uzun döneme taşıma arzusu duymaktadır ve inşa edilecek yeni boru hatlarıyla Rus gazını İspanya'ya taşımayı amaçlamaktadır.

1.3 Yakın İlişkide Olan Ülkeler: Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya

Bu kategorideki ülkelerden Malta, Portekiz dışındaki ülkeler Rusya'dan gaz ithal etmektedir. Bu ülkelerin çoğu Rus taraflı olarak yapılan yeni doğalgaz projelerine taraftır. Ancak, Belçika başta olmak üzere bazı ülkeler üçüncü ülkelere karşı birlik içinde ortak bir enerji politikası geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Çünkü Rus doğalgazına artan bağımlılık kaygı yaratmaktadır. Bunun dışında, Lüksemburg Rus bankaları ve yatırımcılar için çok önemli bir ülke

---

⁴⁹Reuters, *Russia, Spain sign energy deal, smoothing investments*, <http://www.reuters.com/article/2009/03/03/gazprom-repsol-idUSL357888920090303>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012

⁵⁰*Gazprom and Gas Natural sign Memorandum of Understanding*- GAZPROM, <http://www.russiaenergy.com/index.php#state=NewsDetail&id=1686>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012

konumundadır. Portekiz ve Malta'nın şunda Rusya ile yoğun ilişkileri bulunmamakla birlikte bu ülkeler de Rusya tarafından izlenmektedir.

1.3.1 Rusya-Avusturya İlişkileri

2009 senesinde Rusya ve Avusturya arasında yeni bir doğalgaz boru hattı anlaşması imzalanmıştır. 'Güney akım' adı verilen doğal gaz boru hattı, Ukrayna'yı devre dışı bırakarak Rusya Federasyonu'ndan Avusturya'ya Balkanlar üzerinden doğal gaz ulaştırmayı planlamaktadır.

Güney Akım boru hattı Nabucco projesine rakip olarak gösterilse de Avusturya Başbakanı Faymann ve Rusya Federasyonu Başkanı Putin, Güney Akım projesinin Nabucco'ya karşı olmadığını belirtmiştir.⁵¹

Rusya, boru hatlarının geçtiği transit ülkelerdeki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın alarak, transit ülkelerdeki etkinliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede; Bulgaristan, Macaristan, Belarus ve Avusturya'daki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın almıştır. Özellikle, Avusturya'nın Baumgarten bölgesindeki enerji dağıtım şirketinin hisselerinin yarısını satın alarak, Orta Avrupa doğalgaz dağıtım merkezine gelen gazın sevkiyatında önemli bir güce kavuşmuştur. Böylelikle Rusya, Avrupa'ya enerji transferinde transit bölge konumunda olan Balkan coğrafyasındaki enerji dağıtım şebekelerini kontrolü altına almakta, bu sayede alternatif boru hattı projeleri yerine kendi projelerinin hayata geçirilmesi kolaylaştırmaktadır.⁵²

Avusturya, Sovyetler Birliği ile Batı Avrupa'da uzun dönemli doğalgaz anlaşması imzalayan ilk ülkedir. Avusturya, Rusya'yı stratejik partnerlerinden biri olarak görmektedir. 2006 senesinde doğalgaz ihtiyacının %62.7'sini Rusya'dan karşılamıştır ve bu oran Avrupa Birliği

---

⁵¹ Gazprom Güney Akım'ı hızlandırıyor, <http://yenisafak.com.tr/Ekonomi/?t=17.01.2009&i=163154>, Erişim Tarihi: 16 Mart 2012

⁵² Ufuk Kantörün, *Rusya'nın Bölgesel Enerji Politikaları*, Bilgesam, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=652:rusyann-boelgesel-enerji-politikalar&catid=131:enerji&Itemid=146, Erişim Tarihi: 17 Mart 2012

ortalamasının oldukça üzerindedir. 2006 senesinde Gazprom ile 2012-2017 senelerini kapsayan 7 milyar metreküp doğalgaz taşıması öngörülen bir anlaşma imzalanmıştır.⁵³

Sonuç olarak, Avusturya Rusya için Balkanlara açılan bir kapı durumundadır, buna karşılık Avusturya da Rusya için büyük bir öneme sahiptir ve Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığı gittikçe artmaktadır.

1.3.2 Rusya-Belçika İlişkileri

Belçika yılda 16.5 milyar metreküp doğalgaz tüketmektedir ve bunun neredeyse tamamını Kuzey Denizi havzasından elde etmektedir. Gazprom Belçika pazarına 2006 yılında küçük bir adımla giriş yapmıştır, ancak projelerini hızlıca arttırmayı amaçlamaktadır. Ülkenin altyapısından yararlanabilmek amacıyla daha önce Macaristan ve Almanya'ya da sunduğu bir teklif olan Rus gazının depolanması ve transit bölge merkezi olması ile ilgili teklifini götürmüştür.⁵⁴ Ancak bu teklif şüphe çekmektedir, çünkü Belçika ile işbirliğini arttırıp Rus gazına daha da bağımlı hale getirmek için yapılmış olabilir.

Belçika Veliht Prensi Philippe Nisan 2011'de Rusya'ya bir gezi düzenlemiştir ve bu Belçika'dan Rusya'ya yapılan en büyük ikinci ekonomik gezi olarak görülmektedir. Veliht Philippe'in Gazprom'un CEO'su Alexei Miller ile yaptığı görüşmede iki ülkenin enerji ilişkilerini geliştirmesi için Gazprom ile Belçika'nın ana gaz operatörü olan Fluxys ile antlaşmalar yapılabileceği görüşülmüştür.⁵⁵

Ancak, Belçika Avrupa Birliği içindeki ve birlik dışındaki ülkelere karşı ortak bir "enerji güvenlik alanı" yaratmak istemektedir. Belçika'da elektrik ve doğalgaz fiyatları son yıllarda son derece artmıştır ve Belçika imzalanan ikili antlaşmalar yerine ortak bir Avrupa Enerji Politikası oluşturmak istemektedir.⁵⁶ Avrupa Birliği, Belçika'yı Avrupa entegrasyonunun

---

⁵³ Vasily Astrov, *Austria: Relations with Russia and Implications for the EU partnership*, s.171, <http://www.fakprojekt.hu/docs/08-Astrov.pdf>, Erişim Tarihi: 18 Mart 2012

⁵⁴ Vladimir Socor, *Belgium- Gazprom's Next "Hub" in Europe*, Eurasia Daily Monitor Cilt: 4 Sayı: 45, s.16

⁵⁵ Modern Russia, *Belgian companies commit to investing in Russia*, <http://www.modernrussia.com/content/belgian-companies-commit-investing-russia>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2012

⁵⁶ Paul Magnette, *Belgium, Energy Policy Position Paper*, <http://jsis.washington.edu/euc/file/Belgium%20Position%20Paper%20Energy%20Security.pdf>, Erişim Tarihi: 22 Mart 2012

destekleyicisi olarak görmektedir. Fakat ortak bir enerji politikasının olmayışı ve üye ülkelerin Rusya ile ikili anlaşmalar yoluna gitmesi bu ortak enerji politikasının yakın vadede olamayacağını gösterir.⁵⁷

1.3.3 Rusya- Bulgaristan İlişkileri

Bulgaristan, Avrupa Birliği enerji sistemi ve gaz transfer ağı bakımından Güney ve Güneydoğu Avrupa'daki ülkelere Rus gazını ulaştırma hususunda konumu itibariyle çok önemli durumdadır.⁵⁸

Aralık 2006'da Gazprom ve Bulgargaz Rus-Bulgar gaz ilişkilerini ilerletmek amacıyla bir memorandum imzalamışlardır. Bu memorandum Bulgaristan üzerinden Rus gazının akışını 2030 yılına kadar uzatmış, transit edilecek gaz oranını 17.8 milyar metreküpte sabitlemiş, ancak 5 milyar metreküplük opsiyon bırakmıştır.⁵⁹

Bulgaristan Rusya'nın zaman zaman uyguladığı gaz kesintilerinden doğrudan etkilenmektedir. Ocak 2009'da Rusya ile Ukrayna arasındaki fiyat anlaşmazlığından kaynaklanan ve 20 gün süren doğalgaz krizinden, en çok Rus gazına büyük oranda bağımlı olan Slovakya, Bosna-Hersek, Makedonya, Macaristan ve Bulgaristan etkilenmiştir. Krizi çözen 10 yıl süreli anlaşma imzalanmıştır.⁶⁰ 5 Şubat 2012'de Bulgaristan'ın doğalgaz şebekesi operatörü Bulgartransgaz Başkanı Kiril Temelkov, Rusya'nın kendileriyle birlikte Yunanistan, Türkiye ve Makedonya'ya sağladığı gazın yüzde 30 azaldığını açıklamıştır.⁶¹

Bulgaristan Başbakanı Bojko Borisov, Temmuz 2009 yılında iktidara gelmiş ve ulusal çıkarlara daha fazla önem vermeye başlamıştır. Eski Başbakan Sergey Stanişev'in Rusya ve Yunanistan Hükümetiyle imzaladığı Burgaz-Dedeağaç petrol boru hattı projesi anlaşmasının tekrar gözden geçirileceğini bildirmiştir. Yeni Bulgar hükümeti siyasi ve hukuki bir inisiyatif olarak eski Bulgar hükümetinin enerji konusunda Rusya ile imzaladığı anlaşmayı tekrar

---

⁵⁷ Vremya Novostey, *Analysis: Belgium – Gazprom's next "hub" in Europe*, <http://economie.moldova.org/news/analysis-belgium-gazproms-next-hub-in-europe-34839-eng.html>, Erişim Tarihi: 23 Mart 2012

⁵⁸ <http://www.gasstroyontaj.com/en/history/>, Erişim Tarihi: 25 Mart 2012

⁵⁹ Gazprom Export, *Bulgaria*, <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/bulgaria/>, Erişim Tarihi: 24 Mart 2012

⁶⁰ *Doğalgaz Krizi Çözüldü*, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hm=30906>, Erişim Tarihi: 01 Nisan 2012

⁶¹ Enerji Enstitüsü, *Rusya'dan gelen doğalgaz %30'a yakın azaldı*, <http://enerjiensitüsü.com/2012/02/05/rusyadan-gelen-dogalgaz-yuzde-30a-yakin-azaldi/>, Erişim Tarihi: 01 Nisan 2012

görüşmek istemiştir.⁶² Ancak daha sonra, Bulgaristan Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı Simeon Dyankov, 2007 yılında 710 milyon avroya mal olacağı hesaplanan projenin, bugün artık aynı ekonomik şartlarda yaşama geçirilmesinin mümkün olmadığını belirterek, projeyi iptal etmeyi önermiştir. Dyankov, projeyi Rus ve Yunan ortaklarıyla uzlaşmayla sona erdirmeyi istediklerini, aksi takdirde tek yanlı olarak 12 ay içerisinde projeden ayrılacaklarını duyurmuştur.⁶³ Nitekim 7 Aralık 2011'de çevre ve ikmalle ilgili endişelerini gerekçe gösteren Bulgar hükümeti projeden ayrıldığını açıklamıştır.⁶⁴

Doğalgaz tedarik hatlarının çeşitlendirilmesi amacıyla Gazprom, Karadeniz üzerinden Güney ve Orta Avrupa'ya ulaşacak Güney Akım boru hattı projesini inşa etmektedir. Şu ana kadar projenin karadaki kısımlarının inşası için Bulgaristan, Sırbistan, Macaristan, Yunanistan, Slovenya, Hırvatistan ve Avusturya ile hükümetler arası anlaşmalar imzalanmıştır.⁶⁵ Güney Akım doğalgaz hattı projesinin 2015 senesinin Aralık ayına kadar tamamlanması beklenmektedir.

1.3.4 Rusya-Finlandiya İlişkileri

Rusya, Almanya ve İsveç ile birlikte Finlandiya'nın ana ticaret ortaklarından birisidir. Finlandiya'nın Rusya'ya ihracatı toplam ihracatının %10-12'sini; Rusya'dan ithalatı toplam ithalatının %15'ini oluşturmaktadır. Halen, Finlandiya'nın Rusya'yla ekonomik ilişkileri diğer ülkelerle olan dış ticaret ilişkilerinden dikkat çekici biçimde farklılık göstermektedir. Bu durum başlangıçta Sovyetler Birliği'nin ekonomik planından; daha sonra Rusya'nın pazar ekonomisine geçişinden doğan alışılmadık işletme koşullarından kaynaklanmıştır.⁶⁶ Rusya'dan yapılan Fin ithalatı ağırlıklı olarak enerji ürünleri ve diğer metaller üzerinedir.⁶⁷

---

⁶² Erjada Progonati, *Bulgaristan'da Öncelik Ulusal Çıkar*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/747/bulgaristanda-oncelik-ulusal-cikar.aspx>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2012

⁶³ Marinela Liptcheva-Weiss, *Enerji satrancında sürpriz hamle*, Deutsche Welle, <http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/12/13/enerji-satrancinda-surpriz-hamle/>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2012

⁶⁴ "Bulgaria Abandons Burgas-Alexandroupolis Oil Pipeline". Focus News Agency, http://www.novinite.com/view_news.php?id=134623, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2012

⁶⁵ Enerji Port, *Güney Akım'ın Bulgaristan ayağının yüklenicileri Mart ayında açıklanacak*, <http://www.enerjiport.com/2012/03/01/guney-akimin-bulgaristan-ayagi-mart-ayinda-aciklanacak>, Erişim Tarihi: 03 Nisan 2012

⁶⁶ Heli Simola, *Economic relations between Finland and Russia*, BOFIT Online 10/2009, s.22

⁶⁷ Heli Simola, a.g.e, s.30

Yatırım malları Fin ithalatının en büyük paydasını oluşturur.⁶⁸ Rus gazı 35 yılı aşkın süredir Finlandiya'ya sağlanmaktadır. İlk gaz kontratı, 1971'de imzalanmış ve 1974 ilk doğalgaz aktarımı gerçekleştirilmiştir. Ocak 2005'te Gazexport ve Gasum şirketleri aralarında 1994 yılında imzalanmış olan gaz anlaşmasını 2025 senesine kadar uzatmışlardır.⁶⁹

Ayrıca aralarındaki ticaret ilişkisinin dışında, Finlandiya kara suları kullanılarak Rusya ile Almanya arasında döşenecek doğalgaz boru hattı projesine (Kuzey Akım) onay, Finlandiya hükümeti tarafından verilmiştir.⁷⁰ Ama Finlandiya, boru hattı inşasına verdiği izinde, döküntülerin yaratabileceği sorunları önleyebilmek için, boru hattının parçalarını yerleştirecek gemilere, Finlandiya ekonomik bölgesinde demirleme yasağı getirmiştir.⁷¹ Finlandiya'nın bu projede ile ilgili olarak bir diğer sorunu ise, daha önceden Almanya'ya Finlandiya üzerinden gaz ulaşması için bir projenin tasarlanmış olmasıdır. Finlandiya doğalgaz merkezi ülke konumuna gelebilecekken Rusya'nın transit ülke istememesi üzerine bu proje iptal edilmiştir.⁷²

Sonuç olarak, Rusya ve Finlandiya birbirleri için çok önemli bir konumdadır. Özellikle Finlandiya Rusya'nın komşusu olduğundan doğalgaz açısından Avrupa'ya açılan bir kapıdır. Finlandiya için de Rusya çok önemli bir ticaret partneridir. Ancak aralarındaki doğalgaz ilişkisi artmakla beraber ticaret ilişkisi halen limitlidir.

1.3.5 Rusya-Macaristan İlişkileri

Macaristan, Rus gazına çok yüksek oranda bağımlı olan ülkelerden biridir. Örneğin, nüfusu Polonya'nın dörtte biri kadar olmasına rağmen kullanılan doğalgaz Polonya'nınkinden yalnızca %15 daha azdır. Son zamanlarda ekonomik krizle birlikte özellikle hane içindeki kullanım azalsa da yıllık ortalama 10-12 milyar metreküp doğalgaz kullanımı

⁶⁸ Morten Anker, Daniel Buikema Fjærtøft, Jouko Rautava, Heli Simola and Laura Solanko, *Russia, Finland and Norway: Economic Essays*, Bank of Finland Institute for Economies in Transition, s.32

<http://www.suomenpankki.fi/bofit/tutkimus/tutkimusjulkaisut/online/Documents/bon1009.pdf>, Erişim Tarihi: 04 Nisan 2012

⁶⁹ Gazprom Export, *Finland*, <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/finland>, Erişim Tarihi: 05 Nisan 2012

⁷⁰ Euronews, Rus gazına Finlandiya'dan yeşil ışık,

<http://tr.euronews.com/2010/02/12/rus-dogalgazina-finlandiya-dan-yesil-isik>, Erişim Tarihi: 06 Nisan 2012

⁷¹ *Nord Akım Boru Hattı*, <http://www.yerbilimleri.com/nord-akim-boru-hatti/>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

⁷² Bendik Solum Whist, *Nord Stream: Not Just a Pipeline*, Fridtjof Nansen Institute 2008,

<http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1508.pdf>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

gerçekleşmektedir.⁷³ Macaristan kullandığı gazın %80'ini Rusya'dan ithal etmektedir ve istatistiklere göre Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde Rusya'ya en çok bağımlı olan ikinci ülkedir.⁷⁴ Ancak bölgede kendi doğalgazını üretebilmeyi ve Rus gazına daha az oranda bağımlı olmayı arzulamaktadır.

İki ülke arasındaki ikili anlaşmalar enerji konusundaki en önemli husustur. Mayıs 2011'de, birkaç hafta süren pazarlıklar sonucunda, Macar Hükümeti büyük Rus petrol şirketlerinden biri olan Surgutneftegaz'ın %21,2'lik hissesini 2,3 milyar avro karşılığında satın almak konusunda şirket yetkilileriyle anlaşmıştır.⁷⁵ Şirket Vladimir Putin'e olan yakınlığıyla bilinmektedir.⁷⁶

Ayrıca, Macaristan Rusya ile Güney Akım boru hattına ilişkin olarak anlaşma imzalamıştır. Aynı zamanda Macaristan Güney Akım boru hattına rakip gösterilen ve Rus gazına bağımlılığını azaltmayı amaçlayan Nabucco projesine de taraf olmuştur. Bu da Macaristan'ın Rus gazına olan bağımlılığını azaltma arzusunun bir göstergesidir.

1.3.6 Rusya-Lüksemburg İlişkileri

Lüksemburg'un Rusya ile olan ticari ilişkileri Sovyetler Birliği dönemine dayanmaktadır. Lüksemburg Ruslar için çok önemli bir ticaret merkezidir ve yaklaşık 3000 kadar Rus Lüksemburg'da yaşamaktadır. Rusya petrol ve doğalgaz başta olmak üzere doğal kaynaklarıyla ve eski Bağımsız Devletler Topluluğu dışındaki 130 milyon yaşayarıyla potansiyel bir ticaret merkezidir.⁷⁷ Avrupa Birliği istatistiklerine göre, 2010 yılında Lüksemburg firmaları Rusya'da 700 milyon avro yatırım yapmıştır ve 1.7 milyar avro da

---

⁷³ Gergo Racz, *Hungary Wants to Diversify Away From Russian Gas*, The Wall Street Journal Europe, Erişim Tarihi: 06 Nisan 2012

⁷⁴ V4-EU-Russia Relations, *Visegrad countries and Russia*, <http://www.visegrad.info/v4-eu-russia-relations/factsheet/visegrad-countries-and-russia.html>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

⁷⁵ *Hungarian State to repurchase MOL shares*, Ministry of National Development of Hungary, <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-national-development/news/hungarian-state-to-repurchase-mol-shares>, Erişim Tarihi: 08 Nisan 2012

⁷⁶ *A Surprise Bidder Buys Yukos Unit*, The Washington Post. 20 December 2004. <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A11823-2004Dec19?language=printer>, Erişim Tarihi: 08 Nisan 2012

⁷⁷ Luxembourgforfinance, *The Luxembourg-Moscow Connection*, <http://www.lff.lu/nc/finance/news/news-detail/browse/7/article/the-luxembourg-moscow-connection/21/>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

Lüksemburg'a Rus firmaları tarafından yatırılmıştır ki bu Avrupa Birliği içindeki en yüksek orandır.

Lüksemburg da Rus gazına ihtiyaç duyan ülkelerdendir. Gazprom firmasının Lüksemburg'da bir ofisi bulunmaktadır.⁷⁸ Lüksemburg'un Gazprom ile uzun dönemli sözleşmeleri bulunmakla beraber Lüksemburg tam mülkiyet hakkının ayrıştırılmasına karşı çıkmaktadır.⁷⁹

1.3.7 Rusya-Malta İlişkileri

Malta Rusya'dan doğalgaz ve petrol ithal etmemektedir.⁸⁰ Dolayısıyla aralarında bir enerji ilişkisinden söz etmek mümkün değildir.

1.3.8 Rusya-Portekiz İlişkileri

Portekiz de Rusya'dan doğalgaz ithal etmemektedir. Portekiz doğalgazı Cezayir'den almaktadır.⁸¹ Ancak, Portekiz Rusya ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışmaktadır. Gazprom, Energias de Portugal ile işbirliği halindedir.⁸²

1.3.9 Rusya-Slovakya İlişkileri

Slovakya enerji ihtiyaçlarının %90'ını ithalat yoluyla karşılamaktadır ve Avrupa Birliği'ndeki enerji ithal eden ülkelerin başında gelmektedir. Ham petrolün %99'unu, doğalgazın %98'ini ve nükleer yakıtının %100'ünü Rusya'dan karşılamaktadır.⁸³

Slovak hükümeti 1993'ten beri Rusya ile olan ilişkilerinde enerji konusuna odaklanmıştır. Aralarındaki enerji ilişkisinin de iki temel belirleyicisi vardır: Birincisi, Slovakya'daki yeni

---

⁷⁸ Luxembourg for business, *Russian relationship develops*, <http://www.luxembourgforbusiness.lu/russian-relationship-develops>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

⁷⁹ Mark Leonard, Nina Popescu, a.g.e.

⁸⁰ Mark Leonard, Nina Popescu, a.g.e.

⁸¹ Nadir Bıyıkoğlu, *Enerji, Doğalgaz ve Türkiye'nin Avrupa Enerji Güvenliğindeki Yeri*, Enerji 2023 Derneği, http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=96:enerji-doalgaz-ve-tuerkyenn-avrupa-enerji-guevenindek-yer&catid=15:stratej&Itemid=263, Erişim Tarihi: 08 Nisan 2012

⁸² Rob Cockerill, *Venezuela harbors offshore gas revolution*, *Gasworld*, <http://www.gasworld.com/news.php?a=3383>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2012

⁸³ Ministry of Economy of the Slovak Republic, *Bratislava 2007*, <http://www.economy.gov.sk/index/go.php?id=3167>, Erişim Tarihi: 09 Nisan 2012

nükleer enerji inşasının üretim kapasitesi ve ikinci olarak da Rusya'dan Ukrayna üzerinden gelen gazın güvenliğidir.⁸⁴

Rusya'nın Belarus ve Ukrayna ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Slovakya'nın enerji güvenliği sıkıntılı süreçlerden geçmiştir. İlk kez 2006 yılında Rusya – Ukrayna arasındaki sorunlardan dolayı 4 gün boyunca Slovakya'ya verilen gaz %70 azaltılmıştır. 2008 yılında Ukrayna ve Rusya arasında çıkan doğalgaz krizinden en çok etkilenen ülkelerden biri de Slovakya'dır. Slovakya'nın enerji güvenliği ve ekonomi üzerindeki en zararlı etkiler ise 12 gün boyunca 2009 yılı Ocak ayında doğalgaz krizinde yaşanmıştır.⁸⁵

Öte yandan, Polonya ve Slovakya, 'Polonya – Slovakya bağlantısı' olarak da bilinen doğalgaz boru hattı projesi için fizibilite çalışmasına başlama kararı almıştır. Bu boru hattı ile Polonya, Güney Gaz Koridoru'na bağlanmış olacaktır.⁸⁶ Polonya'nın gelecekte Avrupa'ya yapabileceği gaz ihracatı için altyapı oluşturan bu proje Slovakya açısından da gaz kaynaklarını çeşitlendirme değerini taşımaktadır. Slovakya'nın Rusya'ya olan gaz bağımlılığı ve Rusya ile Polonya arasındaki ilişkiler göz önüne alındığında tüm bunlara Rusya'nın tavrı da merak konusudur.

Slovakya'yı ilgilendiren bir başka konu da Yamal II doğalgaz boru hattının Polonya topraklarından mı yoksa Slovakya topraklarından mı geçeceği konusundaki belirsizliktir. Bu konuya Yamal II boru hattı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar bölümünde değinilecektir.

1.3.10 Rusya-Slovenya İlişkileri

Rusya'dan Slovenya'ya gaz akışı 1978 yılında başlamıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından önce bir süre gaz desteği kesilmiş ve 1992 yılında yeniden anlaşma imzalanarak uluslararası bir çerçeve oluşturulmuştur. Her yıl 830 milyon metreküp Rus gazı Slovenya tarafından ithal edilmektedir.⁸⁷

---

⁸⁴ Alexander Duleba, *Slovakia's Relations with Russia and Eastern Neighbours*, 2011, s.32

⁸⁵ *Russia reduced oil supply to the Czech Republic*. SITA, 11.07.2007 tarihli haberi

⁸⁶ *Polonya ve Slovakya arasında boru hattı projesi*, EurActiv Polonya ve EurActiv Slovakya'nın 17.01.2011 tarihli haberi

⁸⁷ <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/slovenia>, Erişim Tarihi:12.04.2012

Avrupa Birliği Enerji Komisyonu Slovenya'nın olası bir gaz kriziyle en zor başa çıkabilecek ülkelerden olduğunu söylemiştir. Yine de pek çok Avrupa ülkesi hem Rusya'dan hem de Cezayir'den gaz ithal eden Slovenya'ya göre gaz krizlerine karşı daha hassastır.⁸⁸

Slovenya 2009 senesinde Güney Akım projesine dahil olmuş ve gerekli fizibilite çalışmalarının yapılabileceğini belirtmiştir. Rus – Sloven ticareti 2010 yılında bir önceki yıla göre %38 artmıştır ve iki taraf Güney Akım boru hattıyla beraber aralarındaki ticari ilişkiyle ek olarak enerji ilişkisini de arttırmayı amaçlamaktadır.⁸⁹

1.4 Birlik İçinde Rusya'ya Karşı Olan Ülkeler

Bu kategorideki ülkeler Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç, Birleşik Krallık, Litvanya ve Polonya'dır. Bu kategorideki ülkeler Rusya ile mevcut ilişkilerini sürekli olarak geliştirseler de Rusya'nın doğalgaz gücünü silah olarak kullandığını düşünüp tedbirli yaklaşmaya çalışmakta ve enerji piyasalarını serbestleştirmeye çalışmaktadırlar. Ortak bir enerji politikasını uygulamak istemektedirler. Danimarka, İngiltere ve Romanya da bu grupta yer alan doğalgaz üreticisi olan ülkelerdir.

1.4.1 Mesafeli Yaklaşanlar: Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç ve Birleşik Krallık

1.4.1.1 Rusya-Çek Cumhuriyeti İlişkileri

Çek Cumhuriyeti doğalgaz konusunda stratejik olarak çok önemli bir konumdadır. Doğalgaz pazarı tamamen serbestleşmiştir. Çek Cumhuriyeti yılda 9.5 milyar metreküp gaz ithal etmektedir ve bunun %95 içi hane içi kullanımda gerekmektedir. Enerji sektörü ülke

---

⁸⁸ Janez Kopač, *Slovenia takes measures to increase gas supply security*, Republic of Slovenia Ministry of Economic Development and Technology, http://www.mgrt.gov.si/nc/en/media_room/news/article/11987/6814/, Erişim Tarihi: 12.04.2012

⁸⁹ *RiaNovosti, Russian, Slovenian presidents to hold talks in Moscow*, <http://en.rian.ru/russia/20110516/164042647.html>, Erişim Tarihi: 12.04.2012

ekonomisi açısından çok önemlidir çünkü Çek Cumhuriyeti de doğalgaza %100 bağımlı ülkelerdendir.⁹⁰

Çek Cumhuriyeti'nin şirketi olan Transgaz Nisan 1997'de Norveç firmaları ile (Statoil, Norsk Hydro, Saga Petroleum) 2017 yılına kadar geçerli olan anlaşmalar imzalamıştır ve bu anlaşmalarla beraber Çek Cumhuriyeti yıllık gaz ihtiyacının 3 milyar metreküpünü Norveç'den ithal etmektedir.⁹¹ Norveç'den aldığı doğalgazın dışındaki tüm ihtiyacını ise Rusya'dan karşılamaktadır.

Çek Cumhuriyeti AB dönem başkanlığını aldığı 2009 senesinde enerji politikası konusunu ana önceliklerden biri olarak görmüştür. Bu bağlamda, AB'nin enerji politikalarını içte ve dışta desteklemekle beraber topluluk müktesebatının enerji politikalarını geliştirmesini ve AB üyesi ülkelerin daha az enerji bağımlısı olması için enerji tedarikçileriyle anlaşmalar yapılmasını öngörmüştür. AB dışındaki ülkelerle de dış ticaret kuralları ve normlarına uygun hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁹²

1.4.1.2 Rusya-Danimarka İlişkileri

Danimarka Rusya ile çok yakın diplomatik veya ticari ilişkiler içinde değildir. Danimarka'daki enerji şirketleri üretim şirketleri ve dağıtım şirketleri olarak ayrılmıştır. Dahası, Danimarka *Avrupa Komşuluk Politikası*'nı aktif olarak desteklemektedir.⁹³

Kuzey Akım boru hattı ile Rus gazı direkt olarak Almanya'ya ulaşacaktır ve Almanya, Rusya ile Danimarka'ya boru hattı bu iki ülkenin karasularından geçeceği için ödeme yapacaktır.⁹⁴

---

⁹⁰ Petr Kratochvíl, Petra Kuchyňková, *Between the Return to Europe and the Eastern Enticement: Czech Relations to Russia*, 2010, s.72

⁹¹ *Market status for Norwegian petroleum products*, c.9, s.48,

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/oed/bro/2000/0005/ddd/pdfv/130488-fakta2001_kap09_eng.pdf, Erişim Tarihi: 13.04.2012,

⁹² See European Strategies. Energy Policy for Europe. Online:

http://ec.europa.eu/energy/strategies/2007/2007_01_energy_policy_europe_en.htm, Erişim Tarihi: 13.03.2012

⁹³ Spencer Gilbert, *Gas Politics in Russia and the EU*, Journal of Politics & International Affairs, 2009, s.132

⁹⁴ EurActiv, *Danimarka Kuzey Akım'a yeşil ışık yaktı*,

<http://www.euractiv.com.tr/4/article/danimarka-kuzey-akima-yesil-isisik-yakti-007457>, Erişim Tarihi: 14.04.2012

Danimarka, Kuzey akım gibi enerji projelerinde Rusya'ya destek sağlayacağını açıklasa da, diğer ülkelerle olan ticaret anlaşmalarının aksine, Rusya'nın Danimarka ile olan ilişkisi enerji kaynaklarından daha çok gerçek sektör ekonomisine dayanmaktadır.⁹⁵

Danimarka, Baltık ülkelerinin aksine doğalgaz üreticisidir. Bu nedenle, Kuzey akım hattı Danimarka için bir rakip olarak görülebilir.⁹⁶

1.4.1.3 Rusya- Estonya İlişkileri

Eski Sovyet ülkelerinden biri olan Estonya Rus gazına bu kadar bağımlı olmamanın bir yolunu aramaktadır. Küçük bir Baltık ülkesi olan Estonya sahip olduğu enerji kaynaklarını geliştirip LNG olarak ülke içinde ve dışında kullanımını sağlamak istemektedir. 1989'dan beri Gazprom Baltık ülkelerine doğalgaz sağlayan tek firmadır ve Estonya şirketi olan Essti Gaas'ın da %37.02'si Gazprom'a aittir. Estonya aslında kendi elektriğininin %75'ini üretebilen bir ülkedir ve aynı şekilde kaynaklarını doğalgaz konusunda da kullanabilmek istemektedir.⁹⁷

Bu bağlamda, Estonya doğalgaz konusu ile ilgili olarak kanunu değiştirmek için girişimlere başlamıştır. Avrupa Birliği'nin üçüncü enerji paketine bağlı olarak üretici ve tedarikçi firmalar birbirinden ayrılacaktır. Estonya'nın bu süreci 2015 yılında tamamlaması beklenmektedir.⁹⁸

Kuzey Akım boru hattı ile ilgili olarak ise, Polonya ve Estonya, Litvanya gibi diğer eski komünist Baltık devletleri boru hattının Avrupa'nın doğal gaz ithalatında Rusya'ya daha fazla bağlanacağı uyarısında bulunmaktadır.⁹⁹

---

⁹⁵ Olga Denisova, *Russia-Denmark cooperation: turning a new page*, The Voice of Russia,, <http://english.ruvr.ru/2011/04/27/49542183.html>, Erişim Tarihi: 14.04.2012

⁹⁶ Robert Larsson, age

⁹⁷ Kalev Energy Water Life, *Estonia seeks freedom from Russian gas*, <http://www.kalev.com/2012/03/17/estonia-seeks-independence-from-russian-gas/>, Erişim Tarihi: 15.04.2012

⁹⁸ Joanna Hyndle-Hussein, *Estonia liberalises its gas market*, Centre for Eastern Studies, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/ceweekly/2012-01-11/estonia-liberalises-its-gas-market>, Erişim Tarihi: 15.04.2012

⁹⁹ EurActiv, *Polonya'ya göre Kuzey Akım tam bir 'para israfı'*, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/polonyaya-gore-kuzey-akim-tam-bir-para-israfi-008488>, Erişim Tarihi: 16.04.2012

Üç Baltık ülkesi de Rusya'nın ağır enerji politikasından etkilenmişlerdir. Ancak Estonya, Litvanya ve Letonya'ya göre daha iyi mücadele edebilmektedir.¹⁰⁰

1.4.1.4 Rusya-İrlanda İlişkileri

İrlanda doğalgaz ihtiyacının tamamını çok büyük bir kısmını İngiltere'den karşılamaktadır. İrlanda'nın petrole olan bağımlılığı çok fazla olsa da İrlanda doğalgaz pazarı Avrupa açısından çok küçüktür, çünkü İrlanda'nın kullandığı gaz Avrupa'nın toplam gaz kullanımının %1'inden bile azdır.¹⁰¹

Rusya'nın Ukrayna'ya uyguladığı gaz kesintisi İrlanda'da büyük bir etki yaratmıştır. İrlanda herhangi bir olumsuzluktan İngiltere'nin etkilenmesi durumunda doğrudan etkilenecektir. Enerji Bakanı Eamon Ryan, bu durumun İrlanda için “acil durum” alarmı niteliğinde olduğunu belirterek, ülkelerin özellikle de kış aylarında yaşanan bu tarz krizler karşısında çok zor durumda kalacağını ve İrlanda gibi doğalgazı ithal eden ülkelerin dış şoklara karşı çok savunmasız olduğunu bu nedenle enerji güvenliği konusunda daha kesin adımlar atılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰²

1.4.1.5 Rusya-Letonya İlişkileri

Enerji konusu iki ülkenin son 15 yıllık ilişkisinin en önemli belirleyicilerindedir. Kuzey Akım boru hattının Baltık ülkeleri ve Polonya'yı bypass etmesi şaşkınlık yaratmıştır.¹⁰³

Letonya'nın da kullandığı doğalgazın %100'ü Rusya tarafından karşılanmaktadır. Doğalgazdaki tam mülkiyetin firmalar tarafından bölünmesine karşıdır. Diğer Baltık

---

¹⁰⁰ Liene Norberg, *Impact of Russia's foreign energy policy on small European states' security Case study: the Baltic States*, (Yüksek Lisans Tezi: The Faculty of Arts in the University of Malta, 2009) s.73

¹⁰¹ Bord Gais, *Natural Gas In Ireland*, <http://www.bordgais.ie/corporate/index.jsp?p=354&n=364>, Erişim Tarihi: 16.04.2012

¹⁰² *Ukraine/Russia gas dispute highlights Ireland's exposure*, <http://www.constructireland.ie/News/Government/Ukraine/Russia-gas-dispute-highlights-Irelands-exposure.html>, Erişim Tarihi: 16.04.2012

¹⁰³ Andris Sprūds, *Latvian-Russian Energy Relations: Between Economics and Politics*, *Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions*, Rīga, 2006, http://szf.lu.lv/sites/szf/module_data/introduction/SPPI/Petijumi/latvian-russian_relations_final.pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2012

ülkelerine kıyasla Rusya'nın ilişkilerinin en iyi düzeyde seyrettiği ülke Letonya'dır. Ancak yine de siyasetinde ve enerji politikalarında çok büyük bir Rus baskısı bulunmaktadır.¹⁰⁴

Letonya doğalgaz pazarını serbestleştirmeye çalışmaktadır. Letonya'daki tek gaz distribütörü şuanda Latvijas Gaze isimli firmadır ancak bu şirketin hisseleri Rus tekeli Gazprom, Alman firması E.ON ve Rus gaz tedarikçisi Itera'ya aittir. Letonya hükümeti doğalgaz tekeline son verilmesi için AB kuralları çerçevesinde Gazprom ile görüşmelerde bulunulacağını belirtmiştir.¹⁰⁵ Ancak yine de, Latvijas Gaze firması Gazprom ile 2010 yılında 2030 yılına kadar devam edecek olan bir anlaşma imzalamıştır.¹⁰⁶

1.4.1.6 Rusya-Hollanda İlişkileri

Hollanda Avrupa'nın Norveç'den sonra ikinci en fazla doğalgaz rezervini elinde tutan ülkedir ve gaz ihracatçısıdır.¹⁰⁷

2010 senesinde Hollanda kullanmış olduğu gazın %46.9'unu ithal etmiştir. Hollanda tüm doğalgaz ithalatını boru hatları vasıtası ile gerçekleştirmektedir, dolayısıyla önemli ölçekte bir LNG ithalatı bulunmamaktadır.¹⁰⁸ Ancak 2011 senesinde Rotterdam'da 12 milyar metreküp kapasitesindeki bir LNG tesisi kurulumuna başlanmıştır.¹⁰⁹

Gazprom ile Gasunie arasındaki gaz ikmal anlaşması 1999 senesinden beri devam etmektedir. Gasunie firması Kuzey akım konsorsiyumuna taraf olmakla beraber Rusya'dan gaz ithal etmemektedir.¹¹⁰

Hollanda'nın Rusya ile olan ekonomik ilişkileri çok iyi düzeyde seyretnmektedir. Ancak bunu doğalgaz alanına çok fazla yansıtılmamışlardır.

---

¹⁰⁴ Mark Leonard, Nina Popescu, age.

¹⁰⁵ Valda Kalnina, *Latvia plans gas market liberalisation*, The Political European Newspaper, <http://www.neurope.eu/article/latvia-plans-gas-market-liberalisation>, Erişim Tarihi: 16.04.2012

¹⁰⁶ *Latvia gets cheaper gas from Russia*, http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2010/12/21/Latvia-gets-cheaper-gas-from-Russia/UPI-81881292939166/, Erişim Tarihi: 17.04.2012

¹⁰⁷ BP Statistical Review of World Energy

¹⁰⁸ OECD/IEA, *Natural Gas Information*, 2011

¹⁰⁹ Energy Business School, *Netherlands*, <http://www.energydelta.org/mainmenu/edi-intelligence-2/our-services/country-gas-profiles/country-gas-profile-netherlands#t42954>, Erişim Tarihi: 18.04.2012

¹¹⁰ Christophe-Alexandre Paillard, *Rethinking Russia : Russia and Europe's Mutual Energy Dependence*, cilt: 63, sayı:2, s.62

1.4.1.7 Rusya-Romanya İlişkileri

Romanya, gaz tedariği için Gazprom ile 2007 yılında 2030 yılına kadar sürecek olan bir anlaşma imzalamıştır.¹¹¹ Romanya doğalgaz ihtiyacının yüzde 28'i kadarını Rusya'dan karşılamaktadır Romanya eski Sovyet ve Doğu Bloğu ülkelerine oranla Rus doğalgazına daha az bağımlıdır. Romanya ihtiyacı olan doğalgazın yüzde 65'ini kendisi üretmektedir.¹¹²

Rus-Romen ilişkileri çok büyük bir sorun yaşamamış olsa da Rus tehdidi algısı ilişkileri etkilemektedir. Gazprom'un fiyatlama politikası Rusya'nın gizli planlarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. İki ülke arasında 2003 senesinde ikili anlaşmalar imzalandıktan sonra Gazprom Romanya gazında çok büyük bir rol üstlenmeye başlamıştır.¹¹³

Ayrıca, Türkiye ile Avusturya'yı birbirine bağlaması beklenen Nabucco boru hattı Romanya'dan da geçmektedir. Romanya, aynı zamanda Nabucco hattının rakibi olarak gösterilen Güney Akım boru hattı anlaşmasına da taraftır.

1.4.1.8 Rusya-İsveç İlişkileri.

İsveç ham petrolünün %36'sını Rusya'dan ithal etmekle beraber, doğalgazı Danimarka ve Almanya'dan ithal etmektedir. Kuzey Akım boru hattına taraf olmuştur ancak, halen birtakım endişeleri bulunmaktadır.¹¹⁴

İsveç'de özel sektör doğalgaz kullanımını teşvik edip Kuzey Akım'ın bu çerçevede firmalar için iyi bir fırsat olduğunu belirtse de, İsveç parlamentosunda büyük bir çoğunluk Kuzey Akım hattının İsveç'e bağlanmasına karşı çıkmaktadır.¹¹⁵

Vyborg'dan geçen Alman-Rus boru hattına ilişkin olarak Rusya'nın pek çok endişesi bulunmaktadır. Bunun üç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Rusya bu boru hattına karşı çok

---

¹¹¹ <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/romania/>, Erişim Tarihi: 18.04.2012

¹¹² *Gaz krizi hangi ülkeleri etkiledi*, <http://arsiv.nrvmsnbc.com/news/471574.asp>, Erişim Tarihi: 18.04.2012

¹¹³ EU-Russia Centre, a.g.e.

¹¹⁴ EU-Russia Centre, a.g.e.

¹¹⁵ Robert L. Larsson, *Nord Stream, Sweden and Baltic Sea Security*, Swedish Defence Research Agency (FOI), Mart 2007, <http://www.foi.se/upload/english/reports/foir2251.pdf>, Erişim Tarihi: 19.04.2012

yoğun bir istek duymaktadır ve bu hattı korumak için askeri önlemler alabilir. Boru hattının bir kısmı da İsveç'in kıta sahanlığından geçtiği için İsveç kendini güvende hissetmemektedir. İkinci olarak, çevresel riskler düşünülmektedir. Üçüncü olarak da bu hattın Avrupa'yı Rus gazına daha da bağımlı hale getireceği düşünülmektedir. Eski komünist şimdiki sol parti bu boru hattının çevresel sorunlara yol açacağını ve Avrupa'da yenilenebilir enerjiye geçişin zorlaşacağını belirtmiştir.¹¹⁶

1.4.1.9 Rusya-Birleşik Krallık İlişkileri

Tarih boyunca iki ülke arasındaki ilişkiler rekabetle beraber ilişkiler iyi düzeyde seyretmiştir. Birkaç sene öncesine kadar Birleşik Krallık Moskova'yı stratejik ortak olarak görmekteydi.¹¹⁷ Ancak eski bir KGB ajanı olan Alexander Litvienko Kasım 2006'da Londra'daki suikastinin ardından iki ülke arasındaki ilişkiler çok büyük oranda bozulmuştur.

Enerji konusunda ise, Birleşik Krallık kendi petrol ve doğalgazını ihraç etmektedir. Yine de, ham petrolün %16'sını Rusya'dan ithal etmektedir. İki ülke arasında enerji konusundaki en büyük ortak girişim BP-TNK arasında yapılmıştır.¹¹⁸

Rusya'nın 2006 yılında İngiliz gaz dağıtım şirketi Centrica'nın çoğunluk hissesini almak istediğini açıklamasını, İngiltere büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Rusya'nın Avrupa kıtasına büyük miktarda doğal gaz ihraç etmesinin yanı sıra kıta içerisinde dağıtım şirketlerini alarak burada da tekel oluşturma stratejisi güttüğü düşünülmeye başlanmıştır. Rusya'nın Avrupa içinde dağıtım pazarlarını da ele geçirmeye başlaması doğal gazın fiyatını belirlemede Rusya'nın elini daha da güçlendirmesi AB içinde en kötü senaryo olarak algılanmıştır.¹¹⁹

Ayrıca, Kuzey Akım boru hattı ile ilk etapta Almanya'ya doğalgaz ulaştırılması hedeflenmiş olsa da, İngiltere, Fransa ve Hollanda'ya da gaz ulaşımı hedeflenmiştir.

---

¹¹⁶ Lars Wedin, *Russia as seen from Sweden*, Institut français d'analyse stratégique, <http://www.strato-analyse.org/fr/spip.php?article211>, Erişim Tarihi: 20.04.2012

¹¹⁷ Nina Popescu, Mark Leonard, age.

¹¹⁸ EU-Russia Centre age

¹¹⁹ Tuğçe Varol, age

İngiltere hükümeti tamamen serbestleştirilmiş bir doğalgaz pazarıyla birlikte güvenli gaz arzının gerçekleşeceğine inanmaktadır. Bu konu 2003’de Avrupa Komisyonu’nda ve diğer üye devletler tarafından Avrupa Birliği gaz direktiflerinde desteklenmiştir.

Amaç ulaşım, arz ve dağıtım hususlarında entegre olmuş ve serbestleşmiş bir pazar kurabilmektir. Buradaki tartışma ise serbestleşmiş bir pazarın arz güvenliğini arttırıp arttırmayacağı konusundadır. Avrupa’nın gaz ihtiyacının önümüzdeki 15 yıl içerisinde ikiye katlanması beklenmektedir. Bu direktifler üye ülkelerle gaz arzına konu olan ülkeler arasındaki problemleri minimuma indirmek için önlem amacıyla yapılmıştır.¹²⁰

1.5 Olumsuz Yaklaşımlar: Litvanya ve Polonya

1.5.1 Rusya-Litvanya İlişkileri

Gazprom nüfusu 3.2 milyon olan Litvanya’ya doğalgaz sağlayan tek firmadır. Dolayısıyla bu durum Rusya’ya Litvanya’nın doğalgaz bağımsızlığı hakkında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Litvanya Gazprom’un tekeline son vermek istemekte, Gazprom ise elde ettiği bu durumu korumak istemektedir.¹²¹

Litvanya Norveç’in Höegh firması ile 10 senelik bir LNG anlaşması imzalamıştır. Şuanda Litvanya bin metreküp başına 14\$ fazla ödemektedir. Yani, bu küçük ülke 27 AB ülkesi içinde Rusya’dan en pahalı şekilde gazı satın alan ülkedir. Kendi LNG terminallerini elde ederek Litvanya Baltık Denizi’nde Rusya’dan bağımsız hareket etmeye ve gaz güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Anlaşmaya göre devlet kontrolündeki bir Litvanya firması yüzer bir doğalgaz deposu ve tankerleri 10 seneliğine kiralayacaktır.¹²²

Litvanya üçüncü enerji paketi kapsamında satış ve taşıma organlarını ayırmayı planlamaktadır. Gazprom ise AB’nin ayrıştırma kuralına karşı olarak Litvanya’yı uluslararası

---

¹²⁰ Parliamentary Office of Science and Technology, *The Future of UK Gas Supplies*, no:204, 2004, s.3

¹²¹ Jeff Myhre, *Lithuania, Russia Tense Over Natural Gas Law*, Foreign Policy Association

¹²² Larry Persily, *Lithuania looks to LNG to break Russian hold on gas supply*, Alaska Natural Gas Transportation Projects, <http://www.arcticgas.gov/2012-Lithuania-looks-to-LNG-to-break-Russian-hold-on-gas-supply>, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2012

tahkime götürmektedir ve ayrıştırma planına misilleme olarak komşu Letonya ve Estonya'ya verdiği fiyat indirimlerini Litvanya'ya vermeyi reddetmiştir.¹²³

Ayrıca, Rusya'nın Avrupa'daki toprağı olan Kaliningrad'a da Rus gazı Litvanya üzerinden ulaşmaktadır.

1.5.2 Rusya-Polonya İlişkileri

Polonya'nın Rus gazına olan bağımlılığı oldukça yüksektir. PGNiG firması Gazprom'un Polonya'daki ana ortağıdır. Yamal II boru hattı da Polonya'dan geçmektedir.¹²⁴

2009 senesinde Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan doğalgaz krizinde Polonya'ya verilen gaz miktarı azaltılmıştı.

Joroslaw Kaczynski yönetimindeki Polonya, Rusya'nın Polonya'ya et yasağı uygulamasının ardından AB-Rusya arasında gerçekleşecek olan yeni bir anlaşmayı bloke etmiştir.¹²⁵ 2010 yılında ise ikizi ve Cumhurbaşkanı olan Leh Kaczynski Rusya'ya giderken bir uçak kazasında hayatını kaybetmiştir ve bunda Rusya'nın etkili olup olmadığı tartışılmaktadır. Ailesine göre Rus etkisi olma ihtimalinin nedeni ise, Rusya'ya karşı Gürcistan'ı desteklemesi ve AB içinde yürüttüğü Rus karşıtı siyasettir.

Kuzey Akım boru hattına ilişkin itirazlar yalnızca çevresel nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Kuzey Akım hattı ülkeleri by-pass edip Almanya'ya direkt olarak ulaştığı için Ukrayna, Belarus, Baltık ülkeleri ve Polonya transit devlet olarak ülkelere ücret alamamaktadır.¹²⁶ Bazı politikacılar Kuzey Akım hattını "kabus" olarak tanımlarken, Eski Başbakan Marek Belka Brüksel'in alternatifler için zorlanması gerektiğini belirtmiştir. Kuzey Akım'ın AB'nin 27 üyesi ile müzakere edilmesinin ardından uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Polonya Başbakanı Alexander Kwasniewski de projeye Avrupa güvenliği

---

¹²³ Toby Vogel, *Gazprom challenges Lithuania's energy plan*, <http://www.europeanvoice.com/article/2012/march/gazprom-challenges-lithuania-s-energy-plan/73762.aspx>, Erişim Tarihi: 25.04.2012

¹²⁴ EU-Russia Centre, age

¹²⁵ Nina Popescu, Mark Leonard, age

¹²⁶ Bendik Solum Whist, age

açısından şüphe ile baktığını belirtmiştir. Çünkü bu projenin Rusya'nın Avrupa üzerinde uyguladığı gaz baskısını daha da arttırabileceği düşünülmektedir. Rusya'nın istediği zaman Belarus'a ya da Polonya'ya verdiği gazı durdurabileceği düşünülmektedir. Polonya Dış İşleri Bakanı Rodoslav Sikorski Kuzey Akım hattını "Avrupalıların para israfı" olarak tanımlamıştır.¹²⁷

2010 senesinde Polonya ile Rusya arasında 2022 senesine kadar sürecek olan bir anlaşma imzalanmıştır. Avrupa Komisyonu bu konu hakkındaki endişelerini dile getirmiştir. Bu anlaşmaların AB hukukuna dayanarak yapılması gerektiğini belirtmişlerdir ve Brüksel Yamal hattının Polonya bölümü ile ilgili olarak AB rekabet düzenlemelerine uygun olarak Gazprom dışındaki diğer firmaların da ulaşımını istemiştir.¹²⁸

Tek bir ülkenin Rusya üzerindeki baskısı yeterli etkiyi yaratmayacağı için Polonya bir gaz-NATO birleşmesi önermiştir. Ancak, sağlam temelli bir öneri olmadığı için AB'deki diğer üyeler tarafından destek bulamamıştır.¹²⁹

---

¹²⁷ Christophe-Alexandre Paillard, *Rethinking Russia : Russia and Europe's Mutual Energy Dependence*, Columbia Journal of International Affairs, Sayı: 63, No:2, 2010, s.65

¹²⁸ EU Business, *Russia, Poland gas deal 'in line with EU law*, <http://www.eubusiness.com/news-eu/poland-russia-gas.6tj/>, Erişim Tarihi: 29.04.2012

¹²⁹ Christophe-Alexandre Paillard, a.g.e.

II. BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERİN RUSYA'YLA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

2. AB ve Rusya Arasındaki Hukuki İlişkiler

2.1 AB ve Rusya Arasında Genel İlişkilerin Kurulması: Ticaret ve Ortaklık Anlaşmaları Süreci

Soğuk Savaş döneminde o günkü adıyla Avrupa Topluluğu (AT) ve Sovyetler Birliği arasında bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Sovyetler Birliği'nin dış politikada yeni bir yaklaşım sergilemesiyle beraber, AT ile Sovyetler Birliği birbirlerini 1987 yılında tanımışlar ve 1989 yılında da Ticaret ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalamışlardır.¹³⁰

İsmi itibarı ile öncelikle ticari ilişkilere faydalı olması beklenen bu anlaşma, Anlaşma'nın içeriği nedeni ile arzu edilen katkıyı yapamamış olsa da¹³¹ taraflar arasında resmen bir ilişkinin başlangıcı olması açısından önemlidir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla Sovyetler Birliği dağılarak, yerini birliğin hukuki mirasçısı konumundaki Rusya Federasyonu'na (RF) bırakmıştır. Avrupa Topluluğu da uluslararası konularda ortak yaklaşım sergilemek adına birlik olma yoluna gitmiş ve Avrupa Birliği'ni (AB) oluşturmuştur.

Soğuk Savaş sonrası, Rusya ve AB arasındaki ilişkiler birçok anlaşma ile yapılandırılmaya çalışılmıştır.¹³² 1992 yılında Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın müzakere edilmesine karar

---

¹³⁰ *Trade and Cooperation Agreement*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/july/tradoc_139580.pdf, Erişim Tarihi: 14 Aralık.2011

¹³¹ “Anlaşmayla, AT'nin Sovyetler Birliği'nden yapacağı hassas ürünler dışındaki ithalatta miktar kısıtlamaları kaldırılacaktı. AT'nin Sovyetler Birliği'nden ithal ettiği ürünlerin çok büyük kısmını hammaddelerin oluşturduğu, hammaddeye Topluluk tarafından tarife ya da tarife dışı engel uygulanmadığı ve dolayısıyla, Sovyetler Birliği'nin de tarifelerin indirilmesiyle ilgili bir talebi olmadığı göz önünde bulundurulursa, Anlaşma'nın, taraflararasındaki ticari ilişkileri normalleştirdiği iddiasının tutarlı olmadığı anlaşılmaktadır.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Dicle Korkmaz – *Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkilerinin Üç Temel Belge Çerçevesinde İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2007) s.4

verilmiş ve iki yıl devam eden zorlu müzakere sürecinden sonra, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, 1994 yılında Korfu’da imzalanmıştır.¹³³

112 madde, 10 ek, 2 protokol ve çok sayıda ortak deklarasyondan oluşan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, taraflar arasında siyasi ve ekonomik işbirliğini geliştirmek için oluşturulan hukuki bir zemindir. Anlaşma, özetle, ticaret ve ekonomi, adalet ve içişleri, bilim ve teknoloji, enerji, çevre, ulaştırma ve uzay araştırmaları konularında işbirliğini öngörmektedir. Ayrıca, uluslararası konularda ve insan hakları ve demokrasi ilkelerinin gözetiminde işbirliğini içeren siyasi diyalogu kapsamaktadır. Anlaşma maddelerinin büyük kısmı, ekonomik ilişkileri geliştirme amaçlı olmakla birlikte, siyasi diyalogu geliştirmek, işbirliğini artırmak ve kurumsal altyapıyı kurmak için de hükümler içermektedir.¹³⁴

Aslında, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması’nın ve Ticaret ve İşbirliği Anlaşması’nın ticaretle ilgili hükümleri incelendiğinde büyük benzerlikler göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Rusya, Sovyetler Birliği’nin hukuki mirasçısı konumunda olduğundan halen eski anlaşmanın geçerliliği devam ederken böylesi benzer bir anlaşma imzalanması dikkat çekicidir.

Rusya’nın NATO’nun Barış için Ortaklık Projesi’nin¹³⁵ yirmi birinci üyesi olmasından çok kısa bir süre sonra ve G-7 ülkelerinin Napoli’de yapılacak ve Rusya’nın da katılımıyla G-8 olacak toplantısından kısa bir süre önce, AB ile Rusya arasında böyle bir anlaşma imzalanmış olması, Avrupalı liderler tarafından Rusya’yı kucaklama politikasının bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, Anlaşma’nın onaylanması Rusya’nın Çeçenistan politikası nedeniyle ertelenmiş ve Anlaşma, 1997 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Çeçen sorunu nedeniyle Anlaşma’nın onaylanması askıya alınınca, taraflar arasında mal ticaretine olanak veren ancak

---

¹³² Evrim Pınar Görgülü, *Avrupa Birliği’nin Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması*, (Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008). s.52

¹³³ *Partnership and Cooperation Agreement*,

[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128(01):EN:NOT), Erişim Tarihi: 22 Şubat 2012

¹³⁴ Dicle Korkmaz, *a.g.e.*

¹³⁵ BİO programının temeli, her ortak ülke ile NATO arasında bireysel olarak Ortaklık oluşturulmasıdır. bkz.

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_sec-partner-turkish.pdf

hizmet ticaretini, yerleşme hakkını ve şirketlerin işletimiyle ilgili hükümleri içermeyen bir Geçici Anlaşma imzalanmıştır.¹³⁶

AB, *Avrupa Komşuluk Politikası*'ni¹³⁷ açıkladıktan sonra, Rusya buna dahil olmamayı seçmiş ve eş ortaklık talep etmiştir. Bunun sonucunda, çeşitli ortak hareket alanları belirlenmesi üzerinde anlaşılmıştır.

2003'teki Petersburg zirvesiyle beraber ortaklık anlaşması için dört ortak alan belirlenmiştir: ekonomi ve çevre; özgürlük, güvenlik ve adalet; dış güvenlik ve araştırma, eğitim ve kültür.¹³⁸

2.2 Enerji Alanındaki İlişkiler: Kurumsal Yapılanmaya Doğru

Rusya-AB enerji ilişkilerinde kurumsal bir çerçeve oluşturulması ideolojik, siyasal ve ekonomik bölünmeler sebebi ile daha uzun sürmüştür. 1960 ve 1970'li yıllarda Avusturya, Batı Almanya ve Sovyetler Birliği arasında boru hattı projeleri ile enerji ilişkileri kurulmuş olsa da bir birlik olarak AB, Rusya ile enerji işbirliği arayışlarını ilk defa 1998'deki Enerji Şartı Anlaşması (EŞA) ile kurumsallaştırmak istemiştir.¹³⁹

Enerji Şartı Anlaşması¹⁴⁰, 17 Aralık 1991 tarihinde Lahey'de taslak metni oluşturulan ve Aralık 1994'te Lizbon'da revize edilen enerji alanında işbirliğinin serbest piyasa kurallarına, şeffaf ve rekabetçi temellere dayanması amacını güden hukuki bağlayıcılığa sahip çok taraflı bir belgedir.¹⁴¹ Anlaşma 16.04.1998 tarihinde yürürlüğe girerek uygulanmaya başlamıştır.

Eylül 2009 itibarı ile aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 51 ülke Anlaşma'ya taraftır. 6 ülke (Andorra, Karadağ, Monaco, San Marino, Sırbistan ve Vatikan) haricinde tüm Avrupa kıtası

---

¹³⁶Dicle Korkmaz, a.g.e. s.6-7

¹³⁷ Avrupa Komşuluk Politikası'nın amacı, AB'nin doğuya genişlemesinin neticesinde ortaya çıkacak olan yeni komşuluk ilişkilerini önemli ölçüde yönlendirmektir.

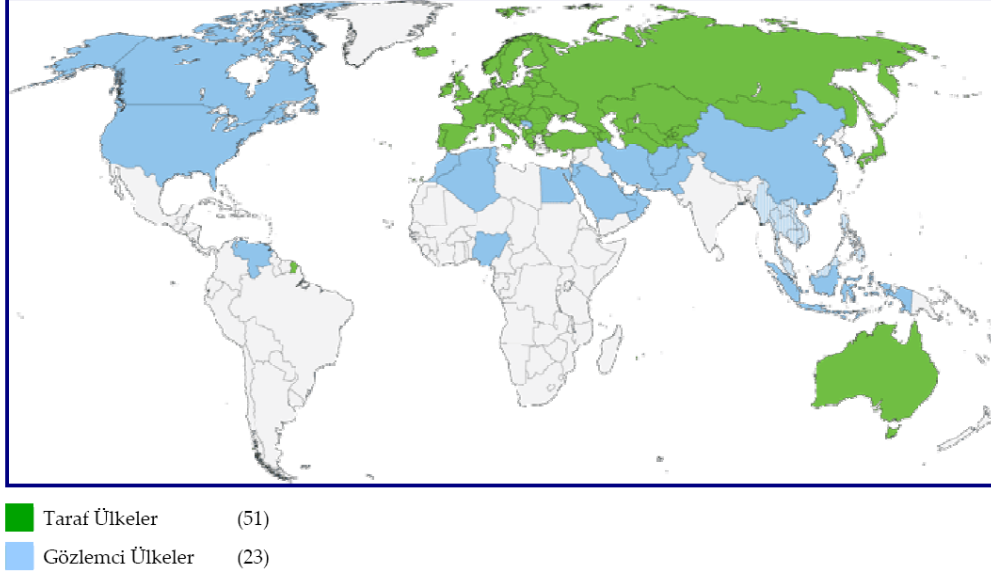
¹³⁸ *EU-Russia Summit in St. Petersburg*, http://eeas.europa.eu/russia/common_spaces/index_en.ht, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2012

¹³⁹ Görgülü, s.52

¹⁴⁰ *Energy Charter Treaty*, http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/EN.pdf#page=211, Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012

¹⁴¹ *Petform Enerji Şartı Anlaşması Bilgi Notu*, http://www.petform.org.tr/images/yayinlar/ozel_raporlar, Erişim Tarihi: 21 Ocak 2012

ve Hazar Bölgesi ülkeleri Anlaşma'nın tarafları arasındadır. ABD ve Kanada da dahil 23 ülke ile 10 uluslararası kuruluş ise halen gözlemci statüsündedirler. (Harita 2.1)

Harita 2.1) - Enerji Şartı'nda Taraf ve Gözlemci Ülkeler

Anlaşma'nın hükümleri genel olarak;

- i. Yabancı yatırımcının korunması ve teşvik edilmesi,
- ii. Sınırlar arası enerji sevkiyatının sağlanması,
- iii. Enerji ile ilgili madde, ürün ve donanımların serbest ticareti,
- iv. Uluslararası sorunların çözümü,
- v. Enerji verimliliğini arttırmak,

konularına yöneliktir.

İncelendiğinde, üzerinde anlaşılmış olan bu konuların büyük bir bölümü, özellikle de ilk üçü, bugün hala bir bakıma AB ve Rusya arasında anlaşmazlık konusu durumundadır. Bu açıdan bakıldığında Enerji Şartı ile bu anlaşmazlıkları önceden bertaraf etme adına bir öngörülülükten de söz edilebilir. Diğer yandan bu konuların, tarafların hassas yanları olmasından dolayı EŞA'nın uzun ömürlü olmasının güç olduğu görülmektedir.

Özellikle, doğal gazın üçüncü ülkelerden geçişini düzenleyen transit protokolü hükümleri tartışma yaratmıştır.¹⁴² Esasen EŞA'nın tarafları daha fazla olmasına rağmen, karşılıklı pazarlıklar daha ziyade AB ve Rusya arasında, Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği sürecinde sürdürülmektedir. Kısıt yönetimi, transit ücretleri ve AB'nin 27 farklı taraf değil tek bir taraf olarak değerlendirilmesi önemli anlaşmazlık konularıdır.¹⁴³ Bu çerçevede yaşanan anlaşmazlıklar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylandırılacaktır.

Nitekim Rusya Federasyonu 17.12.1994 tarihinde EŞA'yı imzalamasına rağmen, özellikle enerji alanındaki tekel gücünü kaybetmeme amacıyla ve öz kaynaklarıyla yatırım imkânlarını da artırmasıyla, 20.08.2009 tarihinde EŞA'yı onaylamayacağını ve taraf olmayacağını bildirmiştir.¹⁴⁴

Bu tahmin edilebilir gelişme yalnızca anlaşmanın şartlarından değil Rusya'nın politik ve ekonomik durumunun bu tarihler arasında değişmesinden de kaynaklanmıştır. Bu değişim başlıca bir araştırma konusu olmakla beraber, kısaca özetleyecek olursak, Anlaşmanın taslak metninin oluşturulduğu yıl olan 1991'de ilk moratoryum ilan edilmiştir. Dış borcun ödenemeyecek durumda oluşu bir takım ekonomik düzenlemenin yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Böylece, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Rusya Federasyonu'nda demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine geçiş yönünde hızlı bir değişim süreci başlamıştır.¹⁴⁵ Bu süreci tetikleyen unsurun bir ekonomik kriz olması geçişin ani ve süratli olmasına da sebep olmuştur.

Bir sonraki ekonomik krizin gelişine kadar geçen süreçte çok sayıda ekonomik reform yapılmıştır. Bu reformların içinde fiyatların serbest bırakılması, mali dengeyi sağlamaya yönelik adımlar, uluslar arası piyasalara açılım ve yapılan çok sayıda özelleştirme dikkati çekmektedir. 1990'lı yılların ortasında pek çok sanayi endüstrisi¹⁴⁶ özelleştirilmiştir ve bu

---

¹⁴² Görgülü, s.52

¹⁴³ FPS Economy, *S.M.E.'s Self-Employed and Energy*,

http://economie.fgov.be/en/consumers/Energy/Energy_policy/International_context/Multilateral/European_Energy_Charter/, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2011

¹⁴⁴ Ali Kemal Kılavuz, *Enerji Şartı Anlaşması Çerçevesinde Anlaşmazlıkların Çözümü*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIII, 2009, s.1-2

¹⁴⁵ DPT-Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, *Rusya Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri*, <http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Ocak 2012

¹⁴⁶ “80 binin üzerindeki kamu işletmesi, büyük bölümü herhangi bir bedel olmaksızın özelleştirilmiştir.”, Kaynak: Fırat Gazel, *Petrodolar Kıskaçındaki Rusya*, s.651

endüstrilerin yeni sahiplerinin çoğu mal varlıklarını yurt dışına kaçırma girişiminde bulunmuşlardır. Bu süreçte ülkeden çıkan sermaye kaçışının 1 milyar dolar olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁷

Öte yandan Rus ekonomik yapısındaki anormallikler de devam etmiştir. İhraç mallarında yeterli çeşitlilik yoktur ve enerji mamulleri bu mallar içerisinde çok büyük bir yeri kaplamıştır. (Tablo 2.1)

Tablo 2.1) Yıllara Göre Rusya'nın İhraç Malları Kompozisyonu (BDT haricindeki ülkelere)

Ürünler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Makine ve ekipmanlar	12.5	5.2	3.8	2.9	3.2	5.3	5.6	5.7	5.8	5.8
Yeraltı kaynakları	32.3	26.3	22.0	20.7	22.8	26.4	32.7	32.5	23.6	26.6
Metaller ve değerli taşlar	9.2	7.3	7.0	10.3	16.5	19.6	19.0	19.4	18.7	17.8
Diğer	17.1	12.1	9.6	10.4	10.5	14.3	13.7	12.4	11.0	12.2
Toplam	71.1	50.9	42.4	44.3	53.0	65.6	71.0	70.0	59.1	62.4

Not: Birimler “milyar dolar” cinsindedir.¹⁴⁸

Bu verileri yüzdelerle (%) ifade ettiğimizde çıkan sonuçlar daha çarpıcı olacaktır. (Tablo 2.2)

Tablo 2.2) Yıllara Göre Rusya'nın İhraç Malları Kompozisyonu (BDT haricindeki ülkelere)

Ürünler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Makine ve ekipmanlar	17.6	10.2	9.0	6.5	6.0	8.1	7.9	8.1	9.8	9.3
Yeraltı kaynakları	45.4	51.7	51.9	46.7	43.0	40.2	46.1	46.4	39.9	42.6
Metaller ve değerli taşlar	12.9	14.3	16.5	23.3	31.1	29.9	26.8	27.7	31.6	28.5
Diğer	24.1	23.8	22.6	23.5	19.8	21.8	19.3	17.7	18.6	19.6

Not: Birimler “%” oranları göstermektedir.¹⁴⁹

Bu tablolarda dikkat çeken enerji mamullerinin toplam içindeki ağırlığının yanı sıra süreç boyunca toplam değer olarak trendin aşağı yönlü olduğu tek kalemin enerji mamulleri oluşudur.

¹⁴⁷ Mustafa Cem Ünal, *Rus Dış Politikasında Enerjinin Rolü ve AB Enerji Politikasına Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi SBE, 2011.) s. 11

¹⁴⁸ Akira Uegaki, *Russian Federation's Foreign Economic Relations*, Economic and Social Research Institute, s.18

¹⁴⁹ Tablo 1.1'deki değerler üzerinden hesaplanmıştır.

Bu durumda dünyada petrol talebinin azalması kadar Rusya'nın üretimindeki düşüş de etkili olmuştur. 1988-1998 döneminde Rus petrol üretimi günlük 11 milyon varilden 6 milyon varile kadar gerilemiştir.¹⁵⁰ Bununla birlikte Haziran 1997 ile Ağustos 1998 tarihleri arasında petrol fiyatları %30 oranında düşmüştür.¹⁵¹

Bütün bu gelişmeler beraberinde 1998 ekonomik krizini getirmiştir. İkinci kez moratoryum ilan edilmiştir. Moskova Borsası açılıştaki yüzde 15 değer kaybetmiş, gecelik faizler yüzde 100'den yüzde 250'ye fırlamıştır.¹⁵² Ruble, birkaç hafta içerisinde Dolar karşısında %217 değer kaybetmiş ve Ruble Dolar paritesi 1\$=6.3 Rubleden 1\$=20 Rubleye yükselmiştir.¹⁵³

Enerji Şartı'nın hazırlandığı ve yürürlüğe girdiği sürecin Rusya ekonomisinin iki ekonomik kriz atlattığı, istikrarsız ve formsuz döneme denk gelmiş olması, bize Rusya'nın EŞA'ya imza atarken de çekincelerinin olduğunu ancak o günkü konjonktür içerisinde buna mecbur kaldığını düşündürmektedir.

2.3 Yeltsin Sonrası Dönemde Rusya'nın Enerjiye Bakışı

1999 yılından itibaren başta ifade ettiğimiz politik ve ekonomik değişimler baş göstermiştir. Her şeyden önce Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in 31 Aralık 1999'da istifa etmesinin ardından, Anayasa gereği, üç ay içerisinde devlet başkanlığı seçimi yapılmaya kadar bu görevi vekaleten Putin üstlenmiştir. Putin, Rusya'da yapılan başkanlık seçimlerinde %50'nin üzerinde oy toplayarak, birinci turda devlet başkanı seçilmiştir.¹⁵⁴

Bu lider değişikliği gerek dış politikada gerekse enerji politikalarında değişimi beraberinde getirmiştir. Putin, hem iç politikada, hem de dünyada Rusya'nın "ezilmiş", "ikinci sınıf devlet" haline gelmiş olmasının üzerine gitmiştir. SSCB'nin yıkılmasından bu yana toplumu etkisi altına alan ve rahatsız eden "ulusal aşağılık kompleksi" ile mücadeleye girişmiştir.

---

¹⁵⁰ Gazel, s.653

¹⁵¹ S. Rıdvan Karluk, Özgür Tonus, Nazım Çatalbaş, *Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye*, Anadolu Üniversitesi İİBF, 2009

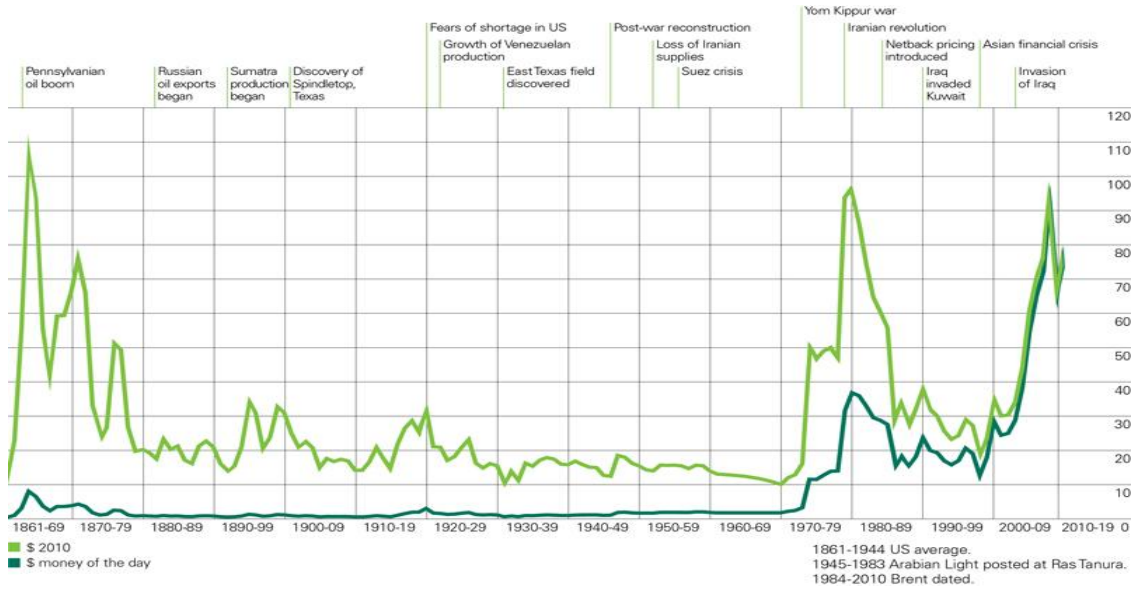
¹⁵² 18 Ağustos 1998 tarihli Hürriyet gazetesi ekonomi sayfası. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/08/18/61685.asp>, Erişim Tarihi: 3 Ocak 2012

¹⁵³ Ayşe Oya Benli, *Rusya Ülke Profili*, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2008. s.3

¹⁵⁴ Elnur Hasan Mikail, *Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin*, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE), 2007, s.64

Yeniden “Büyük Rusya”dan söz etmiştir.¹⁵⁵ Öte yandan “Rus Ekonomisinin Kalkınma Stratejisinde Mineral Doğal Kaynaklar” adlı tezinde RF’nin süper güç statüsünün yeniden oluşturulmasında en iyi yolun enerji süper gücü olarak devletin yeniden yapılandırılmasına vurgu yapmıştır.¹⁵⁶ Başkan olması ile birlikte, Rus hükümeti petrol ve doğalgaz başta olmak üzere RF’nin enerji kaynakları üzerindeki kontrolüne yeniden vurgu yapmaya başlamıştır.¹⁵⁷

Putin ile birlikte artan yalnızca petrolün politik değeri değil, aynı zamanda ekonomik değeridir. 1999 yılından 2009’a kadar petrol fiyatları yıllık bazda devamlı bir artış içindedir. (Şekil 2.1)

Şekil 2.1) – Yıllara Göre Petrol Varil Fiyatı¹⁵⁸

Buna eklenen metal fiyatlarındaki artış ve ihracat mallarının miktarındaki artışlarla beraber ekonomide ciddi bir düzelmeye görülmüştür. Ekonominin iyileşmesi, hatta IMF’den alınan borçların vadesinden önce ödenmesi Rusya’ya özgüven getirmiş; Enerji Şartı’nı tekrar gözden geçirmesine ve taraf olmayacağını beyan etmesine sebep olmuştur.

Rusya, Şartı onaylamayarak statükoyu koruduğu için Rusya’nın Avrupa’da pazar payını küçültme potansiyeli taşıyan Hazar devletlerinin tümü, Avrupa Enerji Şartına taraf olmalarına

¹⁵⁵ age. s.67

¹⁵⁶ Ünal, s.24

¹⁵⁷ age. s.23

¹⁵⁸ British Petrol Resmi Web Sitesi – www.bp.com, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012

rağmen, Avrupa'ya doğal gaz ihraç etmek için Rus enerji sevkiyat alt yapısına hala bağımlıdır.¹⁵⁹

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Enerji Bakanlığı'na bağlı Enerji Bilgi Merkezi (EIA)'nin verilerine göre Hazar bölgesinin kanıtlanmış petrol rezervleri 17 – 50 milyar varil arasındadır. Olası rezervler ise 186 milyar varildir.¹⁶⁰ Hazar bölgesinin doğal gaz potansiyeli petrol potansiyelinden daha önemlidir.¹⁶¹ Hazar bölgesinin kanıtlanmış gaz rezervleri 6.5 trilyon metreküp, olası rezervleri ise 9.2 trilyon metreküptür.¹⁶² (Tablo 2.3)

Tablo 2.3) Hazar Bölgesinin Tahmin Edilen Petrol ve Doğalgaz Rezervleri ve Kaynakları¹⁶³

Hazar Bölgesi Ülkesi	Kanıtlanmış Petrol / Doğalgaz Rezervler		Muhtemel Petrol / Doğalgaz EIA
	EIA	BP Amoco	
Azerbaycan	4-13/11	7/30	32/35
İran ¹⁶⁴	0.1/0	n.a/ n.a	15/11
Kazakistan	10-18/65-70	8/65	92/88
Rusya ¹⁶⁵	2.7/n.a ¹⁶⁶	n.a/ n.a	14/ n.a
Türkmenistan	0.6/101	0.5/101	80/159
Özbekistan	0.6/66	0.6/66	n.a
TOPLAM	18-34/243-248	16/262	293/300

Not: petrol için büyüklükler milyar varil cinsinden; doğalgaz için trilyon feet küp (Tcf) cinsindedir. (Hazar Bölgesi Ülkeleri'nin Hazar Denizi'ndeki doğalgaz sahaları için Bknz. EK-1)

Sözü geçen rezervlerde petrolde 80 milyar varillik potansiyele¹⁶⁷, doğalgazda %31'lik paya¹⁶⁸ sahip olduğu düşünülen Türkmenistan için bazı Batılı yorumcular “21. Yüzyılın Kuveyt'i” demektedir.¹⁶⁹

¹⁵⁹ Görgülü, s.52

¹⁶⁰ İsmail Hakkı İşcan, *Uluslararası Enerji Güvelliği Açısından Hazar Bölgesi Enerji Ekonomisi ve Hazar Denizi'ni Paylaşım Sorunu*, Sosyoekonomi Özel Sayı, 2010, s.66

¹⁶¹ Görgülü, s.59

¹⁶² İşcan, s.66

¹⁶³ Bernard A. Gelb, *Caspian Oil and Gas: Production & Prospects, CRS Report for Congress*, 2002, s.3

¹⁶⁴ Yalnızca Hazar Denizi Bölgesinde yer alan rezerv bilgileridir.

¹⁶⁵ Tablo 1.3'den alınmıştır.

¹⁶⁶ n.a : tam olarak bilinmemektedir.

¹⁶⁷ Yalnızca Hazar Denizi Bölgesinde yer alan rezerv bilgileridir.

Ancak aynı Türkmenistan'da gaz ihracatı, %44 hissesi Rus Gazprom'a ait olan Türkmen devlet şirketi Turkmenneftgaz'ın sorumluluğundadır. Ülkeden doğalgaz ihracatı Rusya ve sınırlı oranda da olsa İran üzerinden yapılmaktadır.¹⁷⁰ Rusya'ya uzun dönemli anlaşmalarla bağlı olduğundan AB pazarına doğrudan doğal gaz satışı yapamamaktadır.¹⁷¹ Türkmenistan örneği Rusya'nın Hazar Bölgesi'ni kontrol altında tutma planını açıkça yansıtmaktadır.

Enerji Şartı beklenen şekilde işlemediği gibi uluslararası enerji piyasasındaki yeni dengeler, AB'nin genişlemesiyle beraber enerji ihtiyacındaki değişim buna karşılık Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılma yönünde beklentisi ilişkileri gitgide zorlaştırmıştır.

2.4 AB – Rusya Enerji Diyalogu ve Bu Çerçevdeki Gelişmeler

AB ve Rusya enerji konusunda birbirine olan bağımlılıklarının da farkındaydılar. Bu nedenle sorunları karşılıklı diyalog ile çözmeleri gerekmiştir. 30 Ekim 2000'de tarihinde Paris'te yapılan VI. AB – Rusya Zirvesi'nde, AB ve Rusya arasında bir Enerji Diyalogu¹⁷² başlatılması ve yılda iki kez zirveler düzenlenmesi üzerinde anlaşılmıştır.

Diyalog ile enerji arz güvenliğinin sağlanması, enerji verimliliğinin artırılması, nakil hatlarının modernleştirilmesi, yabancı yatırım koşullarının iyileştirilmesi, üretici ve tüketici ülkeler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi amaçlanmıştır.

Diğer yandan AB'nin bu diyaloglar çerçevesinde Rusya'nın Kyoto Protokolü'ne uyumunu, EŞA'yı onaylamasını ve bu antlaşmaya bağlı olarak imzalanan Transit Protokolü ile ilgili müzakerelerin sonlandırılmasını hedeflediği de anlaşılmaktadır.¹⁷³

---

¹⁶⁸ İşcan, s.66

¹⁶⁹ J. N. Roy, B.B. Kumar, *India and Central Asia: Classical to Contemporary Periods*, Astha Bharati, Delhi, 2007, s.158

¹⁷⁰ İşcan, s.67

¹⁷¹ Görgülü, s.60

¹⁷² European Commission, *EU-Russia Energy Dialogue*,

http://ec.europa.eu/energy/international/russia/dialogue/dialogue_en.htm, Erişim Tarihi: 27 Ocak 2012

¹⁷³ Bülent Aras, Arzu Yorhan, *Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği : Siyaset, Ekonomi ve Çevre*, Türkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) *Stratejik Rapor No:13*, 2005, s.7

Diyalog, Rusya ve AB'nin enerji sektöründe doğal ortaklar ve kıtanın enerji güvenliğinin artırılmasında karşılıklı çıkarlara sahip olduğunu iki tarafın da onayladığının göstergesi olmuştur.¹⁷⁴

Ancak her iki taraf diyalogu farklı şekilde algılamaktadırlar. Örneğin; AB, DTÖ müzakereleri ve enerji diyalogunu kullanarak Rusya'nın enerji piyasasını açmasını ve düzenlemesini istemektedir. Başlangıçtan itibaren enerji ilişkileri geliştirmek ve pan-Avrupa piyasası oluşturmak isteyen AB'nin aksine Rusya'nın Enerji Diyalogu'na yönelik tutumu kısa dönemlidir. Genellikle Rusya, Avrupa piyasasındaki konumunu korumayı ve kendisinin enerji planlanmasını savunmaktadır.¹⁷⁵

AB – Rusya Enerji diyalogu çerçevesindeki gelişmeleri özetleyecek olursak;

- ❖ İki taraf arasında gelişmiş enerji teknolojisi alanında endüstriyel işbirliğinin geliştirilmesine ve öncelikli projeler için yatırımların yapılmasına yardımcı olmak için 2002 yılında AB – Rusya Enerji Teknoloji Merkezi¹⁷⁶ kurulmuştur.
- ❖ AB'nin önemli önceliklerinden biri olan enerji yollarının çeşitlendirilmesi amacıyla Kuzey Trans-Avrupa gaz boru hattı, Yamal-Avrupa gaz boru hattı ve Druzhba-Adria petrol boru hattı gibi çeşitli gaz ve petrol boru hattı projeleri başlatılmıştır.
- ❖ 2001'de her iki taraf arasındaki elektrik şebekelerinin birbirine eklenmesi ve böylece her iki tarafın elektrik arz güvenliklerini garanti altına almaları ve bu sektörde işbirliği yapmalarını sağlamak amacıyla Elektrik Üretimi Koordinasyonu Birliği (UCTE) ve Bütünleşmiş Güç Sistemi ya da Birleşmiş Güç Sistemleri için fizibilite çalışmaları başlatılmıştır.

---

¹⁷⁴ Görgülü, s.53

¹⁷⁵ Ünal, s.124-125

¹⁷⁶ AB – Rusya Enerji Teknoloji Merkezi, Moskova'da kurulmuştur. Hidrokarbonlar, kömür ve elektriğin yanı sıra yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konularında faaliyet gösteren Avrupalı ve Rus firmaların irtibat noktası vazifesindedir. İşbirliğinin sağlanmasına ve AB ile Rusya Federasyonu arasında teknoloji transferine yardımcı olmaktadır. EREC European Renewable Energy Council, Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.erec.org/projects/finalised-projects/energy-technology-centre-russia.html>, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2012

- ❖ Yabancı yatırımın cazip hale gelebilmesi için AB enerji şirketleri¹⁷⁷, Üretimi Paylaşma Anlaşmaları imzalayarak Rusya'daki enerji üretim şirketlerinin hisselerini almakta ve uzun dönemli arz kontratlarının güvenliğini arttırmaya yardımcı olmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar “Üretim Paylaşma Anlaşmalarında Yaşanan Anlaşmazlıklar” bölümünde ele alınmıştır.
- ❖ Rusya'nın Arkhangelsk, Astrakhan ve Kaliningrad bölgeleri enerji verimliliğini arttırması beklenen pilot projelerin uygulanabileceği yerler olarak seçilmişlerdir.
- ❖ AB ve Rusya enerji şebekelerindeki güvenliğini arttırmak; hidrokarbonların daha güvenilir bir şekilde taşınacağı garanti edebilmek için Rusya'nın GLONASS ve Avrupa'nın GALILEO uydu sistemlerinin birlikte çalıştırılması hedefine odaklanmışlardır.
- ❖ Nükleer enerjinin güvenliğini için Rusya ve EURATOM arasında Ekim 2001'de bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır.¹⁷⁸

Bu gelişmeler işbirliğini ve diyalogu geliştirmeye yönelik atılmış adımlar olmakla beraber yukarıda değindiğimiz diyaloga yönelik algı ve öncelik farkları, samimi bir ortak stratejinin ortaya konamayışı etkin bir diyalog oluşturulamamasına sebep olmuştur

Günümüzde ise, enerji diyalogu büyük ölçüde işlemez durumdadır. Düzenli olarak yayımlanan enerji diyalogu ile ilgili ilerleme raporları enerji verimliliği, enerji tasarrufu projeleri gibi dar bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır.¹⁷⁹ AB'nin, enerji sektöründe liberalizasyon politikaları izleyeceği beklentisine karşın, Rusya, Gazprom'un enerji sektöründeki tekeli kuvvetlendirmiştir.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Gazpromun Avrupa ülkelerindeki resmi ortakları, E.ON, Wintershall Holding, Verbundnetz Gas, Siemens, RWE (Almanya), GDF SUEZ, Total (Fransa), Eni (İtalya), Botaş (Türkiye), Fortum (Finlandiya), Gasunie, GasTerra (Hollanda), DONG Energy (Danimarka), Statoil (Norveç), OMV (Avusturya), MOL (Macaristan), PGNiG (Polonya), SPP (Slovakya)
Kaynak:www.gazprom.com

¹⁷⁸ Aras, Yörkan, s.7-9

¹⁷⁹ Görgülü, s.53

¹⁸⁰ Neziha Musaoğlu, Uğur Özgöker, *Stratejik Rusya-AB İlişkilerinde Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona*, Araştırmalar Enstitüsü, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl:4, Sayı:8, 2008, s.90

Aslında tüm enerji sözleşmelerinde tarafların temel beklentileri aynıdır. AB'nin Rus doğalgazına ve petrolüne olan ihtiyacının karşılanmasına karşılık, Rusya'nın ihtiyaç duyduğu sermayenin AB tarafından sağlanması.

Bir yandan beklenildiği gibi yürümeyen anlaşmaların sayısı artarken diğer yandan tarafların birbirine olan bağımlılıkları da artmaktadır. Öncelikle, AB'nin Orta ve Doğu Avrupa genişlemesinden sonra AB'nin Rus enerjisine bağımlılığının artmasıyla birlikte, AB'nin Rus enerji alt yapısını desteklemekteki tutumu değişmiştir.¹⁸¹ 2004 yılındaki genişlemede katılan yeni üyelerin doğalgaz bağımlılıkları AB üye ülkelerinin ortalamasının oldukça üstündedir.¹⁸² Üstelik bu ülkeler büyük çoğunlukla veya tamamen yalnızca bir tedarikçi ülkeye; yani Rusya'ya bağımlıdır.¹⁸³ Kıbrıs ve Malta ise bu ülkeler içinde farklı olarak doğalgaz sektörüne sahip değildirler ve tamamen petrole bağımlıdır. Yeni AB üye ülkelerinin getirdiği ekstra bağımlılığın yanı sıra bir de büyüyen enerji ihtiyacı söz konusudur. (Bknz EK-2)

Bu iki durum bir arada değerlendirildiğinde AB'nin petrol ve doğalgaz bağımlılığının 2020'ye kadar ciddi düzeyde artacağı öngörülmektedir. (Tablo 2.4)

Tablo 2.4) AB'nin Artan Enerji Bağımlılığı¹⁸⁴

AB Enerji Bağımlılık Oranı (%)			
Enerji Kaynağı	2007	2010	2020
Petrol	85	85	90
Doğalgaz	62	65	70
Birincil Enerji	58	60	70

AB açısından bağımlılık artarken, Rusya açısından da oluşan bu arzı karşılayamama sorunu öngörülmektedir. Mevcut pazar yapısı devlet kontrolündeki birkaç büyük şirket tarafından yönlendirilen edilen petrol ve doğalgaz üretim ve taşıma sektörü, büyüyen enerji ihtiyacına ve

¹⁸¹ Görgülü, s.54

¹⁸² Péter Kaderjak, Peter Cameron, András István Toth, *Unilateral Natural Gas Import Dependence: A New Supply Security Issue For Europe*, *European Review of Energy Markets*- volume 2, issue 2, December 2007, s.2

¹⁸³ age. s.3

¹⁸⁴ Jean-Pierre Favennec, *The Geopolitics of Energy*, Editions Technip, Paris, 2011, s.188

üretimdeki artan zorluklara cevap verebilecek şekilde adapte edilebilmiş değildir.¹⁸⁵ Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), Rus enerji sektörünün 2003 yılından 2030 yılına kadarki toplam yatırım ihtiyacının 930 milyar dolar olacağını ve bunun kabaca %40'ının petrol, %32'sinin doğalgaz sektörlerine ayrılması gerektiğini tahmin etmektedir.¹⁸⁶ Bu yatırım için birincil kaynak şu an için AB'dir.

Tüm bu veriler ışığında Rusya ve AB'nin çalışmanın ileri bölümlerinde değineceğimiz sorunlarını çözmeyi de kapsayacak biçimde yeni bir enerji sözleşmesi arayışına gireceği veya mevcut enerji diyaloguna işlerlik kazandırması gerektiği dahası birbirlerine olan bağımlılıkları sebebiyle buna mecbur oldukları söylenebilir.

2.5 Rusya ve AB'nin Enerji Görüşmelerinde Anlaşmazlık Konuları

AB ve Rusya arasında başta enerji diyalogu olmak üzere yapılan enerji görüşmelerinde birbirlerinin stratejik ortakları olduğu gerçeği netleşmiş olsa da halen birçok konuda anlaşmazlıklar sürmektedir. Bu çerçevede, doğalgaz dağıtım sözleşmelerinde yaşanan anlaşmazlıklar, Rusya'nın ikili doğalgaz fiyatlama politikası, üretim paylaşma anlaşmalarında yaşanan anlaşmazlıklar, alternatif boru hatları çerçevesindeki uyumsuzluklar, enerji güvenliği ve ikmal meselesi bu başlık altında incelenecektir.

2.5.1 Doğalgaz dağıtım sözleşmelerinde yaşanan anlaşmazlıklar

Rusya'nın AB'ye doğalgaz dağıtımını uzun süreli sözleşmelerle yapılmaktadır.¹⁸⁷ Uzun dönem sözleşmeler, genellikle 15 – 20 yıl kadar süreyle alıcı ve satıcıyı karşılıklı, net olarak tanımlanmış yükümlülükler taşımak kaydıyla bağlar.¹⁸⁸ 1970'lerden beri bu sözleşmeler üzerinden 250 milyar metreküp doğalgaz AB topraklarına taşınmıştır. (Tablo 2.5)

---

¹⁸⁵ James Chalker, Emmanuel Bergasse, Blanka Kalinkova, *Russia's Policy Framework For Energy Investment*, OECD Global Forum VII on International Investments, March 2008, s.3

¹⁸⁶ International Energy Agency, *World Energy Outlook*, 2004, s.283

¹⁸⁷ Yılmaz Bayar, *Rusya'nın Enerji Politikaları*, (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi SBE, 2008). s.103

¹⁸⁸ Karsten Neuhoff, Christian von Hirschhausen, *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas*, University Of Cambridge, 2005, s.2 http://www.wip.tu-berlin.de/typo3/fileadmin/documents/wip-de/kontakt_mitarbeiter/cvh/wp_gg_12_neuhoff_hirschhausen_short_and_long_term.pdf, Erişim Tarihi: 07 Ocak 2012

2001 yılının sonlarından bu yana, 20 yıllıktan daha uzun bir sözleşme imzalanmamıştır. 10 ila 15 yıllık sözleşmeler toplam hacmin %50'sini, 20 yıllık sözleşmeler %45'ini ve 1 ila 5 yıllık sözleşmeler kalan %5'ini oluşturmaktadır.¹⁸⁹

Tablo 2.5) AB Ülkeleri'nde Uzun Dönem Doğalgaz Sözleşmeleri¹⁹⁰

Ülke	Uzun Dönem İthalat Sözleşmesi (BCM) ¹⁹¹	Uzun Dönem İthalat Sözleşmesi (%)
Avusturya	6.8	93
Belçika	17.8	100
Danimarka	İthalatçı	İthalatçı
Finlandiya	3.4	Gazprom ile sözleşmeli
Fransa	43.7	97
Almanya	75.9	91
Yunanistan	5.5	100
İtalya	55.7	81
Hollanda	8.2	20
Portekiz	2.5	100
İspanya	20.3	100
İsveç	1.1	100
İngiltere	1.6	2

Geleneksel olarak kabul görmüş olan yöntemde, uzun dönemli al ya da öde sözleşmeleri üreticiye talep açısından; alıcıya ise arz açısından bir güven sağlamaktadır. Böylece üretici uzun dönemde yapması gereken yatırımı planlayabilecek kesinliğe; alıcı da son kullanıcıya satışta izleyeceği stratejiyi belirleyebilecek güvenceye sahip olmaktadır. Ancak likit doğal gaz (LNG), spot piyasalar ve klasik olmayan yöntemlerle doğalgaz üretilebilme potansiyeli alıcı açısından bu bakış açısının değişmeye başlamasına sebep olmuştur.¹⁹² Dolayısıyla artık tek bir kaynaktan doğalgaz ihraç etmek zorunda olmayan ülkeler için bu tip sözleşmeler bir anlaşmazlık konusudur.

Öte yandan AB her ne kadar kaynak ve ülke çeşitlendirmesine gitse de ilerleyen yıllarda enerji talebi artan bir Birliğin, Rusya'nın payını pek fazla düşüremeyeceği aşikardır. Bu ek olarak dünyada doğalgaz ticaretinin %95'i boru hatlarıyla yapılmaktadır.¹⁹³ Bu sebeplerden

¹⁸⁹ Anna Creti, Bertrand Villeneuve, *Longterm Contracts and Take-or-Pay Clauses in Natural Gas Markets*, *Energy Studies Review*, Volume 13, Issue 1, 2005, s.84

¹⁹⁰Creti, Villeneuve, s.86

¹⁹¹ BCM: bir milyar metreküplük (billion cubic meters) hacim büyüklüğü. Bknz. www.natgas.info

¹⁹² Kim Talus, *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, *Journal of World Energy Law & Business*, Cilt 4 Sayı 3, s.260-315

¹⁹³ Ömer Akdoğan, *Rusya'nın Enerji Politikasının Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, 2008) s.85

ötürü AB uzun süreli sözleşmelere net olarak karşı durmamaktadır. AB, Rusya ile doğal gaz fiyatı konusunda uzun süreli anlaşmalar yaparak fiyat istikrarını korumaya çalışmaktadır.¹⁹⁴

Rus tarafı, AB ile, AB'nin uzun vadeli gaz talebini net bir biçimde belirtmemesi nedeniyle de anlaşmazlık içerisindedir. Rusya devlet başkanının AB ile ilişkiler özel temsilcisi Sergey Yasthenski bu konu ile yaptığı açıklamada Rus tarafı olarak, AB'den 20-30 yıllık gaz ihtiyaçlarını belirlemelerini ve bu doğrultuda kendi yatırımlarını yönlendirmeleri düşüncesini dillendirirken; AB bu konuda kendi içinde tek ses olamadığı ya da enerji konusunda böyle bir tutumun Rusya'ya olan bağımlılığı uzun vadede kaçınılmaz kılacağı düşüncesiyle, an itibari ile bu düşünceye olumlu yaklaşmamaktadır.¹⁹⁵

Uzun süreli doğalgaz sözleşmeleri üretici ve alıcı arasındaki risk paylaşımını düzenlenmesi, AB'nin enerji güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynama gibi Avrupa doğalgaz piyasasının gelişiminde önemli bir rol üstlenmektedir.¹⁹⁶ Satıcının hacim riskini, alıcını ise fiyat riskini taşımasıyla risk paylaşım konusu halledilmektedir. Fiyat riski konusunda ise, alıcıyı korumak adına fiyat endekslemesi¹⁹⁷ kullanılmaktadır.¹⁹⁸

Fiyat riski konusu halledilmiş olsa da yukarıda değindiğimiz AB'nin gaz ihtiyacını net olarak belirtmiyor olması hususu, hacim riski konusunu halletmemekte ve aslında risk tam olarak paylaşılmamaktadır.

Bu sözleşmelerde başka anlaşmazlıklar daha vardır. AB'ye üye bir ülke ihtiyacından fazla doğalgaz aldığına, fazla miktarı komşularına satmasına müsaade edilmemektedir. Avrupa tarafı bu tür maddelerin AB tek pazar kurallarına aykırı olduğunu ve AB doğalgaz piyasasının etkin çalışmasını engellediğini belirtmektedir.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ age. s.85

¹⁹⁵ Halit Gülşen, *Rusya – AB Anlaşmazlığı ve Dış Politika Aracı Olarak Enerji*, ASAM, 2009, <http://www.euractiv.com.tr/4/analyze/rusya-ab-anlasmazligi-ve-dis-politika-araci-olarak-enerji-004481>, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012

¹⁹⁶ Bayar, s.103

¹⁹⁷ “Tarih boyunca uzun dönem kontratlardaki doğalgaz fiyatları, doğalgaza alternatif olabilecek diğer yakıtlara, bilhassa petrole endekslenmek suretiyle belirlenmiştir.” *Easing the transition from oil-indexation*, <http://www.petroleum-economist.com/Article/2877951/Easing-the-transition-from-oil-indexation.html>, Erişim Tarihi: 09 Ocak 2012

¹⁹⁸ Neuhoff, Hirschhausen, s.2

¹⁹⁹ Bayar, s.103

Sonuçta, yapılacak yeni sözleşmelerde geleneksel uzun dönem sözleşmelerin temel özelliklerinde bazı değişimlere gitmek gerekmektedir. Bunlar;

- ❖ Sözleşme sürelerinin kısaltılarak, 15-20 yıldan 8-15 yıla indirilmesi,
- ❖ Al ya da öde yükümlülüklerinin, yıllık miktarın %80-90'larından, %50-60'lara indirilmesi,
- ❖ Petrole göre endekslemenin yerine, alıcının bulunduğu bölgedeki bir ürünün örneğin elektriğe endekslenme yapılması olabilir.²⁰⁰

2.5.2 Rusya'nın ikili doğalgaz fiyatlama politikası

Rusya ikili doğalgaz fiyatlama politikası uygulamaktadır.²⁰¹ İkili fiyatlama politikasından kastedilen, Rusya'da yurtiçi endüstriyel kullanımı ve hane halkı kullanımı devlet tarafından teşvik edilen ve bu nedenle düşük ücretle satılan doğalgazın, ihraç edilirken mümkün olan en yüksek ücretlere satılmasıdır.²⁰² Bu sistem içerisinde yurtiçi satışlar düşük BDT ülkelerine satışlar nispeten daha yüksek, Avrupa'ya satışlar ise en yüksek oranda fiyatlandırılmaktadır.²⁰³ (Şekil 2.2)

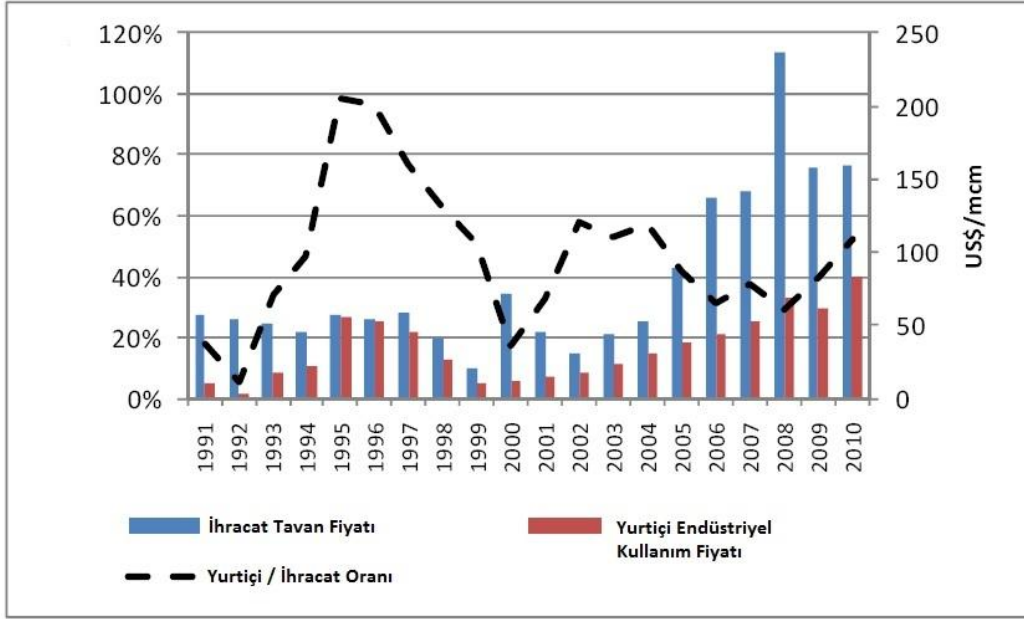
---

²⁰⁰ Jonathan Stern, *Security of European Natural Gas Supplies*, The Royal Institute of International Affairs, 2002, s.9

²⁰¹ Bayar, s.104

²⁰² Efma Yıllık Rapor, *Dual pricing of natural gas penalises the European fertilizer industry with unacceptable costs*, 2008, http://www.efma.org/docs/natural_gas.pdf, Erişim Tarihi: 11 Ocak 2012

²⁰³ Bayar, s.104

Şekil 2.2) Yurtiçi Endüstride ve İhracatta Doğalgaz Fiyatları (1991-2010)²⁰⁴

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere yurtiçi fiyatlar ile ihracat fiyatları arasında ciddi bir farklılık vardır. Bu farklılık sayesinde, yurtiçi doğalgaz fiyatlarından elde edilen düşük gelirler çok daha yüksek Avrupa ve daha düşük BDT doğalgaz fiyatlarıyla telafi edilmektedir.²⁰⁵

Rusya ve AB arasında Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütüne kabul edilmesine karşılık Rus pazarının AB'ye açılmasına ilişkin pazarlıklar sürerken AB, Rusya'ya ihraç ettiği doğalgazın fiyatının yurtiçi endüstriyel kullanımda belirlediği fiyatla aynı olması yönünde baskı yapmıştır.²⁰⁶

Buna karşılık Rusya, AB üzerinde etkisi artırmak için AB üye devletleriyle ikili ilişkilerini güçlendirme arayışına girmiştir. Özellikle Batı Avrupa Ülkeleri (Avusturya, Fransa İtalya ve Almanya) 1970'li yıllardan imzaladıkları ilk doğalgaz kontratlarından bu yana ilişkilerini oldukça ilerletmiştir. Bunlardan İtalya ve Almanya ithal edilen gazın yaklaşık yarısını satın almaktadır.²⁰⁷

²⁰⁴James Henderson, *Domestic Gas Prices in Russia*, The Oxford Institute for Energy Studies, 2011, s.9

²⁰⁵ Bayar, s.104

²⁰⁶ David G. Tarr, *The Crucial Role for Competition in the Russian Gas Market: Implications for Russia and Europe*, Swiss Federal Institutes of Technology Centre for Energy Policy and Economics, 2010, s.2

²⁰⁷ Pierre Noel, *Beyond Dependence*, European Council of Foreign Relations

Moskova, AB üye devletleri ile grup olarak değil ayrı ayrı anlaşma yapmayı tercih etmektedir. Çünkü ikili anlaşmalar ile enerji ithal eden devletler arasında fiyat ayrımcılığı yapabilmekte ve her ülkeden ödeyebileceği en yüksek fiyatı talep edilebilmektedir.²⁰⁸ Ayrıca Başkan Vladimir Putin, fiyatları eşitlemek konusunda zorlama yapıldığı takdirde Rusya'nın DTÖ'ne dahil olmayacağını açıklamıştır.²⁰⁹

İkili fiyatlandırma politikası, Avrupa tarafının sert tavır almasına ve yurtiçi piyasadaki düşük fiyatların Rusya'nın enerji yoğun şirketlerine benzer Avrupalı şirketler karşısında eşit olmayan avantajlar sağlayarak bir ticaret engeli oluşturduğunu tartışmalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla AB tarafından bu şekilde fiyatlandırmanın meşru olmadığı ve eşit olmayan avantajların önüne geçilmesi için doğalgaz fiyatlarının birleştirilmesi gerektiği vurgulanmakta Rus meslektaşları ise AB'nin Rusya'yı doğal kaynak avantajından yoksun bırakmaya çalıştıklarını ileri sürmektedirler. Ruslan Grinberg²¹⁰ fiyat açıklığının düşmesini talep ederken AB'nin Rus ekonomisinin aşırı yüksek enerji tüketimi, sert doğal koşullar, petrol ve doğalgaz alanlarına ulaşımın güçlüğü ve toplam üretim maliyetlerindeki olağanüstü yüksek ulaşım payı gibi bilinen özelliklerini göz önüne almadıklarını vurgulamaktadır.²¹¹

Sonuçta, 21 Mayıs 2004'te Rusya'nın DTÖ'ye kabul anlaşması imzalanırken, Rusya'nın yurtiçi endüstriyel kullanımda doğalgaz fiyatını uzun dönem marjinal maliyet düzeyinde arttırmayı kabul etmesi koşuluyla doğalgazın ikili fiyatlandırılması da kabul edilmiştir.²¹²

Ardından da Rusya Federasyonu, 2011 yılında yurtiçi endüstriyel kullanımda doğalgaz fiyatlarını, nakliye bedeli ve ihracat vergileri hariç, Avrupa düzeyine yükseltmeye yönelik planlarını açıklamıştır.²¹³

Bu durum ekonomi açısından Rusya için adeta bir kazan – kazan durumu yaratmıştır. Bu sayede hem ikili fiyatlamadan elde ettiği yüksek gelirden bir azalma olmayacak hem de yurtiçi gelirlerini arttıracaktır.

---

²⁰⁸ Görgülü, s.55

²⁰⁹ Tarr, *The Crucial Role for*, s.2

²¹⁰ Rusya Bilimler Akademisi Ekonomi Enstitüsü Direktörü. Ruslan Grinberg hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.circle-network.jaaz.pl/index.php?module=articles&action=view&id=201>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2012

²¹¹ Bayar, a.g.e., s.104 – 105

²¹² David G. Tarr, *Political Economy of Russian Trade Policy: Early Transition, Customs Unions, WTO Accession and Protection for Industrial Diversification, The Political Economy of Trade Policy in the BRICS*, 2009, s.10

²¹³ Tarr, *The Crucial Role for*, s.2

Gazprom ikili fiyatlamaya uygulamadığı takdirde yıllık 5 ila 7.5 milyar dolar kaybedecektir. Öte yandan yurtiçi fiyatları yükseltmesi halinde yaklaşık yıllık 1,24 milyar dolar fayda sağlayacaktır.²¹⁴

Planın açıklanmasından sonra geçen sürede, yurtiçi doğalgaz fiyatları 25-30 \$/tcm seviyesinden 2010 itibariyle 100 \$/tcm seviyesine kadar yükselmiştir.(Şekil 2.1) 2008 başlarında doğalgazın ithalat fiyatı 378 \$/tcm'dir. Bundan 35 dolarlık nakliye bedeli ve %30'luk ihracat vergisi düşüldüğünde dahi ulaşılabilecek fiyat 225 \$/tcm'dir. Bu fiyat 2007 fiyatlarının 3 katından daha fazladır.²¹⁵ O dönem için fiyatları Avrupa düzeyine yükseltme hedefi ulaşılmaz gözükmektedir. 2010 yılına gelindiğinde bu denli büyük bir fark olmasa dahi halen fiyatlarda istenen düzey tutturulamamıştır.

Yurtiçi fiyatları yükselterek gelirleri arttırmış olsalar dahi Rusya için gazın taşınması ve ihracatının vergilendirilmesi ciddi birer gelir kaynağıdır. 2003 yılında Gazprom'un gelirlerinin % 65'i Avrupa satışlarından elde edilmiştir.²¹⁶ (Tablo 2.6)

Tablo 2.6) Gazprom'un Doğalgaz Satışları (2004 – 2008)²¹⁷

Gazın Satıldığı Bölge	2004		2005		2006		2007		2008	
	Hacim [bcm]	Fiyat [\$/mcm]	Hacim [bcm]	Fiyat [\$/mcm]	Hacim [bcm]	Fiyat [\$/mcm]	Hacim [bcm]	Fiyat [\$/mcm]	Hacim [bcm]	Fiyat [\$/mcm]
Rusya	306	47	307	36	316	43	307	42	287	67
BDT ve Baltık	66	36.33	77	50.02	101	76.37	100	91.6	96.5	118
AB	153	101.61	156	140.09	162	192.59	168.5	185	184.4	313

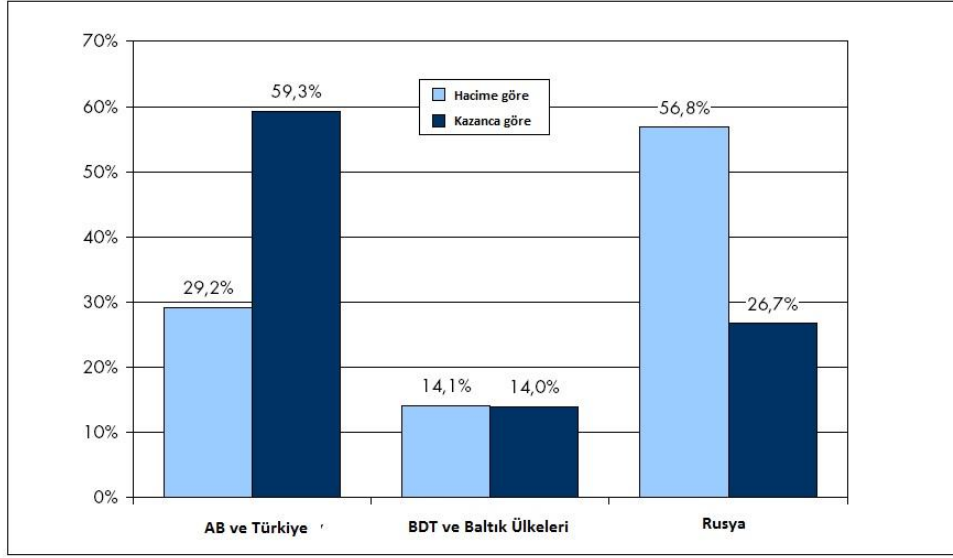
Gazprom doğalgazın büyük çoğunluğunu yurtiçi pazarda satarken gelirlerinin büyük çoğunluğu AB pazarından elde edilmektedir. Bu durum grafik üzerinde incelendiğinde daha net göze çarpacaktır. (Şekil 2.3)

²¹⁴ David Tarr, Peter Thomson, *The Merits of Dual Pricing of Russian Natural Gas*, The World Bank, 2003, s.2

²¹⁵ Tarr, *The Crucial Role for...*, s.5

²¹⁶ Bayar, a.g.e., s.104

²¹⁷ Simon Pirani, *Russian and CIS Gas Markets and their Impact on Europe*, Oxford University Press, 2009

Şekil 2.3) – Bölgelere Göre Gazprom’un Satışları (2008’in 3. Çeyreğinde)²¹⁸

Görüldüğü gibi AB’ye satılan doğalgazın karlılığı iç pazara satışa göre çok yüksektir. Rusya, özellikle enerji arzını Batı Avrupa’ya yönlendirmek istemektedir. Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi Batı Avrupa devletleri ile enerji anlaşmaları müzakere etmektedir. Ayrıca, Rusya bu devletlere enerji arzını artırarak, Doğu Avrupa’ya olan enerji ihracatını düşürmeyi hedeflemektedir.²¹⁹

Bu çerçeveden baktığımızda Rusya’nın içerde fiyatları yükselterek gelir artırmanın yanında, ikili fiyatlandırma konusunda üzerindeki baskıyı azaltmayı ve bir yandan da yükselen fiyatlar sayesinde iç talebi düşürerek buradan artırdığı doğalgazı daha fazla kar edebilmek adına AB’ye satmayı amaçladığı da düşünülmektedir.

Özetle, Rusya’nın doğalgazı içeriye ve dışarıya ciddi fiyat farkıyla satması ve özellikle büyük alıcılar olan Batı Avrupa devletleriyle ayrı ayrı anlaşarak karlılığını artırmaya çalışması AB ve Rusya arasındaki başlıca anlaşmazlık konularındadır.

2.5.3 Üretim paylaşma anlaşmalarında yaşanan anlaşmazlıklar

Doğalgaz ve petrol hem sektörel olarak hem de politik olarak bazı farklılıklar göstermektedir. Sektörel olarak bakıldığında, petrol sektörü daha büyük ve daha ihracata yöneliktir. 2006’nın

²¹⁸Center for Security Studies ETH Zurich, *Russian Analytical Digest*, 2009, No:53, s.21

²¹⁹Görgülü, s.55

ilk yarısında toplam ihracat gelirlerinin %46'sı petrolden, %14'ü ise doğalgazdan elde edilmiştir. Öte yandan, Rus petrol rezervleri, doğalgaz rezervlerinden daha küçüktür. Ayrıca petrol bir emtia olarak küresel bir önem taşırken, doğalgaz daha ziyade Rusya'ya yakın bölgeler açısından önemlidir.²²⁰

Politik olarak bakıldığında ise, Barysch²²¹ petrol üzerindeki diyalogun yüksek oranda özelleştirme ve liberalleşme nedeniyle doğalgaz endüstrisiyle aynı derecede politik olarak yönlendirilmediğini belirtmektedir.²²² Devlet kontrolündeki şirketler, hidrokarbon endüstrisinde yapılacak kurumsal düzenlemeler için anahtar oyuncular olarak görünmektedir. 2008 yılında Rosneft, GazpromNeft, Tatneft ve Slavneft Rusya'nın petrol üretiminin 39.7%'sini oluştururken; Gazprom, %83'lük doğalgaz üretimiyle, nakliye ve ihracatta tekel oluşturmaktadır.²²³

Rusya'nın gelişmeye çok açık olan doğalgaz sektörünü yabancı yatırımlara açmayarak, hem pastadan pay vermemek istediği hem de yukarıda değindiğimiz bölgesellik sayesinde çevre ülkeler üzerinde baskı kurabilme kartını korumayı amaçladığı tahmin edilmektedir.

Buradaki önemli konu AB yatırımcılarının Rusya'nın petrol sektörüne ilgilerini çekme sürecidir. Bu bağlamda üretim paylaşma anlaşmaları ülkeye yabancı yatırım ve sermayenin çekilmesinde temel bir görev üstlenmektedir.²²⁴

Üretim paylaşma anlaşmaları (ÜPA) yer altı kaynaklarının sahibi olan ülke ile yabancı bir petrol şirketi arasında imzalanır. Bu yabancı petrol şirketi, keşif ve geliştirme işlemleri için teknik ve finansal destek sağlar. Ülke genellikle hükümet ya da ulusal petrol şirketi tarafından temsil edilir. Üretim paylaşma anlaşmasıyla yabancı petrol şirketinin yatırım yaptığı ülkede çıkarılan yer altı ürününden alacağı pay belirlenir.²²⁵

---

²²⁰ Tuuli Juurikkala, Simon-Erik Ollus, *Russian Energy Sector – Prospects and Implications for Russian Growth, Economic Policy and Energy Supply*, Bank of Finland Institute for Economics in Transition, 2006, s.15

²²¹ Katinka Barysch: Avrupa Reform Merkezi baş ekonomisti. Ayrıntılı bilgi için bkz.

<http://www.cer.org.uk/personnel/katinka-barysch>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2012

²²² Bayar, a.g.e., s.105

²²³ Catherine Locatelli, Sylvain Rossiaud, *Russia's Gas and Oil Policy: the Emerging Organizational and Institutional Framework for Regulating Access to Hydrocarbon Resources*, International Association for Energy Economics, 2011, s.23

²²⁴ Bayar, a.g.e., s.105

²²⁵ Tim Skurbaty, *Understanding the EU-Russia Energy Relations Conflictual Issues of the ED and the ECT*, Lund University, Department of Political Science, 2007, s.36

1994 – 1995 yılları arasında Rus hükümeti, coğrafi olarak izole ve teknolojik olarak karmaşık hidrokarbon projelerine yabancı yatırımını sağlamak için büyük uluslararası petrol şirketleriyle üç üretim paylaşma anlaşması imzalamıştır.²²⁶

- i. Fransız şirketi TOTAL, Timan-Pechora bölgesinde Kharyaga ÜPA'nı,
- ii. Amerikan kuruluşu ExxonMobil Rusyanın Uzak Doğu'su'nda Sakhalin-I ÜPA'nı,
- iii. Anglo-Flemenk şirketler topluluğu Royal Dutch/Shell, Piltun-Astokhskoye ve Lunskeye sahalarında Sakhalin-II ÜPA'nı²²⁷,

Dünyanın çeşitli ülkelerinde çıkarılmış başarılı ÜPA yasalarından sonra biçimlendirilmiş olmasına rağmen Rusya'nın ÜPA yasası, yabancı yatırımcıların multi-milyar dolarlık projeleri üstlenmeden önce ihtiyaç duydukları hukuk güvenliğini sağlamada başarısız olmuştur. Rusya'nın ÜPA yasasının başlıca sorunu, devlet ve yatırımcıyı müstakil bir anlaşma ile bağlamaya izin vermemesidir. Bunun yerine, Yabancı Yatırım Yasası ve Toprak Altı Yasası'na atıfta bulunmaktadır.²²⁸

AB tarafı yatırımcılarına yeterli güvenceyi sağlayamamanın sıkıntısını yaşarken Rus tarafında da ÜPA'nın Rusya aleyhinde koşullar içerdiği gerekçesiyle ÜPA'na muhalefet edilmiştir.

Örneğin Sakhalin-II ÜPA özelinde,

- ❖ Anlaşmanın uluslararası petrol kuruluşu (UPK) lehine aşırı avantajlı olduğu,
- ❖ UPK maliyetleri telafi edene kadar, hükümetin gelirlerin paylaşımından mutlaka vazgeçmesi gerektiği,
- ❖ Maliyetteki aşırı artış ve fiyattaki oynaklık risklerinin hükümet tarafından üstelenildiği,
- ❖ Rusya'nın %70'lik yerel tatmin ihtiyacının karşılanmadığı,

---

²²⁶ Timothy Fenton Krysiak, *Production Sharing Agreements in Putin's Russia*, Oxford Institute for Energy Studies , 2007, s.2

²²⁷ Daniel Johnston, *Russia – Tough Investment Environment*, Petroleum Accounting and Financial Management Journal, 2008, s.1

²²⁸ Stoleson Final MARCO, "Investment at An Impasse: Russia's Production-Sharing Agreement Law and The Continuing Barriers To Petroleum Investment In Russia", *Duke Journal of Comparative & International Law Sayı: 7*, 1997, s.672-673

❖ Sakhalin-II'nin geliştirilmesinde çevreye zarar verildiği iddia edilmiştir.²²⁹

19 Aralık 1995'te Yeltsin'in kendi deyimiyle "Kötü bir yasa, hiç olmamasından iyidir."²³⁰ denerek imzalanan ilk ÜPA yasası, 1999'da gevşeyen Rus petrol ve doğalgaz endüstrilerine ilave uluslararası yatırım çekebilmek amacıyla düzenlenmiş; ancak hiçbir ilave ÜPA imzalanmamıştır.²³¹

Putin dönemiyle beraber Rusya'nın enerjiye bakışındaki değişimle birlikte enerji kaynaklarının devlet tarafından işletilmesi ve enerji gelirlerin de artması ile hükümet artık ÜPA'na gerek olmadığını düşünmeye başlamıştır. Bu kapsamda, 2003 yılında Rus otoriteleri sınırlı sayıda üretim paylaşım antlaşmasını korumaya karar vermişlerdir.²³²

Putin, 2003 yılında, ÜPA ile geliştirilmeye uygun gaz ve petrol sahalarının sayısını oldukça azaltan yasayı imzalamış ve gelecekteki ÜPA'yı yabancı yatırımcılar için daha az çekici kılacak vergi yönetmeliği düzenlemesini yapmıştır. Kharyaga, Sakhalin-I ve Sakhalin-II, bu yeni yasalardan etkilenmemiştir.²³³

Zira Rus otoriteleri, mevcut girişilmiş reformların, daha standart yatırım türleri altında cazip bir yatırım atmosferine katkıda bulunacağını düşünmüştür. Rus hükümeti bu yaklaşımını BP'nin, Rus girişimlerine ve çoğunlukla Royal Dutch/Shell ve ExxonMobil tarafından finanse edilen dev offshore uygulamalarına 6 milyar dolardan fazla ayırma kararına dayandırmaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda yeni ÜPA imzalanması sürecinin daha da zorlaşmasına olanak sağlamıştır.²³⁴

AB Rusya'nın üretim paylaşma anlaşmaları için çalışabilir bir çerçeve kurmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Çünkü üretim paylaşma anlaşmaları yabancı şirketlerin Rusya'da yatırım yapmaları ve Rusya'nın değerli kaynakları üzerindeki kontrolünü sürdürmesi için başlıca bir yöntemdir. AB, Rusya'nın enerji sektöründe yabancı yatırımın oldukça az

---

²²⁹ Johnson,a.g.e., s.2

²³⁰ Marco,a.g.e, s.681

²³¹ Krysiak,a.g.e, s.2

²³² Bayar,a.g.e, s.106

²³³ Krysiak, a.g.e., s.3

²³⁴ Skurbaty,a.g.e, s.36

olduğunu işaret etmektedir. AB, bu düşük yabancı yatırımın fonksiyonel üretim paylaşım antlaşmalarının olmaması, özel mülkiyet haklarının belirsizliği ve Rusya'da ulusal kaynakların yabancı yatırımcılara satışının kamu tarafından yaygın olarak reddedilmesinden kaynaklandığını değerlendirmektedir.²³⁵

Yasal çerçeveden kaynaklanan anlaşmazlıkların ve yeni ÜPA'nın imzalanmasının zorlaşmış olmasının yanı sıra imzalanmış olan ÜPA'nın uygulanmasında da bazı anlaşmazlık konuları mevcuttur.

Halen yürürlükteki Kharyaga ÜPA kapsamında, yalnızca petrol üretimi yapıldığından dolayı, doğalgaz üretimi de yapılan Sakhalin-I ÜPA'da ise Avrupalı ortak bulunmaması sebebiyle bu iki ÜPA çerçevesinde yaşanan olumsuzluklara değinilmeyerek; yalnızca Sakhalin-II projesi (Harita 2.2) çerçevesindeki anlaşmazlık konuları ele alınacaktır.

Bu proje Sakhalin'in kuzeydoğu kıyısında iki offshore sahasının, Piltun-Astokhskoye (çoğunlukla petrol) ve Lunsokoye (çoğunlukla doğalgaz), geliştirilmesini kapsamaktadır.

Sakhalin-II projesinin, Rusya federasyonu ile imzaladığı ÜPA'na göre uygulayıcısı olan Sakhalin Energy firmasının ortaklık yapısında Gazprom 50% artı 1 hisse, Shell 27.5%, Mitsui 12.5% ve Mitsubishi 10%'luk paya sahiptir.²³⁶

---

²³⁵ Bayar,a.g.e., s.106

²³⁶ Sakhalin Energy resmi web sayfası, <http://www.sakhalinenergy.com/en/>, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012

Harita 2.2) Sakhalin-II Projesi²³⁷

Shaklin-II ÜPA'da Putin yönetimi ile Shell arasındaki başlıca anlaşmazlık noktaları projenin artan maliyeti ve çevresel ihlallerdir.²³⁸ Anlaşmanın orijinal şartları gaz fiyatlarının düşük ve Rus ekonomisinin zayıf olduğu bir dönemde imzalanmıştır. Yabancı yatırımcı açısından oldukça olumludur ve post-komünist dönemin ilk yıllarında iş yaparken alınan riskleri yansıtmaktadır.²³⁹ Sakhalin-II ÜPA'nın şartlarına göre, Rus hükümeti petrolden payını almadan önce konsorsiyum yatırımının %17.5'i geri dönüş ile beraber tüm geliştirme maliyetini geri alma hakkına sahiptir. Bu nedenle maliyetlerdeki herhangi bir artış, devletin karını geciktirmektedir.²⁴⁰ Ne var ki, Rusya hükümeti de %6'lık lisans ücretini, proje maliyetinin geri alınması sürecinde almaktadır.²⁴¹ Bu oran dünyada örneklerine göre yüksektir.²⁴²

²³⁷ Johnston, a.g.e., s.3

²³⁸ Krysiak, s.20

²³⁹ Lionel Beehner, *Russia's Energy Disputes*, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/energy/russias-energy-disputes/p12327#p5>, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012

²⁴⁰ Krysiak, a.g.e., s.20

²⁴¹ Johnston, a.g.e., s.4

²⁴² "Doğu Endonezyada imzalanan ÜPA'da doğalgaz için hükümet %4'lük pay almaktadır." **Kaynak:** Johnston, s.4

Birkaç yıllık sürede küresel petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki keskin artış dünya genelinde arama ve üretim faaliyetlerinde bir telaş doğurmuştur. Büyük ölçekli petrol ve gaz projeleri için malzeme ve işçilik maliyetleri buna uygun olarak artmıştır.²⁴³ Örneğin, LNG üretim fiyatları 5 katına çıkmıştır.²⁴⁴

Maliyet artışında, malzeme ve işçilik ücretlerinin artışından başka faktörler de rol oynamıştır. Örneğin, Shell'in çevreci aktivistleri yatıştırma girişimleri de maliyete eklenmiştir. 2003'te projenin sualtı boru hattı rotasını değiştirmek ve *Batı Pasifik Gri Balinaları*'nın bölgesini korumak için 300 milyon dolar harcamıştır.²⁴⁵ Sakhalin projesi aşırı biçimde bütçesini aşmıştır. Ancak sert kutup şartları ve görece uzak konumu düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir.²⁴⁶

Sakhalin Energy'nin yerel müteahhit ve tedarikçileri seçimi proje maliyetini daha da arttırmıştır. Anlaşmanın şartlarına göre, Sakhalin Energy projenin inşaat sözleşmelerinin %70'ini Rus firmalarıyla imzalamalıdır. 2006'da Rus Devlet Denetleme Dairesi, Shell'i uygunsuz müteahhit ve tedarikçiler seçmekle suçlamıştır. Hükümet yetkilileri, uygunsuz seçimlerin Rus hükümetine gelirler ve talep edilen geri ödemeler olarak 2.5 milyar dolara mal olduğunu iddia etmiştir.²⁴⁷ Rus hükümetinin %70'lik isteği soylu bir istektir. Ne var ki Doğu Rusya vilayetlerinin, en son teknolojinin kullanıldığı, çetin doğa koşullarında gerçekleştirilen ve bilimsel olarak yeni olan LNG üretiminde ihtiyaç duyulan servis ve malların %70'ini (iş gücünün %80'ini) yeterli düzeyde sağlayacak teknoloji ve işgücüne sahip olduğunu hayal etmek zordur. Rus müteahhit ve tedarikçilerin yeterince kullanılmayışına dair açıklamamın bir parçası da petrol şirketlerinin maliyeti aşağı çekmekle ilgilenmemesi ve bu yüzden daha ucuz yerel firmaları kullanma yönünde bir yaklaşımı olmamasıdır.²⁴⁸

Bir diğer anlaşmazlık konusu ise çevre ihlalleri üzerinedir. Sakhalin-II'deki yaygın çevre ihlalleri Rus Hükümeti'ne müdahale için ikinci bir mazeret sunmuştur. Yerel çevreciler başından itibaren projeyi eleştirmiştir. Offshore platformlarının ve sualtı boru hatlarının inşası

---

²⁴³ Krysiak, a.g.e. s.20

²⁴⁴ Johnston,a.g.e., s.5

²⁴⁵ Krysiak,a.g.e., s.20

²⁴⁶ Johnston, a.g.e., s.5

²⁴⁷ Krysiak, a.g.e., s.20

²⁴⁸ Johnston,a.g.e., s.5

Okhotsk Denizi'ndeki sualtı yaşamını olumsuz etkilemiştir. Onshore boru hattı inşası ise yaygın orman tahribatına, bataklık potansiyelinin artmasına ve iç nehirlerin ve derelerin ekolojilerinin tehdit edilmesine neden olmuştur.²⁴⁹ Çevrenin kötüye kullanımına ilişkin iddialar kısmen provoke edicidir. Sovyetler Birliği'nde işçi olarak çalışmış pek çok kişiye iddialar garip görünmektedir. Yine de *Avrupa Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası* 2005'te Sakhalin-II projesinin çevreye duyarlılığının eksik olduğunu ve eğer proje yürütücüsü çevreyi koruma düzeyini yükseltmezse, fonlamanın yetersiz kalacağını belirtmiştir.²⁵⁰

2005'te Shell'in proje maliyetinin 22 milyar dolara ulaştığını ilan etmesinden sonra, Doğal Kaynaklar Bakanlığı projenin çevresel ve güvenlik incelemelerini yoğunlaştırmıştır. Eylül 2006'da Çevresel Gözetim Ajansı, Shakalin Energy'i yerel ırmakları kirletmekle ve aşırı ağaç kesmekle suçlamış ve Sakhalin-II'nin çevre lisansını feshetmiştir. Aralık 2006'da ajans, projenin su iznini askıya almıştır. Anlaşmazlıkların zirvesi, Çevresel Gözetim Ajansı'nın Sakhalin Energy'nin çevresel zararlardaki sorumluluğunun 30 milyar doları bulduğuna yönelik tahmini ve proje geliştirme lisansını tamamen feshedeceğine yönelik tehditleridir.²⁵¹

Özetle projelerin yürütülmesinde, Rus tarafı sürekli artan maliyetlerden ve yeterli gelir elde edememekten rahatsızlık duyarken, Avrupalı şirketler Rusya'nın çevre ihlallerini bahane ederek arttırdıkları baskıdan rahatsızdır. Anlaşma şartlarında da karşılıklı anlaşmazlık konuları bulunmaktadır.

2.5.4 Alternatif boru hatları çerçevesindeki uyuşmazlıklar

Doğalgaz, Avrupa'ya çoğunlukla sabit boru hatlarıyla ulaşmaktadır. Bir kriz durumunda alıcı için yeni bir tedarikçi bulmak oldukça zordur. Tabii üretici için de yeni bir alıcı bulmak aynı derecede zordur. Bu boru hattı rotaları konusunun bir hayli politik olduğunu göstermektedir.²⁵²

---

²⁴⁹ Krysiak, a.g.e., s.21

²⁵⁰ Johnston, a.g.e., s.5

²⁵¹ Krysiak, a.g.e., s.21

²⁵² *The European Union and Russia: 14th Report of Session 2007-08 - Report with Evidence*, House of Lords, 2008, s.45

Gazprom, çok sayıda boru hattını işletmektedir.²⁵³ Büyük bölümünde doğalgaz Ukrayna üzerinden Avrupa'ya taşınmaktadır.²⁵⁴ Rusya'nın eski Sovyet Ülkeleri'ne baskı uygulamak, onları transit gelirlerinden yoksun bırakmak ve Batı Avrupalı alıcılarına sağladığı arzı kesintiye uğratmaksızın, bu ülkelere giden gazı kesebilme tehdidini sağlamak ve tabii ki gelirlerini arttırmak amacıyla, doğalgaz boru hattı güzergahlarını çeşitlendirme arzusu vardır. Buna karşılık AB ülkelerinden Rusya ile ilişkileri daha yoğun olan ve daha büyük alım yapan ülkeler bu çeşitlendirmeye destek vermektedir. Öte yandan özellikle yeni boru hatlarıyla by-pass edilen ülkeler bu durumdan rahatsızlık duymaktadır.

Bu çerçevede alternatif boru hatları olan Yamal-II, Kuzey Akım, Güney Akım ve Mavi Akım doğalgaz boru hatları üzerinde yaşanan anlaşmazlık konuları ele alınacaktır.

2.5.4.1 Yamal II Doğalgaz Boru Hattı

1999 yılında faaliyeti başlayan Yamal–Avrupa doğal gaz boru hattı projesi 2 bin kilometreden fazla uzunlukta olup Rusya, Belarus ve Polonya topraklarından geçerek Almanya'ya ulaşmaktadır.²⁵⁵ (Harita 2.2)

Projenin inşası 1994'te başlamış ve 2006'da son kompresör istasyonunun devreye alınmasıyla birlikte 32.9 bcm/yıl olarak planlanan kapasiteye ulaşmıştır.²⁵⁶ Mevcut boru hattına ilave yapılarak kapasitenin artırılması fikri Yamal – Avrupa-2 Doğalgaz Hattı projesini doğurmuştur.

---

²⁵³ “Yapımı devam edenlerle birlikte, ülke içinde ve sınır ötesine, Asya ve Avrupa yönlerinde toplam 19 boru hattı işletmektedir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazprom resmi web sayfası, <http://gazprom.com/about/production/projects/pipelines/mvkk/>, Erişim Tarihi: 23 Ocak 2012

²⁵⁴ Bayar, s.29

²⁵⁵ Rusya Raporu, a.g.e.

²⁵⁶ Gazprom Export Resmi Web Sayfası, <http://www.gazpromexport.com/en/projects/4/>, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2012

Harita 2.3) Yamal – Avrupa Doğalgaz Boru Hattı²⁵⁷

Ekonomik başarısını Rusya'dan aldığı ucuz petrol ve doğalgaz ile sağlayan Belarus, Rus enerji ürünlerinin taşınmasındaki rolünü büyütme istemektedir. Bu nedenle yeni boru hattını desteklemektedir. Belarus Dışişleri Bakanı Sergei Martynov, Yamal – Avrupa-2 boru hattının doğalgaz kapasitesinin kabaca 23 bcm/yıl olacağını, 18 ila 24 ay arasında inşa edilebileceğini ve Kuzey Akım, Güney Akım ve Nabucco boru hatlarını kastederek diğer boru hatlarına nazaran oldukça az bir maliyetle, yalnızca 1.5 – 2 milyar dolara mal olacağını belirtmektedir. Yine de Kremlin Kuzey ve Güney Akımı desteklemektedir. Zira bu projeler, Rusya'nın enerji ihracında transit ülkelerle yaşadığı problemleri ve ödediği ücretleri bertaraf ederek Rusya'nın stratejisine yardımcı olacaktır. Rusya büyükelçiliği, diğer Avrupa bağlantı hatları tamamlanmaya dek Belarus'ta Yamal-2'nin inşasını reddetmektedir.²⁵⁸

²⁵⁷ Kaynak: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/yamal-europegaspipe/yamal-europegaspipe1.htm>, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2012

²⁵⁸ Stefan Nicola, *Analysis: Belarus Lobbies for Yamal 2*, United Press International, Berlin, 2009, http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2009/02/11/Belarus-lobbies-for-new-gas-pipeline/UPI-65591234388646/, Erişim Tarihi: 03 Şubat 2012

Gazprom ve Polonya, Polonya'dan geçen hattın ikinci kısmı için henüz anlaşmaya varamamıştır. Gazprom güneydoğu Polonya üzerinden Slovakya ve Orta Avrupa'ya bir yol ararken, Polonya boru hattının önce kendi ülkesinden geçtikten sonra Almanya'ya gitmesini istemektedir.²⁵⁹

2.5.4.2 Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı

Kuzey Akım doğalgaz boru hattı, ikiz bir boru hattı olup, Baltık Denizi'ni geçerek Rusya'yı Almanya'ya bağlamaktadır. 1224 km'lik iki offshore boru hattı, AB enerji pazarları ile Rusya'nın büyük doğalgaz rezervleri arasındaki en doğrudan bağlantıdır.²⁶⁰ (Harita 2.3) İkiz boru hattının ilk ayağı, Rusya, Almanya, Fransa ve Hollanda başbakanlarının katılımıyla 08.11.2011'de açılmıştır.²⁶¹ Açılışı yapılan doğal gaz hattının yıllık kapasitesi 27.5 milyar metre küp iken, 2012'de açılması öngörülen ve dünyanın en uzun boru hattı olacak hat ile bu miktar iki katına çıkacaktır.²⁶²

Kuzey Akım, Baltık devletleri ve Polonya'ya transit ülke olma özelliğini kaybettirmektedir. Rusya Batı Avrupa'ya enerji arzını sürdürürken Rusya'ya siyasi ödün vermeyi kabul etmeyen Eski Sovyet devletlerine istediğinde enerji arzını kesmesinin önünü açacaktır. Bundan dolayı, bu proje ile ilgili olarak Baltık devletleri ve Polonya güçlü bir muhalefet sergilemişlerdir. Bu devletlere göre, 2006'daki Rus/Ukrayna krizi Rusya'nın enerjiyi nasıl siyasi araç olarak kullandığını göstermiştir. Özellikle Polonya, Gazpromla 2022'e kadar yaptığı antlaşma ile fiyatın yeniden belirlenmesini önlemesine rağmen Rusya'dan yeterli miktarda doğal gaz alamamaktan korkmaktadır.²⁶³

---

²⁵⁹ Bayar, s.30

²⁶⁰ Nord Stream AG. Resmi Web Sayfası, <http://www.nord-stream.com/pipeline/>, Erişim Tarihi: 02 Şubat 2012

²⁶¹ *Kuzey Akım Hattı Açıldı*, 09.11.2011 Tarihli Sabah Gazetesi Ekonomi Sayfası

²⁶² *Kuzey Akım'ın açılış töreni yapıldı, İlk Rus gazı Avrupa'ya ulaştı*,

<http://enerjienstitusu.com/2011/11/08/ilk-rus-dogalgazi-avrupaya-ulasti-kuzey-akimin-acilis-toreni-yapildi/>,

Erişim Tarihi: 7 Şubat 2012

²⁶³ Görgülü, s.56

Harita 2.4) Kuzey Akım Doğalgaz Projesi²⁶⁴

Özellikle anlaşmanın imzası aşamasında, Almanya dışındaki AB ülkeleri anlaşmaya tepki göstermiştir. Endişeler, AB'nin Rusya'nın enerji piyasasına hakim olacağı, fiyatları yüksek tutacağı ve kıtanın enerji piyasasında güvenliği artırma çabalarını engelleyeceği üzerinde yoğunlaşmıştır. AB'nin doğal gazın Türkiye üzerinden taşınması veya Almanya'nın, gazı geniş kapasiteli gemilerle taşınması önerileri konusunda aşama kaydedilememiştir.²⁶⁵ Rus tarafına göre ise Gazprom'un kendi ifadesiyle “Bu rota *öngörülemez* transit ülkeleri by-pass etmeyi mümkün kılmaktadır.”²⁶⁶

2.5.4.3 Güney Akım Doğalgaz Boru Hattı

Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki Beregovaya Gaz Kompresörü'nden Karadeniz'in altından Bulgaristan'a uzanan bu proje (900 km. Karadeniz'in altı olmak üzere) 2 bin kilometre den

²⁶⁴ Nord Stream pipeline costs will be more expensive than predicted, <http://neftegaz.ru/en/news/view/93646/>, Erişim Tarihi: 8 Şubat 2012

²⁶⁵ “Kuzey Akım'ın açılış töreni yapıldı...”

²⁶⁶ Gazprom Export Resmi Web Sayfası, <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/>, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2012

gündemdeyken; Türkiye'nin, Rusya'ya gerekli izni vermesiyle, Güney Akım'ın önemli bir kısmının Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesinden geçeceği kesinleşmiştir.²⁷²

Güney Akım projesinin, Nabucco ile rekabet etme ve Ukrayna'yı devre dışı bırakma hedefinde olduğunu gösteren enteresan bir veri mevcuttur. Nabucco projesi 25 ila 31 bcm/yıl kapasitede tasarlanmışken, Güney Akım'ın tasarlanan kapasitesi bunun 2 katından fazladır. Öte yandan Güney Akım'ın kapasitesine Kuzey Akım'ın kapasitesi eklendiğinde tam olarak Ukrayna'nın yıllık transit kapasitesine denk gelmektedir.²⁷³

Rusya'nın isteği Nabucco projesini destekleyenleri pes ettirmektedir.²⁷⁴ Nabucco ortaklarının boru hattını dolduracak doğalgazı güvence altına almaları gerekmektedir. Moskova, bariz bir tedarikçi olarak kabul edilen Azerbaycan'dan gelen gazı ustaca kilit altına almıştır ve eski Sovyet Cumhuriyeti olan Türkmenistan'dan gelen doğalgaz fazlası da, Gazprom ile olan anlaşmaları çerçevesinde güvence altında bulunmaktadır.²⁷⁵

Buna karşılık, AB'nin Rusya'dan bağımsız enerji kaynaklarına da sahip olması gerektiğini düşünen yetkililer ve her iki hatta birden yer alan ülkeler her şeye rağmen Nabucco'yu desteklemektedir. Örneğin, aday ülke Türkiye'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Nabucco ve Güney Akım projelerinin birbirlerine alternatif değil, birbirlerini tamamlayan projeler olduğunu belirtmiştir.²⁷⁶

2.5.4.4 Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı

Rusya ve Türkiye'yi Karadeniz'in tabanından birbirine bağlayan "Mavi Akım" projesi 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanmış, boru hattının resmi açılışı 2005 yılında yapılmıştır.²⁷⁷ (Harita 2.5)

---

²⁷² Fikret Ertan, *a.g.e*

²⁷³ The UK's Energy Supply: Security or Independence?, Energy and Climate Change Committee, *Eight Report of Session 2010-12 Cilt 1*, s.90

²⁷⁴ *age*, s.89

²⁷⁵ Murat Kirişçi, *Güney Akım ve Enerji Jeopolitiğinde Türkiye*,

<http://www.timeturk.com/tr/makale/murat-kiris/guney-akim-ve-enerji-jeopolitiginde-turkiye.html>, Erişim Tarihi: 3 Şubat 2012

²⁷⁶ "Yıldız: Nabucco ve Güney Akım birbirlerine alternatif değil",

<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1150331>, Erişim Tarihi: 4 Şubat 2012

²⁷⁷ Akdoğan, s.97

Mavi Akım boru hattının toplam uzunluğu 1213 km olup, tasarlanan kapasitesi 16 bcm/yıl'dır.²⁷⁸ Rus yetkililer, Mavi Akım'ı tam kapasiteyle kullanmayı düşünmektedir ancak Türkiye'nin bu kadar gaz ihtiyacı olmadığını bildirmesinden ve fiyatların indirilmesini istemesinden şikâyetçidir. Bu nedenle Rusya, Mavi Akım'ın kapasitesini tamamen kullanmak, doğalgaz projelerini çeşitlendirmek ve böylece enerji alanında kendine bağımlı ülkelerin sayısını arttırmak için Mavi Akım'ı İsrail, Orta Doğu'nun diğer ülkeleri, Yunanistan ve İtalya'ya kadar uzatmak istemektedir.²⁷⁹

Harita 2.6) Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı

Bu proje ile ilgili AB tarafının endişeleri iki noktada toplanmaktadır. Birincisi aday ülke olan Türkiye'nin bu proje ile doğalgazda Rusya'ya olan bağımlılığının arttığı yönündedir. Diğeri ise projenin Yunanistan yönünde uzatılmasıyla, Rusya Güney Avrupa ülkelerine de doğal gaz satışı yapabilecektir. Bu sayede Rusya AB gaz pazarında payını arttırmış olacaktır.²⁸⁰ Dolayısıyla AB'nin de bağımlılığı artmış olacaktır.

²⁷⁸ Gazprom Export Resmi Web Sayfası, <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/1/>, Erişim Tarihi: 24 Ocak 2012

²⁷⁹ Yasin Şehitoğlu, *Rusya'nın Federasyonu'nun Petrol ve Doğalgaz Stratejileri*, (Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü SBE, 2007) s.80

²⁸⁰ Akdoğan, s.94

2.5.4.5 Nabucco Boru Hattı

AB tarafından desteklenen en önemli ve uzun dönemli proje Nabucco projesidir. Türkiye ile Avusturya'yı bağlayacak boru hattının, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'dan geçmesi planlanmaktadır. (Harita 2.6) Bu hattın inşası gerçekleşirse, yıllık 30 milyar metre küp doğal gaz taşınması beklenmektedir.²⁸¹

Projenin geliştirme çalışmaları 2011'de başlamış olup, projenin inşasının 2013'te; ilk gaz akışının ise 2017'de başlaması planlanmaktadır. Boru hattının ömrü ise 50 yıl olarak tahmin edilmektedir.²⁸²

Harita 2.7) Nabucco Boru Hattı²⁸³

Rusya'nın, AB'nin Rus doğalgazına olan bağımlılığını azaltması beklenen Nabucco projesine yaklaşımının proje destekçilerini bundan vazgeçirmeye yönelik olduğuna *Güney Akım Doğalgaz Boru Hattı* başlığı altında değinilmiştir. Bunların yanında Avrupa borç krizi de projeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Avrupa Birliği Enerji Komisyonu Üyesi Guenther Oettinger Nabucco'nun ucuz olmadığını, 10 milyar avrodan fazlaya mal olabileceğini dile

²⁸¹ Görgülü, s.44

²⁸² Nabucco-Pipeline Resmi Web Sayfası, <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en>, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2012

²⁸³ agk.

getirmiştir. Projenin finansmanının riske girip girmediği yönündeki sorulara borç krizinin bir mali piyasalar krizi haline gelebileceğini ve bunun bir işaret olmadığını söylemiştir.²⁸⁴

Nabucco'nun doğal gazı için düşünülen muhtemel tedarikçiler Azerbaycan, Türkmenistan, İran, Irak ve Mısır'dır ama bunların hiçbiri sözkonusu doğal gazın alıcısı konumundaki AB ile anlaşma masasına oturmamıştır.²⁸⁵

Yatırım kararlarındaki gecikmeler, AB kanunlarındaki değişiklikler, konsorsiyum üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve arz kaynakları hakkındaki soru işaretleriyle uğraşan Nabucco projesi, AB'nin öncelikli projeler listesinden de çıkarılmıştır.²⁸⁶

2.6 AB'nin Doğalgaz Arzındaki Olası Aksaklıklara Karşı Alabileceği Önlemler

Doğalgazla ilgili güvenlik konularını iki ayrı koldan ele almak yerinde olacaktır. Öncelikli olarak alıcı ülkelerin artan enerji talebini, üretici ülkelerin kısa ve uzun vadede istikrarlı bir şekilde karşılayıp karşılayamayacağına yönelik güvenli konuları irdelenmelidir. Öte yandan üretici ülkelerin izlediği politikalardan kaynaklanan güvenlik konuları ayrıca değerlendirilmelidir.

2000 – 2005 yılları arasında, kanıtlanmış doğalgaz rezervleri neredeyse sabit kalırken; AB'nin doğalgaz talebi yıl başına ortalama %2.1 oranında büyümüştür.²⁸⁷ Tüketimi diğer enerji kaynaklarına göre daha hızlı artan doğal gazın ülkelerin birincil enerji tüketimindeki payı arttıkça, arz güvenliği içindeki önemi artmaktadır.²⁸⁸ (Şekil 2.4) Sürdürülebilir elektrik üretimi için gerekli doğalgaz ihtiyacı da büyüdüğünden, doğalgaz arz güvenliğindeki sıkıntı benzer şekilde elektrik arz krizini de tetikleyecektir.²⁸⁹

²⁸⁴ “Nabucco not cheap, needs to convince-EU's Oettinger”, Reuters, 04/11/2011

²⁸⁵ Evrim Demirci Soranlar, *Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2010). s.59

²⁸⁶ *EU excludes Nabucco gas pipeline project from priority list- report*,

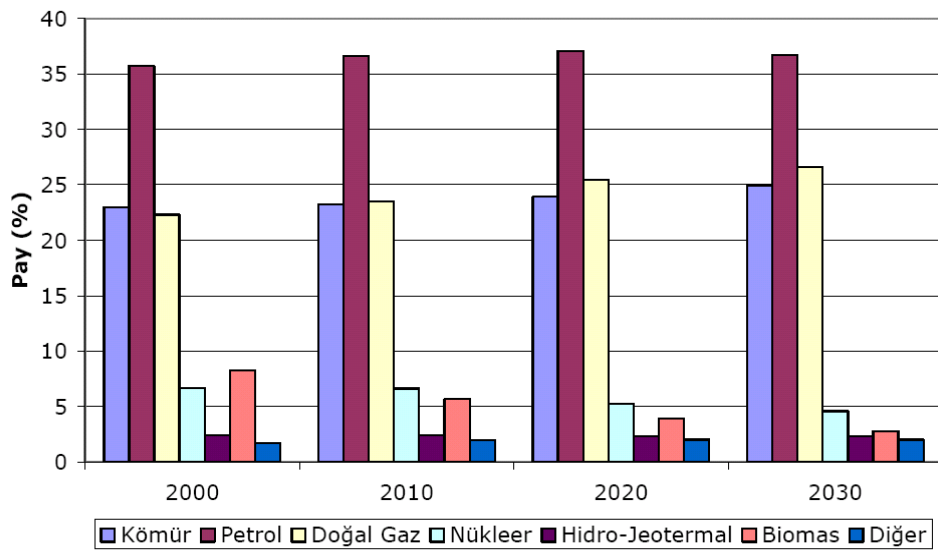
<http://www.hurriyet.com.tr/english/finance/11228409.asp?scr=1>, Erişim Tarihi: 30 Ocak 2012

²⁸⁷ François Leveque, Jean-Michel Glachant, Juliân Barquin, Christian von Hirschhausen, Franziska Holz, William J. Nuttall, *Security of Energy Supply in Europe: Natural Gas, Nuclear and Hydrogen*, Cambridge: Edward Elgar Publishing, 2010, s.5

²⁸⁸ Akdoğan, s.16

²⁸⁹ Stern, s.6

Kaynakların azalmasından kaynaklanacak enerji güvenliği sorunlarına karşı AB ülkelerinin alacağı en makul çözüm enerji kaynaklarını çeşitlendirmek olacaktır. Özellikle nükleer enerjinin de güvenlik, çevre sağlığı vb. gibi sebeplerle gözden düşmesiyle yenilenebilir enerjiler gelecekteki enerji kaynakları arasında ilk sırayı almıştır. Bu amaçla yapılan yatırımlar arasında, İtalya’da kurulan 70 MW’lık güneş enerjisi santrali, İsveç ve Almanya’da kurulan rüzgar çiftlikleri yer almaktadır.²⁹⁰

Şekil 2.4) 2000-2030 Dünya Enerji Tüketiminin Dağılımı²⁹¹

AB yüksek ithal enerji bağımlılığı nedeniyle enerji arz güvenliği ile ilgili kaygıları yoğun olarak yaşamaktadır. AB’nin enerji arz güvenliği ilgili kaygılarını yoğunlaştıran ise Rusya’nın enerjiyi AB’ye ve AB üye devletlerine karşı kullanma çabasıdır.²⁹²

Burada yine izlenecek muhtemel yollar, Rusya’yı diplomatik yollarla kontrol altına almak ve doğalgaz ihraç güzergâhlarını çoğaltmak olabilir. AB ve Rusya arasında arz ve talep güvenliğini sağlamak adına girişilen diplomatik ilişkilere çalışmamızın önceki bölümlerinde değinmiştik. İhraç güzergâhlarını çeşitlendirmede ise en muhtemel proje LNG teknolojilerine yatırımları artırmakla sağlanacaktır.

²⁹⁰ Avrupa’da yenilenebilir enerji yatırımlar devam ediyor, http://www.srsolartech-tr.com/menu_detay.asp?id=133, Erişim Tarihi: 30 Ocak 2012

²⁹¹ Birimler tpe (1 ton petrol eşdeğeri) cinsindedir. **Kaynak:** EC European Energy and Transport: Trends to 2030, 2007: 96

²⁹² Görgülü, s.iv

Dünya genelinde 15 farklı ülkede, karada ve denizde 26 ihraç veya diğer bir deyişle sıvılaştırma istasyonu bulunmaktadır. Buna karşın 18 farklı ülkeye yayılmış karada ve denizde 60 ithal veya diğer bir deyişle yeniden gazlaştırma istasyonu mevcuttur. Var olan istasyonlara ilaveten, dünya genelinde 65 sıvılaştırma ve 181 yeniden gazlaştırma istasyonu projesi teklif halinde ya da yapım aşamasındadır.²⁹³

---

²⁹³The California Energy Commission, *Liquefied Natural Gas Worldwide*, <http://www.energy.ca.gov/lng/international.html>, Erişim Tarihi: 31 Ocak 2012

SONUÇ: AB Ortak Bir Enerji Politikası Oluşturabilir mi?

Rusya ve AB arasında yoğun bir enerji ilişkisi vardır. Bu ilişkinin temelleri AT ve SSCB arasında atılmış ve onların yerini alan AB ve RF tarafından sürdürülmüştür. Soğuk Savaş sonrası ekonomik olarak türlü zorluklar içerisindeki Rusya, AB ile enerji alanında ilk kurumsal ilişkileri 1998’de Enerji Şartı ile başlatırken enerji piyasalarını liberalleştirmeyi de şartlı olarak kabul etmiştir. Ne var ki geçen zaman Rusya lehine olmuştur. Bu süreçte petrol ve doğalgaz fiyatları yükselerek Rusya ekonomisinin darboğazdan çıkmasını sağlamıştır.

AB ve Rusya arasındaki ilişkilerde 2000 yılı dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. 31 Aralık 1999’da Yeltsin istifasının ardından başkanlığa seçilen Vladimir Putin dış politikada yeni bir strateji belirlemiş ve ülkenin doğal enerji kaynaklarını bilhassa doğalgazı politik bir araç olarak kullanmayı ilke edinmiştir. Ülkenin yeniden bir süper güç olabilmesinin en iyi yolunun Rusya’yı bir enerji süper gücü haline getirecek tedbirler almaktan geçtiğini söylemiştir. Bu amaçla hükümet enerji kaynaklarını devlet kontrolüne almaya özen göstermiştir. Böylece AB’nin güvenilir bir tedarikçi olarak gördüğü Rusya artık öngörülemez davranışlar sergileyen bir ülke halini almıştır.

AB – Rusya enerji ilişkilerinde bir diğer dönüm noktası ise AB’nin 2004 yılındaki genişlemesidir. AB’nin Rus gazına bağımlılığı, tamamen Rus gazına bağımlı olan Baltık ülkelerinin ve tamamen olmasa dahi AB ortalamasının çok üzerinde bir oranla Rus gazına bağımlı olan Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya ve Macaristan’ın katılımıyla oldukça yükselmiştir. Bu yükselen bağımlılık oranı AB’nin dış ilişkilerde tavır değiştiren Rusya’ya karşı AB’nin ortak tavır sergilemesinde engel teşkil eden etmenlerden biri olmuştur.

Her şeye rağmen Rus doğalgazına ciddi derecede bağımlı olan AB, Rusya’yı doğrudan karşısına almadan, Rusya ile yaşadığı sorunları Enerji Diyalogu ile çözmeyi amaçlamıştır. Fakat Rusya’nın Enerji Diyalogu’na olan bakışı AB’den farklı olduğu için bu diyalogla yaşanan gelişmeler dar bir çerçevede kalmıştır. Diyalogla çözülmesi amaçlanan ancak çözülemeyen sorunlar mevcuttur.

Rusya AB ülkeleriyle ile ayrı ayrı ve uzun süreli enerji anlaşmaları imzalamayı tercih etmektedir. Bu sayede hem AB ülkeleri arasında anlaşmazlıklar çıkmasına ortam yaratmakta hem de talebi garanti altına almaktadır. Zira bu sözleşmeler al ya da öde olarak bilinen tipte sözleşmelerdir. Rusya ekonomisi büyük ölçüde petrol ve doğalgaz gelirlerine dayanmaktadır. Uzun vadeli sözleşmelerde uygulanan fiyat endekslenmesi yöntemi sayesinde petrol fiyatlarının artışı hem petrol gelirlerini hem de doğalgaz gelirlerini arttırmaktadır. Kimi ülkeler böylesi bir sözleşme imzalayarak yükümlülük altına girmekten kaçınmaktadır. İmzalayanlar ise geleneksel sözleşmelerin yerine daha kısa vadeli sözleşmelere yönelmektedir. Kimileri ise hali hazırda bu sözleşmeler üzerinden ithalatlarına devam etmektedir.

Rusya'nın uyguladığı ikili fiyatlandırma politikası da yine AB üyelerini ortak tavırdan uzaklaştırma ve kendi ihracat gelirlerini artırma adına sürdürdüğü stratejilerden biridir. Bu politika çerçevesinde yurtiçi pazarda doğalgaz fiyatlandırması en düşük, Doğu Avrupa'ya daha yüksek, Batı Avrupa'ya ise en yüksek seviyeden yapılmaktadır. İlk bakışta bu durum gayet normal görünebilir. Sonuçta ticari olarak bakıldığında satıcının fiyatı istediği gibi belirleme hakkı olduğu düşünülebilir. Ancak burada esas sorun uygulanan bu fiyat tarifesine ek olarak Rusya'nın aldığı ihracat vergisidir. Yüksek fiyattan satılan doğalgaz için bir de yüksek vergi ödeme durumu söz konusudur. Bu şekilde AB üyesi ülkelerin ödedikleri doğalgaz bedelleri de ciddi farklılık göstermektedir.

AB üyesi ülkelerin Rusya'dan ithal ettikleri doğalgaza, Rusya'dan ithal edilen doğalgazın ülkelerin toplam doğalgaz ithalatlarındaki paylarına, doğalgaz için ödedikleri ücretlere ve kısmen de tarihsel ilişkilere bakıldığında büyük ölçüde paralel şekilde gelişen farklı düzeylerde ilişkiler söz konusudur.

Yunanistan ve Kıbrıs, AB içinde Rusya'nın gizli ortakları gibi hareket etmektedir. Bu tutumda uzun yıllar boyunca süregelen diplomatik ilişkilerin yanı sıra bu ülkelerin Rusya'yla giriştikleri doğalgaz projeleri de etkilidir. Rusya, Yunanistan'la Güney Akım Boru Hattı için; Kıbrıs'la adanın Rum kesiminde keşfedilen doğalgaz yataklarının işletilmesi için yakından ilgilenmektedir.

Rusya'nın AB içinde doğalgaz konusunda en ciddi ölçüde gelişmiş ilişkileri Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya ile kurulmuştur. Bu ülkeler Rusya'nın AB içerisindeki stratejik ortaklarıdır. En önemli ticaret ilişkileri de yine bu ülkelerle yürütülmektedir.

Almanya Rusya'nın gözünde AB içerisinde işbirliğinin en çok geliştirilmesi gereken ülkedir. AB içerisinde Rusya'dan en büyük miktarda doğalgazı ithal eden ülkedir. Almanya için Rusya, Orta Asya ve Hazar Bölgesi kaynaklarına açılan bir kapı konumundadır. Özellikle Kuzey Akım Boru Hattı ile beraber Rusya'nın Almanya'ya doğrudan gaz aktarımını sağlamasıyla ilişkiler daha da kuvvetlenmiştir. Öte yandan Rusya da Almanya'ya teknolojik destek ve AB içinde nüfuz sağlamak açısından ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla Almanya, Rusya açısından AB içinde kilit noktadadır.

Fransa da tıpkı Almanya gibi Rusya ile yoğun enerji ilişkileri yürüten ülkelerdendir. Hem Güney Akım hem de Kuzey Akım projelerinde Fransız şirketleri Rusya'yla ortaklık yapmıştır. Bunun yanı sıra Rusya topraklarında sınırlı sayıda yürütülebilen ÜPA'nda Fransız şirketleri de rol almaktadır. Fransa da yine Almanya'ya benzer biçimde Rusya'ya teknolojik destek sağlamaktadır. Her iki tarafta tüm bu nedenlerle ilişkilerini güçlendirme arzusundadır.

İtalya Rus gazını en yoğun kullanan ikinci Avrupa ülkesidir. Gerek Güney Akım gerekse Mavi Akım projelerinde uzun vadeli sözleşmelerle ulusal gaz şirketleri olan ENI ve Gazprom anlaşmışlardır. Bir diğer stratejik ortak İspanya ise Rusya'dan gaz ithal etmemesine karşın yakın ilişkilerini özellikle gelecekte LNG projelerini hayata geçirebilmek adına atılan adımlarla devam ettirmektedir.

Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya ve Slovenya, Rusya ile yakın ilişki içerisinde olan AB ülkeleridir. Bu ülkelerin Rusya'yla olan ilişkilerinin düzeyiyle ilgili tümü için ortak bir neden ortaya koymak mümkün değildir. Zira Portekiz ve Malta, Rusya'dan hiç doğalgaz ithal etmezken; Slovakya, Slovenya ve Finlandiya'da ise Rus gazına yüksek oranda bağımlılık göze çarpmaktadır. Aralarında bir gaye birliği olmamasına karşın tümü Rusya'yla ilişkilerini iyi tutmaya çalışan ülkelerdir.

Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Romanya, İsveç ve Birleşik Krallık, AB içinde Rusya'ya karşı mesafeli yaklaşan ülkelerdir. Bu ülkelerden Danimarka, İrlanda, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık, Rus gazına çok düşük oranda ihtiyaç duymakta veya hiç duymamaktadır. Bu sebeple özellikle enerji piyasalarının serbestleştirilmesi ile ilgili taleplerini yüksek sesle seslendirebilmektedir. Öte yandan Rus gazına ciddi derecede bağımlılık duyan ve bu durumdan rahatsız olan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Romanya gibi ülkeler de ilişkilerinde benzer bir yaklaşım izlemektedirler.

AB içerisinde Rusya'ya olumsuz bakan ülkeler ise Polonya ve Litvanya'dır. Litvanya tıpkı mesafeli yaklaşan üyelerden Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya ve Romanya gibi Rus gazına önemli derecede bağımlılık duymaktadır. Bunun yanı sıra AB içinde en yüksek bedelle doğalgaz ithal eden ülke de Litvanya'dır. Rus gazına olan bağımlılığını azaltmaya ve gaz güvenliğini sağlamaya çalışan Litvanya LNG teknolojisi ile bu sorunu çözmeyi amaçlayan adımlar atmaktadır.

Polonya da Rusya'yla enerji ilişkilerinde sorun yaşayan ülkelerdendir. Özellikle transit ülke konumunu kaybettirecek olan Güney Akım ve Kuzey Akım projelerine şiddetle muhalefet etmekte ve bunun yerine kendi topraklarından geçecek Yamal-II ile daha ekonomik ve güvenli bir gaz dağıtımını sağlanacağını öne sürmektedir. Kuzey Akım'ın hayata geçmesiyle gaz güvenliği konusunda endişeleri daha da büyüyen Polonya, AB'nin ortaklaşa bir gaz güvenliği komisyonu kurmasını önermiştir.

Sonuç olarak, AB içinde Rusya'ya karşı yaklaşımlar ciddi oranda farklılık göstermektedir. Genelleyecek olursak, enerji ithalatları büyük olan ülkeler Rusya'yla olan ekonomik ilişkilerini geliştirmek suretiyle stratejik bir ortaklığı sürdürmektedir. Enerji ithalatı daha küçük miktarda olan ülkelerden bazıları Rusya'yla iyi geçinme yoluna giderken bazıları ise güvenlik konularında endişelerini dile getirmektedir. Rusya'dan enerji ürünü sağlama açısından beklentisi olmayan ülkelere özellikle Rus enerji pazarının liberalleştirilmemesi üzerinden Rusya'yı eleştirmektedir.

Avrupalı enerji şirketlerinin Rus enerji pazarına girebilmesinin ÜPA ile gerçekleşebileceği düşünülmüştür. Ne var ki 2003 yılında yapılan düzenlemelerden sonra sınırlı sayıda ÜPA

hayatta kalabilmiştir. Bu anlaşmalarda da Rus hükümeti özellikle artan maliyetlerden rahatsızlık duymaktadır. Politika olarak da enerji kaynaklarının kontrolünün devlet elinde olmasını belirlemiş olan Rus hükümeti, başta çevreye verilen zararı öne sürerek yüklenici firmalar üzerinde baskı kurmaktadır. Burada mevcut anlaşmalar üzerinden firmaları zorlayarak onları anlaşmaların feshine zorlama gibi bir amaç güttüğü düşünülebileceği gibi bunun Rusya pazarına girmek isteyen Avrupalı enerji şirketlerine bir gözdağı olabileceği de düşünülebilir.

Piyasaların liberalleştirilmesi önündeki önemli engellerden biri de uluslararası petrol şirketlerinin üretim organı ve dağıtım organının ayrı tutulmamasıdır. Gazprom özelinde konuşacak olursak tüm ihracatı elinde tutan şirketin böylesi bir ayrıma gitmek istememesi yine enerji politikaları çerçevesinde değerlendirildiğinde beklendik bir durumdur. Tam mülkiyet sürdüğü sürece Avrupalı şirketler Rusya topraklarında yer altı kaynağı bulup çıkarmak istese dahi Gazprom dağıtım hatlarını kontrol ettiği için, bu şirketler üretimde de muhakkak pay vermek zorunda kalacaklardır.

Güvenlikle ilgili endişeler özellikle alternatif boru hatlarının geçtiği veya geçmesi planlanan güzergâhlar nedeniyle artmıştır. Boru hatlarının nereden geçeceği konusu oldukça kritiktir. Doğalgaz bugün çok büyük oranda boru hatları vasıtasıyla taşınmaktadır ve boru hatları satıcı ve alıcı ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılık doğurmaktadır. Bunun yanı sıra üretici olmasalar dahi transit ülke konumunda olan ülkeler de çeşitli imkânlarla sahip olmaktadır.

Tartışmaların merkezinde özellikle Kuzey Akım ve Güney Akım boru hattı projeleri yer almaktadır. Bu boru hatları Avrupa'ya olan doğalgaz aktarımını arttırmanın yanı sıra bağımlılığı da arttıracaktır. Üstelik bu boru hatlarının güzergâhlarında dikkat çeken Baltık ülkeleri, Polonya ve en önemlisi Ukrayna'nın transit ülke konumlarına vurulmakta olan darbedir. Güney Akım'ın kapasitesine Kuzey Akım'ın kapasitesi eklendiğinde tam olarak Ukrayna'nın yıllık transit kapasitesine denk gelmektedir. Bu olgu kafalarda Rusya'nın Ukrayna'ya olan gaz sevkiyatını 2006 ve 2009'daki gibi yine durdurmayı amaçlayıp amaçlamadığı sorusunu doğurmuştur. Kuzey ve Güney Akım'ın hayata geçişi ile ilgili oluşan soru işaretleri benzer şekilde Yamal-II'nin hayata geçmemesi sebebiyle de oluşmaktadır.

Diğer alternatif boru hatları olan Mavi Akım'da ise farklı endişeleri doğurmuştur. Mavi Akım ile Rusya'nın Güney Avrupa'ya doğalgaz ihraç etme kabiliyeti kazanabileceği, bu sayede AB enerji pazarında etkinliğini arttıracacağı ve Rus gazına olan bağımlılığın artacağı yönündeki endişelere ek olarak yine aynı projenin Orta Doğu'ya yönlendirilerek İsrail'e doğalgaz ihraç edilebilme olasılığı da AB tarafını tedirgin etmektedir.

Bundan sonraki süreçte AB'nin ortak bir politika oluşturamaması halinde Rusya ile olan ilişkileri çok çeşitli biçimlerde gelişebilir. Muhtemel senaryolarda rahatsızlıklar sürebilir veya karşılıklı atılacak adımlarla sorunlar çözülebilir. Doğal olarak olumsuz senaryoları göz önünde bulundurmak ve buna ilişkin önlemleri düşünmek daha yerinde olacaktır. Burada öngörülen senaryolardan AB açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek senaryolar Realizm Teorisi ışığı altında; AB açısından olumlu sonuçlar doğurabilecek senaryolar ise Karşılıklı Bağımlılık teorisi ışığı altında oluşturulmuştur.

Rusya'nın AB'nin ortak politika oluşturamamasından dolayı kendisine yaptırım uygulamakta bir zafiyet yaşadığını düşündüğü takdirde, ilk akla gelen, sürekli sorun yaşadığı Ukrayna'ya yine bir gaz kesintisi uygulamasıdır. Bu durumda AB, Rusya'ya karşı bir tepki koyabilir ya da kendisi de benzer bir kesinti uygulanmasından endişe ederek herhangi bir tavır almayabilir. Bu muhtemel senaryoları da açmak gerekirse bunlardan daha muhtemel olan bahsettiğimiz zafiyetin uluslararası arenada su yüzüne çıkmaması adına AB'nin bir tavır ortaya koymasınıdır. Yine muhtemelen ağırlıklı ithalatçı ülkeler Kuzey ve Güney Akım boru hatları sayesinde gaz kesintisinden daha önceki kesintilerdeki gibi etkilenmeyeceği için Birlik içinde bu tepkiler belli bir seviyede kalacaktır. Gazını büyük çoğunlukla veya tamamen Ukrayna üstünden ithal eden Birlik ülkelerine gaz arzında sıkıntı yaşamaması da muhtemeldir. Bu da var olan fikir birliği yoksunluğunun daha da derinleşmesine neden olacaktır. Daha zayıf bir ihtimal olan, hiçbir tavrın ortaya konmaması halinde ise AB'nin uluslararası arenada yaptırım gücü, ağırlığı sorgulanır hale gelebilir. Uluslararası platformda ileri demokrasi misyonunu üstlenen AB, yanı başında uygulanacak muhtemel bir ambargoya sessiz kalması halinde bu misyonunun gerçeği yansıtmadığı esas önceliğin menfaat sağlamak olduğu biçiminde eleştirilere maruz kalacaktır. Hatta AB'nin birlik olma amacından uzaklaştığı ve dağılma eğilimi gösterdiği düşünülecektir.

Yine bir başka senaryoda muhtemel krizi bir adım ileri taşıyacak olursak, Rusya yeterince kar sağlayamadığını düşündüğü Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerine gaz ihracatını durdurma kararı alabilir. Böylesi bir durumda en büyük alıcılar olan Almanya, İtalya ve Fransa Kuzey ve Güney Akım boru hatları sayesinde gaz arzında bir azalma yaşamayacaktır. Yine Birlik içinde birçok ülke Rus gazına ihtiyaç duymadığından doğrudan bir tehditle karşı karşıya kalmayacaklardır. Üstelik Rusya Mavi Akım projesiyle Orta Doğu'ya da Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerinden kısılan doğalgazı satarak gelir kaybının da önüne geçebilir. Bu takdirde yine Birlik içerisinde bölünmelerin önü açılacak, ortak politikanın eksikliği bir kez daha anlaşılacaktır. Enerji açığıyla yüz yüze gelen ülkeler nükleer enerji gibi günümüzde güvenlik açısından toplumlar tarafından sorgulanan yöntemlere yönelebilir ve bu da tüm dünyada tepkiler doğurabilir.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerde alternatif boru hatlarının hayata geçtiği senaryolar değerlendirilmiştir. Bu projeler hayata geçmeden yaşanacak uzun süreli bir kesintide büyük alıcıların zarar görmesi yüksek ihtimallidir. Büyük alıcıların zarar görmesi Birlik içinde daha sert tepkilerin doğmasına ve Rusya'yla olan ilişkilerin gerilmesine neden olabilir. Bu şekilde bir gerilimde Rusya'nın geri adım atması daha muhtemeldir. Zira yeniden bir Soğuk Savaş yaşanmasından en çok çekinecek olan Rusya olacaktır. Zayıf olan olasılıkta geri adım atmaz ise AB genelinde çok ciddi doğalgaz krizi yaşanacaktır. Önemli tedarikçilerden İran'la da ilişkilerin son dönemde pek iyi olmamasından ötürü alternatif bir tedarikçi bulmak da zor olacaktır. Rusya'nın enerji piyasalarına doğalgaz sağlayamaması tüm dünyada enerji fiyatlarını da yükseltecektir.

Olumsuz senaryoların yanı sıra AB'nin ortak bir politika belirlemesi ve tek ses olmasıyla çok sayıda kazanç elde etmesi de ihtimaller arasındadır. Böyle bir durumda, özellikle de Orta Doğu ve Asya pazarlarına doğalgaz aktaracak altyapı sağlanmadan evvel bir adım atıldığı takdirde Rusya'nın da eli-kolu bağlanarak ve fiyat düzenlenmesi, uzun vadeli sözleşmelerin yerine kısa vadeli uygulamaya konulması ve Rus enerji pazarının liberalleştirilmesi adına AB adına ciddi kazançlar sağlanabilmesi olasıdır. Böylece doğalgaz fiyatlarında da Birlik ülkelerine ve dolaylı olarak tüm dünyada enerji fiyatlarına yansıtacak bir indirim sağlanabilir. Yüksek teknolojik kabiliyete haiz Avrupalı enerji firmalarının Rusya'da faaliyet

göstermesiyle Rus gaz kaynaklarının verimi arttırılabilir ve gelecekteki gaz üretimi de garanti altına alınabilir.

Bunlar gibi çok sayıda muhtemel senaryo ortaya atılabilir. Tüm bu senaryoların büyük çoğunluğunda görünen AB'nin ortak bir enerji politikası oluşturmasının kendi adına gelecekte çok ciddi fayda sağlayacağıdır. Üstelik bunu bir an önce oluşturması, gerek Avrupa yönüne gerekse Asya yönüne yapılan boru hattı yatırımları göz önüne alındığında lehine olacaktır.

Peki, bu kadar fayda sağlayabilme olılığına rağmen, *Avrupa Birliği ortak bir enerji politikası oluşturabilir mi?* Bu soru çok bilinmeyenli bir denklemin çözümü gibi olsa da bu denklemdaki her değişken aynı ağırlıkta görünmemektedir.

Mevcut durumun ilk değerlendirmesinden anlaşılan şu an için ortak bir politika oluşturmanın şu an için zor gözüktüğüdür. Ülkelerin Rusya'yla olan enerji ilişkileri oldukça farklılık göstermektedir. Oysaki ortak ticaret ile ilgili kararlar AT Antlaşmasının 131 – 134 Maddeleri uyarınca oybirliği ile alınmaktadır. Oybirliğini sağlamak için birbirine yaklaştırılması gereken ülkeleri gruplamak dahi oldukça güçtür. Doğalgaz ithalatında tamamen bağımlı ülkelere Slovakya ve Finlandiya, Rusya ile yakın ilişki içerisindeyken benzer bağımlılıktaki Estonya ve Letonya mesafeli yaklaşmaktadır. Aynı şekilde hiç gaz ithal etmeyen ülkelere Malta ile Birleşik Krallık'ın yaklaşımları da birbirinden çok farklıdır. Coğrafi konuma göre kategorize etmek de yetersiz bir yaklaşım olacaktır. O nedenle kategorize etmeden ülkeleri ayrı ayrı Rusya'yla olan ilişkiler göz önüne alındığında ortak bir tutumun izlenebilmesinde öne çıkan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Keza Rusya da Almanya'yı AB içerisinde en önemli ve ilişkilerin en çok geliştirilmesi gereken ülke olarak görmektedir. Kuzey Akım boru hattıyla Rusya'nın Almanya'ya verdiği önem bir kez daha ortaya çıkmıştır. Almanya hem Rusya'nın gözündeki konumu hem de AB içindeki konumu gereği ile ortak bir politika oluşturma adına sorumluluk alması gerekmektedir. Stratejik ortaklar olarak adlandırdığımız Fransa, İtalya ve İspanya'nın da daha sonraki öncü ülkeler olmaları gerekmektedir. Almanya başta olmak üzere bu ülkelerin de katılımıyla başlatılacak bir harekette, ortak politika oluşumu mümkün olabilir.

Daha önce de değindiğimiz gibi zaman ortak enerji politikasının aleyhine işlemektedir. Rusya'nın hayata geçirdiği ve geçirmeyi sürdürdüğü alternatif boru hatlarıyla önce

Almanya'ya daha sonra İtalya ve Fransa'ya doğalgaz arzı garantisi sağlanmış olacaktır. Ayrıca İspanya da Rusya'nın gaz ithal ettiği ülkeler arasına katılabilecektir. Böylesi bir durumda AB'nin ortak bir politika oluşturması daha da zora girecektir.

AB'nin ortak politika oluşturuluncaya dek izlemesi gereken strateji bölgenin Rus gazına bağımlılığını azaltacak tedbirler almak olmalıdır. Bu çerçevede Nabucco projesi başta olmak üzere alternatif boru hattı güzergahları ve gaz tedarikçileri belirlenmelidir. Ayrıca LNG teknolojisine yapılan yatırımlara da hız verilmeli, bu teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması böylece Rus gazına olan bağımlılığı azaltmaya ve tedarikçi sayısını arttırarak doğalgazda rekabeti arttırmaya ve fiyatları düşürmeye katkıda bulunması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Arı, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002

Favennec, Jean-Pierre, **The Geopolitics of Energy**, Editions Technip:Paris, 2011

Leveque François, Glachant Jean-Michel, Barquin Juliân, Hirsehhauscn , Christian von Franziska Holz ve Nuttall William J., **Security of Energy Supply in Europe: Natural Gas, Nuclear and Hydrogen**, Cambridge: Edward Elgar Publishing, 2010

Roy, J.N. ve Kumar, B.B. **India and Central Asia: Classical to Contemporary Periods**, Delhi: Consept Publishing Company, 2007

Simon Pirani, **Russian and CIS Gas Markets and their Impact on Europe**, Oxford University Press, 2009

Sürelî Yayınlar

Anker Morten, Fjærtøft Daniel, Buikema Rautava, Simola Heli ve Solanko Laura, “*Russia, Finland and Norway: Economic Essays*”, **Bank of Finland Institute for Economies in Transition**,s.32

Aras Bülent, Yorkan Arzu, Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği : Siyaset, Ekonomi ve Çevre , **Türkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) Stratejik Rapor**, No:13 , 2005, s.7

Center for Security Studies ETH Zurich, **Russian Analytical Digest** ,2009, No:53, s.21

Chalker James, Bergasse Emmanuel ve Kalinkova Blanka, Russia’s Policy Framework For Energy Investment, **OECD Global Forum VII on International Investments**, March 2008, s.3

Creti Anna, Villeneuve Bertrand, Longterm Contracts and Take-or-Pay Clauses in Natural Gas Markets, **Energy Studies Review**, Volume 13, Issue 1, 2005, s.84

Gelb, Bernard A. , Caspian Oil and Gas: Production & Prospects, **CRS Report for Congress**, 2002, s.3

Gelb, Bernard A., “Russian Natural Gas: Regional Dependence” , **CRS Report for Congress**, 2002 ss.2-3

Gilbert, Spencer, “Gas Politics in Russia and the EU”, **Journal of Politics & International Affairs**, 2009, s.132

Henderson, James, Domestic Gas Prices in Russia, **The Oxford Institute for Energy Studies**, 2011, s.9

Juurikkala Tuuli, Ollus Simon-Erik, Russian Energy Sector – Prospects and Implications for Russian Growth, Economic Policy and Energy Supply, **Bank of Finland Institute for Economies in Transition**, 2006, s.15

İşcan, İsmail Hakkı, *Uluslararası Enerji Güvelliği Açısından Hazar Bölgesi Enerji Ekonomisi ve Hazar Denizi’ni Paylaşım Sorunu*, **Sosyoekonomi Özel Sayı**, 2010, s.66

Kaderjak Péter, Cameron Peter, Toth András István, Unilateral Natural Gas Import Dependence: A New Supply Security, Issue For Europe, **European Review of Energy Markets**, volume 2, issue 2, December 2007, s.2

Kılavuz, Ali Kemal, **Enerji Şartı Anlaşması Çerçevesinde Anlaşmazlıkların Çözümü**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIII, 2009, s.1-2

Krysiak, Timothy Fenton, Production Sharing Agreements in Putin’s Russia, **Oxford Institute for Energy Studies** , 2007, s.2

Larsson, Robert, “Nord Stream, Sweden and Baltic Sea Security”, **Swedish Defence Research Agency**, Mart 2007, s.26

Musaoğlu Neziha, Özgöker Uğur , Rusya-AB İlişkilerinde Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona, Araştırmalar Enstitüsü, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl:4, Sayı:8 , 2008, s.90

Paillard, Christophe-Alexandre ,”Rethinking Russia : Russia and Europe’s Mutual Energy Dependence”,**Columbia Journal of International Affairs**, Sayı: 63, No:2, 2010, s.65

Simola, Heli, “Economic relations between Finland and Russia”, **BOFIT Online** sayı:10, 2009, s.22

Socor, Vladimir, “Belgium- Gazprom’s Next “Hub” in Europe”, **Eurasia Daily Monitor**, Cilt: 4 Sayı: 45, s.16

Stern, Jonathan, *Security of European Natural Gas Supplies*, **The Royal Institute of International Affairs**, 2002, s.9

Stoleson, Final M. “Investment at An Impasse: Russia’s Production-Sharing Agreement Law and The Continuing Barriers To Petroleum Investment In Russia”, **Duke Journal of Comparative & International Law** , Sayı:7, 1997, s.672-673

Talus, Kim, Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States, **Journal of World Energy Law & Business**, Cilt 4 Sayı 3, s.260-315

Tarr, David G., Political Economy of Russian Trade Policy: Early Transition, Customs Unions, WTO Accession and Protection for Industrial Diversification, The Political Economy of Trade Policy in the BRICS , **Canadian Energy Update Report**, 2009, s.10

Tarr, David G., The Crucial Role for Competition in the Russian Gas Market: Implications for Russia and Europe, Swiss Federal Institutes of Technology Centre for Energy Policy and Economics, **Canadian Energy Update Report**, 2010, s.2

“The Bilateral Relations of Eu Member States with Russia”, **EU-Russia Centre**, cilt:6 sayı:5, s.28

“The European Union and Russia:” **14th Report of Session** 2007-08 - Report with Evidence, House of Lords, 2008, s.45

The Future of UK Gas Supplies, **Parliamentary Office of Science and Technology**, no:204, 2004, s.3

Tezler

Akdoğan, Ömer, Rusya’nın Enerji Politikasının Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2008

Bayar, Yılmaz, Rusya’nın Enerji Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008

Demirci Soranlar, Evrim, Avrupa Birliği’nin Enerji Güvenliğinde Türkiye’nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2010

Görgülü, Evrim P., Avrupa Birliği’nin Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008

Korkmaz Dicle, Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkilerinin Üç Temel Belge Çerçevesinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2007

Mikail, Elnur H., Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007

Norberg, Liene, Impact of Russia's foreign energy policy on small European states' security Case study: the Baltic States, Yüksek Lisans Tezi, The Faculty of Arts in the University of Malta, 2009

Skurbaty, Tim, Understanding the EU-Russia Energy Relations Conflictual Issues of the ED and the ECT, Yüksek Lisans Tezi, Lund University, Department of Political Science, İsveç, 2007

Şehitoğlu, Yasin Rusya'nın Federasyonu'nun Petrol ve Doğalgaz Stratejileri, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü SBE, Gebze, 2007

Ünal, Mustafa C., Rus Dış Politikasında Enerjinin Rolü ve AB Enerji Politikasına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2011

İnternet

“A Surprise Bidder Buys Yukos Unit”, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A11823-2004Dec19?language=printer>, 08 Nisan 2012

“AB Enerji Politikalarına Almanya'dan Darbe”, [http://www.21yyte.org/tr/yazi6229-AB Enerji Politikalarina Almanyanadan Darbe.html](http://www.21yyte.org/tr/yazi6229-AB_Enerji_Politikalarina_Almanyanadan_Darbe.html), 07 Mart 2012

“Almanya-Rusya ilişkileri derinleşiyor”, <http://www.dw.de/dw/article/0,,6107715,00.html>, 10 Şubat 2012

“Analysis: Belgium – Gazprom's next “hub” in Europe”, <http://economie.moldova.org/news/analysis-belgium-gazproms-next-hub-in-europe-34839-eng.html>, 23 Mart 2012

“Austria: Relations with Russia and Implications for the EU partnership”, <http://www.fakprojekt.hu/docs/08-Astrov.pdf>, Erişim Tarihi: 18 Mart 2012

“Avrupa'da yenilenebilir enerji yatırımlar devam ediyor”, http://www.srsolartech-tr.com/menu_detay.asp?id=133, 30 Ocak 2012

“Belarus Lobbies for Yamal 2”, http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2009/02/11/Belarus-lobbies-for-new-gas-pipeline/UPI-65591234388646/, 03 Şubat 2012

“Bulgaria”, <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/bulgaria/>, 24 Mart 2012

"Bulgaria Abandons Burgas-Alexandroupolis Oil Pipeline"
http://www.novinite.com/view_news.php?id=134623, 02 Nisan 2012

“Bulgaristan’da Öncelik Ulusal Çıkar”,
<http://www.sde.org.tr/tr/haberler/747/bulgaristanda-oncelik-ulusal-cikar.aspx>, 02 Nisan 2012

“Cyprus-Russia relations at an all-time high”,
<http://www.horasis.org/cyprus%20russia%20relations%20at%20an%20all-time%20high.php>,
3 Ocak 2012

“Danimarka Kuzey Akım’a yeşil ışık yaktı”,
<http://www.euractiv.com.tr/4/article/danimarka-kuzey-akima-yesil-isik-yakti-007457>,
14 Nisan 2012

“Doğalgaz Krizi Çözüldü”, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=30906>, 01 Nisan 2012

“Dugin’in Penceresinden Bakarak Güncel Rusya-Almanya İlişkileri”,
http://www.bilgesam.com/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=411:duginin-penceresinden-bakarak-guencel-rusya-almanya-likileri&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136, 06 Mart 2012

“Dünya barışı, Almanya ve Rusya”,
http://www.usasabah.com/Yazarlar/baha_erbasm/2011/12/06/dunya-barisi-almanya-ve-rusya,
11 Şubat 2012

“Enerji, Doğalgaz ve Türkiye'nin Avrupa Enerji Güvenliğindeki Yeri”,
http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=96:enerji-doalgaz-ve-tuerkyenn-avrupa-enerj-guevenIndek-yer&catid=15:stratej&Itemid=263, 08 Nisan 2012

“Enerji satrancında sürpriz hamle”,
<http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/12/13/enerji-satrancinda-surpriz-hamle/>, 02 Nisan 2012

“Estonia liberalises its gas market”, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/cweekly/2012-01-11/estonia-liberalises-its-gas-market>, 15 Nisan 2012

“Estonia seeks freedom from Russian gas”, <http://www.kalev.com/2012/03/17/estonia-seeks-independence-from-russian-gas/>, 15 Nisan 2012

“EU excludes Nabucco gas pipeline project from priority list- report”, <http://www.hurriyet.com.tr/english/finance/11228409.asp?scr=1>, 30 Ocak 2012

“EU-Russia Energy Dialogue”, http://ec.europa.eu/energy/international/russia/dialogue/dialogue_en.htm, 27 Ocak 2012

“EU-Russia Summit in St. Petersburg”, http://eeas.europa.eu/russia/common_spaces/index_en.ht, 20 Ocak 2012

“Finland”, <http://www.gazpromexport.ru/en/partners/finland>, Erişim Tarihi: 05 Nisan 2012

“Fransa ve Rusya”, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/arastirma-yorum/basindacikanlar/2726-fikret-ertan.html>, 05 Şubat 2012

“Gaz krizi hangi ülkeleri etkiledi”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/471574.asp>, 18 Nisan 2012

“Gazda İtalya’ya indirim Türkiye’ye zam”, <http://enerjienstitusu.com/2011/08/10/gaz-dogalgaz-gazprom-rusya-al-yada-ode-botas-ekim-2011-zam/#more-11964>, 13 Mart 2012

“Gazprom and Gas Natural sign Memorandum of Understanding”, <http://www.russiaenergy.com/index.php#state=NewsDetail&id=1686>, 14 Mart 2012

“Gazprom challenges Lithuania's energy plan”, <http://www.europeanvoice.com/article/2012/march/gazprom-challenges-lithuania-s-energy-plan/73762.aspx>, 25 Nisan 2012

“Germany Marches East - Russia Moves West, Putins Energy Diplomacy, Natural Gas Europe”, <http://www.naturalgaseurope.com/germany-russia-energy-diplomacy>, 20 Mart 2012

“Greece”, <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Greece/NaturalGas.html>, 23 Aralık 2011

“Greece And Russia: The Growing Ties - That Bind?” <http://www.cablegatesearch.net/cable.php?id=07ATHENS2171>, 21 Aralık 2011

“Greece in the World”,

<http://www2.mfa.gr/www.mfa.gr/enUS/Policy/Geographic+Regions/Russia++Eastern+Europe++Central+Asia/Bilateral+Relations/Russia/>, 20 Aralık 2011

“Guardian: Rus Sömürgesi Kıbrıs”, <http://www.euractiv.com.tr/abn-gelecegi/article/guardian-rus-somurgesi-kibris-023807>,

Erişim Tarihi: 04 Şubat 2012

“Güney Akım ve Enerji Jeopolitiğinde Türkiye”,

<http://www.timeturk.com/tr/makale/murat-kiris/guney-akim-ve-enerji-jeopolitiginde-turkiye.html>, 03 Şubat 2012

“Güney Kıbrıs’ta yeni gaz yataklarının bulunmasıyla ilgili Rusya’nın siyasi tutumu”,

<http://www.ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=52&Pid=10&Lang=TR>, 12 Şubat 2012

“Italo-Russian Relations”,

http://www.esteri.it/MAE/EN/Politica_Estera/Aree_Geografiche/Europa/I_nuovi_rapporti.htm, 12 Mart 2012

“Kayıp Ajan Ekseninde Rusya- Güney Kıbrıs İlişkileri”

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=737:kayp-ajan-ekseninde-rusya-gueney-kbrs-likileri&catid=77:ortadoğu-analizler&Itemid=150,

5 Şubat 2012

“Kuzey Akım’ın açılış töreni yapıldı, İlk Rus gazı Avrupa’ya ulaştı”,

<http://enerjienstitusu.com/2011/11/08/ilk-rus-dogalgazi-avrupaya-ulasti-kuzey-akimin-acilis-toreni-yapildi/>, 7 Şubat 2012

“Latvia gets cheaper gas from Russia”,

http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2010/12/21/Latvia-gets-cheaper-gas-from-Russia/UPI-81881292939166/, 17 Nisan 2012

“Latvia plans gas market liberalisation”,

<http://www.neurope.eu/article/latvia-plans-gas-market-liberalisation>, 16 Nisan 2012

“Latvian-Russian Energy Relations: Between Economics and Politics, Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions”

http://szf.lu.lv/sites/szf/module_data/introduction/SPPI/Petijumi/latvian-russian_relations_final.pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2012

“Liquefied Natural Gas Worldwide”, <http://www.energy.ca.gov/lng/international.html>, 31 Ocak 2012

“Lithuania looks to LNG to break Russian hold on gas supply”, <http://www.arcticgas.gov/2012-Lithuania-looks-to-LNG-to-break-Russian-hold-on-gas-supply>, 23 Nisan 2012

Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas, http://www.wip.tu-berlin.de/typo3/fileadmin/documents/wip-de/kontakt_mitarbeiter/cvh/wp_gg_12_neuhoff_hirschhausen_short_and_long_term.pdf, 07 Ocak 2012

“Ministry of Economy of the Slovak Republic”, <http://www.economy.gov.sk/index/go.php?id=3167>, 09 Nisan 2012

“Ministry of National Development of Hungary”, <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-national-development/news/hungarian-state-to-repurchase-mol-shares>, 08 Nisan 2012

“Mix Fact Sheet, January 2007”, http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/mix/mix_el_en.pdf, 22 Aralık 2011

“Natural Gas In Ireland”, <http://www.bordgais.ie/corporate/index.jsp?p=354&n=364>, 16 Nisan 2012

“Netherlands”, <http://www.energydelta.org/mainmenu/edi-intelligence-2/our-services/country-gas-profiles/country-gas-profile-netherlands#t42954>, 18 Nisan 2012

“New Russian gas pipeline deal cuts through EU unity”, <http://www.euractiv.com/energy/new-russian-gas-pipeline-deal-cuts-eu-unity/article-164920>, 13 Mart 2012

“Nord Akım Boru Hattı”, <http://www.yerbilimleri.com/nord-akim-boru-hatti/>, 07 Nisan 2012

“Nord Stream: Not Just a Pipeline”, <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1508.pdf>, 07 Nisan 2012

“Nord Stream pipeline costs will be more expensive than predicted”, <http://neftegaz.ru/en/news/view/93646/>, 8 Şubat 2012

“Partnership and Cooperation Agreement”,
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128(01):EN:NOT),
22 Şubat 2012

“Polonya’ya göre Kuzey Akım tam bir ‘para israfı’”,
<http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/polonyaya-gore-kuzey-akim-tam-bir-para-israfi-008488>, 16 Nisan 2012

“Relations between Spain and Russia: The Best is Yet to Come”,
<http://focus.ie.edu/entry.php?id=2120>, 14 Mart 2012

“Relations économiques franco-russes”,
http://www.missioneco.org/Russie/documents_new.asp?V=1_PDF_122354, 06 Şubat 2012

“Rus gazına Finlandiya’dan yeşil ışık”,
<http://tr.euronews.com/2010/02/12/rus-dogalgazina-finlandiya-dan-yesil-isisik>, 06 Nisan 2012

“Rusya – AB Anlaşmazlığı ve Dış Politika Aracı Olarak Enerji”,
<http://www.euractiv.com.tr/4/analyze/rusya-ab-anlasmazligi-ve-dis-politika-araci-olarak-enerji-004481>, 10 Ocak 2012

“Rusya-Almanya doğalgaz kardeşliği”, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/analyze/beril-dedeoglu-rusya-almanya-dogalgaz-kardesligi-021019>, 10 Şubat 2012

“Russia and France: New Levels of Cooperation”
<http://www.stratfor.com/analysis/20110620-russia-and-france-new-levels-cooperation?page=20>, 08 Şubat 2012

“Russia Veto for Cyprus”, <http://news.scotsman.com/topics.cfm?tid=778&id=453672004>,
29 Aralık 2012

“Russian, German leaders launch Nord Stream gas pipeline”,
<http://en.rian.ru/business/20111108/168514203.html>, 06 Mart 2012

“Rusya, Karadeniz'e sıvılaştırılmış doğalgaz tesisi kuracak”,
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1104794>, 09 Şubat 2012

“Rusya Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri” ,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>, 03 Ocak 2012

“Russia as seen from Sweden”,

<http://www.strato-analyse.org/fr/spip.php?article211>, 20 Nisan 2012

“Russia-Denmark cooperation: turning a new page”,

<http://english.ruvr.ru/2011/04/27/49542183.html>, 14 Nisan 2012

“Russia, Spain sign energy deal, smoothing investments”,

<http://www.reuters.com/article/2009/03/03/gazprom-repsol-idUSL357888920090303>, 14 Mart 2012

“Russia's Energy Disputes, Council on Foreign Relations”,

<http://www.cfr.org/energy/russias-energy-disputes/p12327#p5>, 18 Ocak 2012

“Russian relationship develops”, <http://www.luxembourgforbusiness.lu/russian-relationship-develops>, Erişim Tarihi: 07 Nisan 2012

“Russian, Slovenian presidents to hold talks in Moscow”,

<http://en.rian.ru/russia/20110516/164042647.html>, 12 Nisan 2012

“Rusya’dan gelen doğalgaz %30’a yakın azaldı”,

<http://enerjienstitusu.com/2012/02/05/rusyadan-gelen-dogalgaz-yuzde-30a-yakin-azaldi/>, 01 Nisan 2012

“Sarkozy-Merkel-Medvedev Troykası’nın Deauville Buluşması”,

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=849:sarkozy-merkel-medvedev-troykasnn-deauville-bulumas&catid=70:ab-analizler&Itemid=134, 11 Şubat 2012

“Slovenia takes measures to increase gas supply security”,

http://www.mgrrt.gov.si/nc/en/media_room/news/article/11987/6814/, 12 Nisan 2012

“S.M.E.’s Self-Employed and Energy”,

http://economie.fgov.be/en/consumers/Energy/Energy_policy/International_context/Multilateral/European_Energy_Charter/, 27 Aralık 2011

“STRATFOR: Poland, Russia competing for courtship with Germany”,

<http://www.wbj.pl/article-56929-stratfor-poland-russia-competing-for-courtship-with-germany.html?type>, 11 Şubat 2012

“The Luxembourg-Moscow Connection”, <http://www.lff.lu/nc/finance/news/news-detail/browse/7/article/the-luxembourg-moscow-connection/21/>, 07 Nisan 2012

“Trade and Cooperation Agreement”,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/july/tradoc_139580.pdf, 14 Aralık.2011

“Ukraine/Russia gas dispute highlights Ireland’s exposure”,

<http://www.constructireland.ie/News/Government/Ukraine/Russia-gas-dispute-highlights-Irelands-exposure.html>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2012

“Venezuela harbors offshore gas revolution”, <http://www.gasworld.com/news.php?a=3383>,
16 Nisan 2012

“Visegrad countries and Russia”,

<http://www.visegrad.info/v4-eu-russia-relations/factsheet/visegrad-countries-and-russia.html>,
07 Nisan 2012

“What's Behind New Levels of Cooperation For Russia and France?”,

<http://www.forbes.com/sites/energysource/2011/06/21/whats-behind-new-levels-of-cooperation-for-russia-and-france/>, 09 şubat 2012

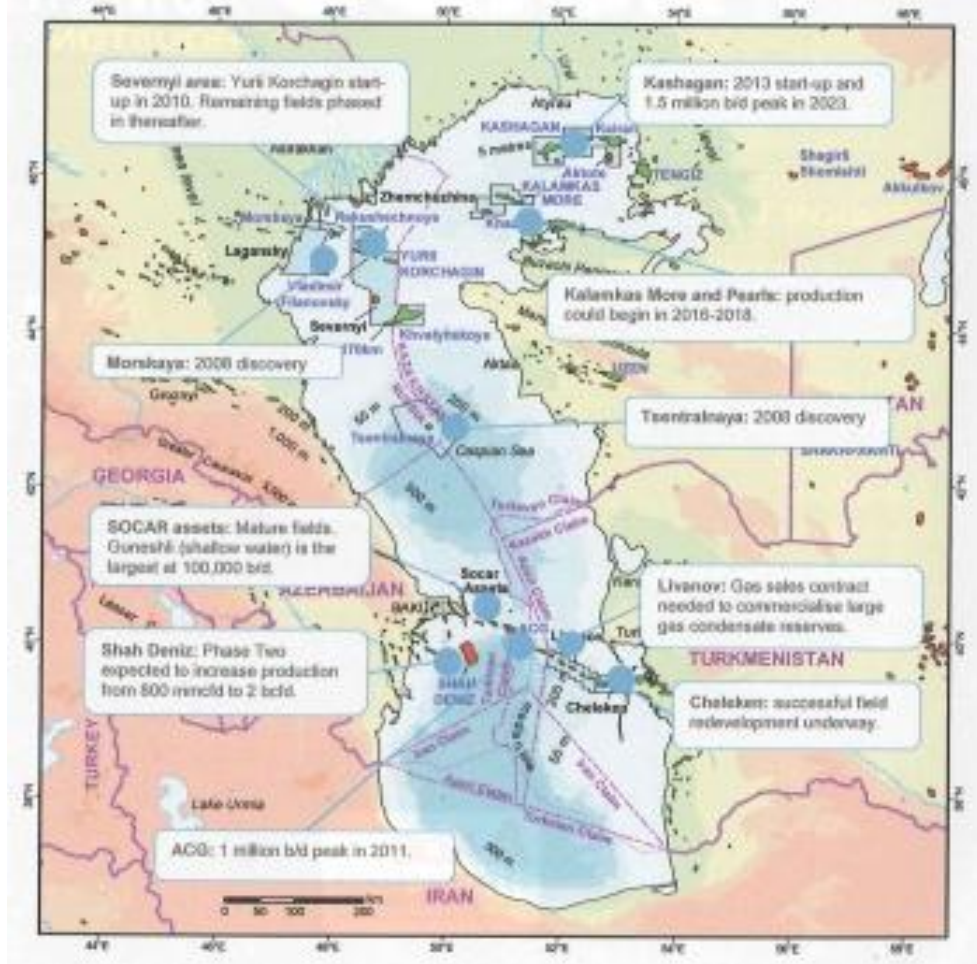
EK – 1 Hazar Bölgesi Ülkelerinin Hazar Denizindeki Doğalgaz ve Petrol Sahaları

Oil and gas fields   Oil and gas pipelines   Terminals (ports)
 Potential oil and gas fields   Tanker delivery and proposed oil and gas pipelines

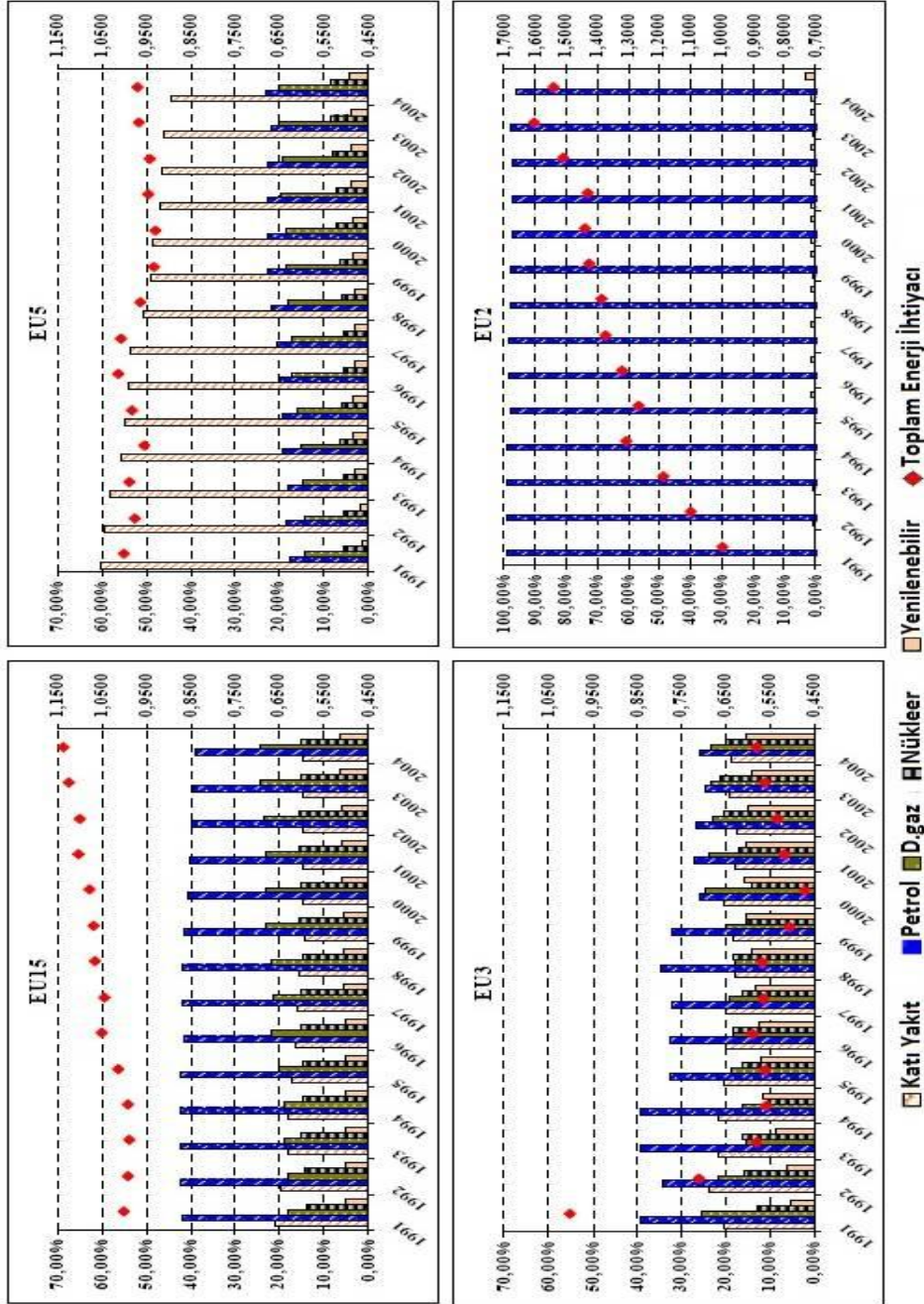
Map produced by UNEP/GRID-Arendal, August 2008

Haritada, mevcut ve muhtemel gas ve petrol sahaları, boru hatları, tanker güzergahları ve limanlar gösterilmiştir. Bu haritayı tamamlayıcı olarak, Bölge ülkelerinin hakimiyet bölgelerini gösteren harita da şu şekildedir.

Haritada kesikli çizgilerle bölgedeki hakimiyet sahalarının sınırları gösterilmiştir.

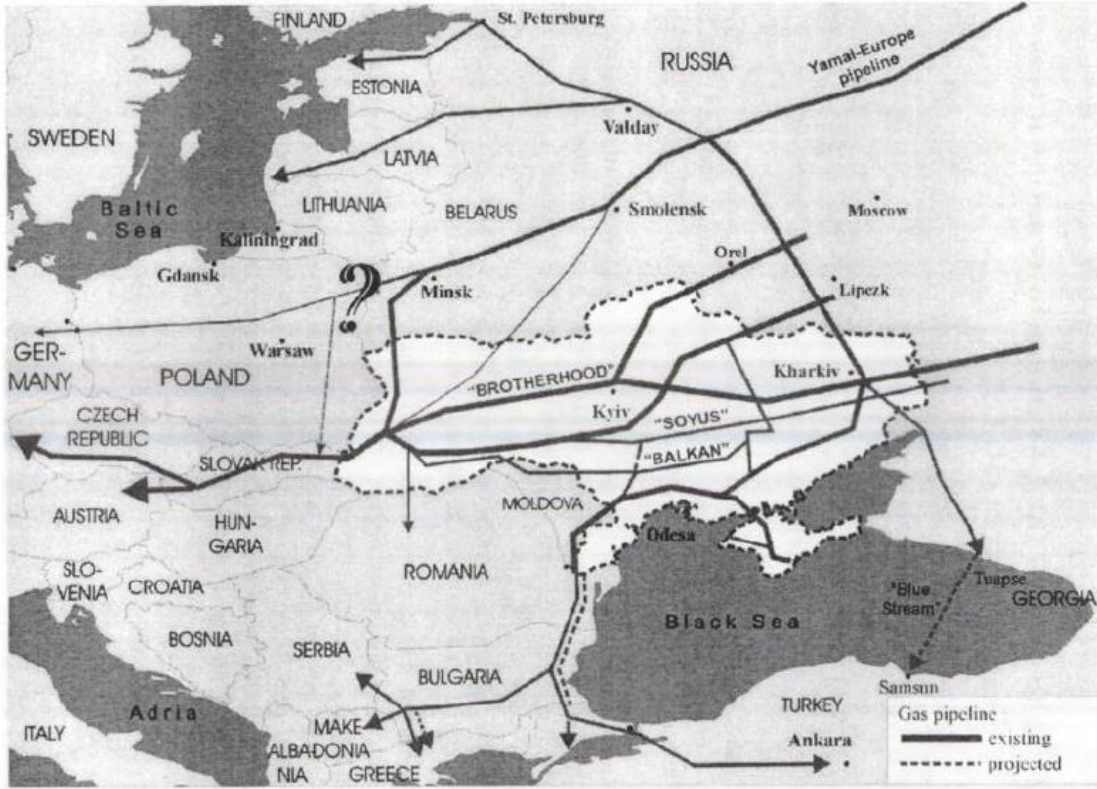
EK – 2 AB Üyesi Devletlerin Çeşitli Enerji Kaynaklarını Kullanımları ve Toplam Enerji İhtiyaçları

EU-15 2004 genişlemesi öncesi üye ülkeleri; EU-5, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya 15, ve Macaristan'ı; EU-3, Estonya, Letonya ve Litvanya'yı; EU-2, Kıbrıs ve Malta'yı temsil etmektedir.

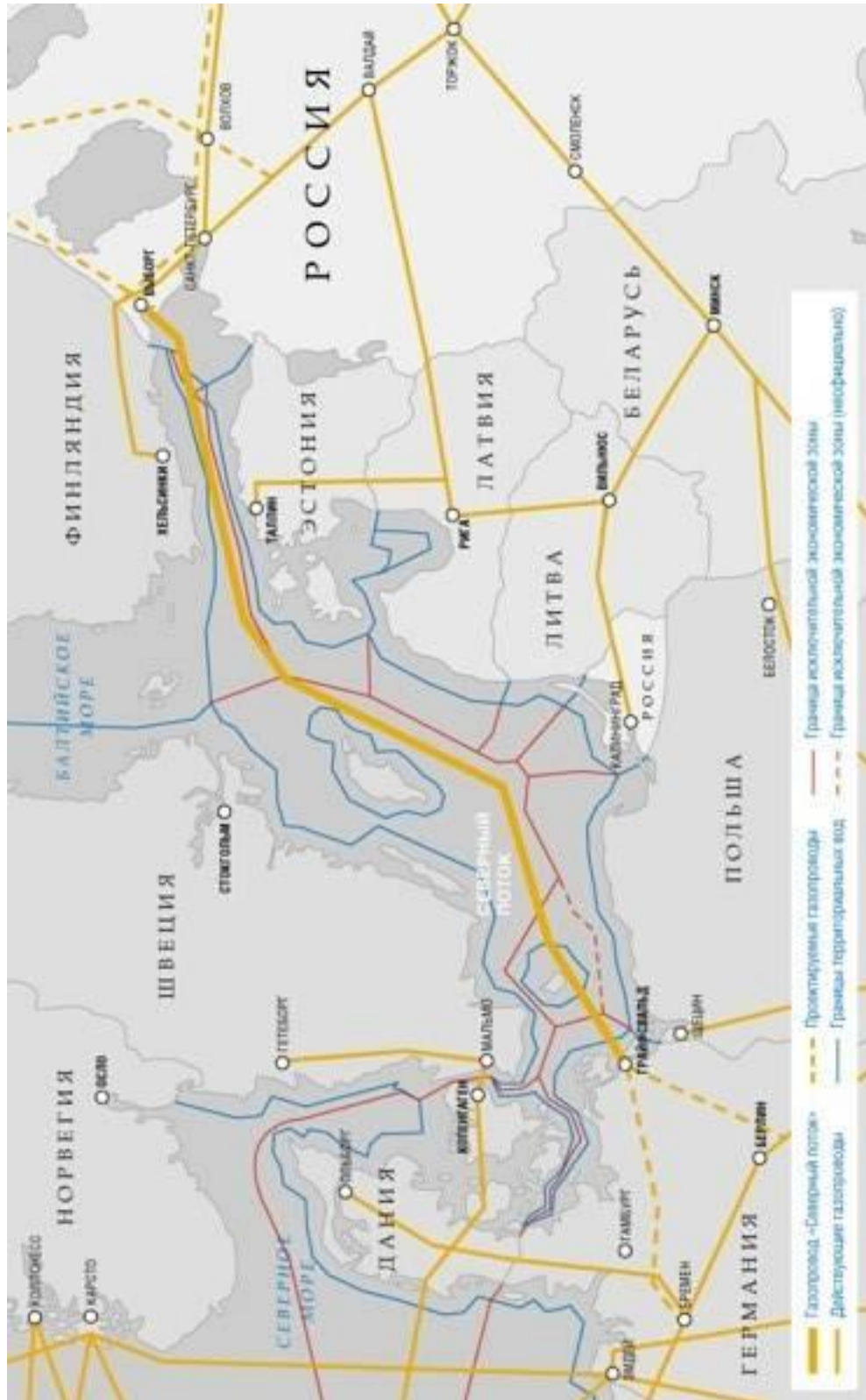

EK – 3 Yamal-II Doğalgaz Boru Hattı

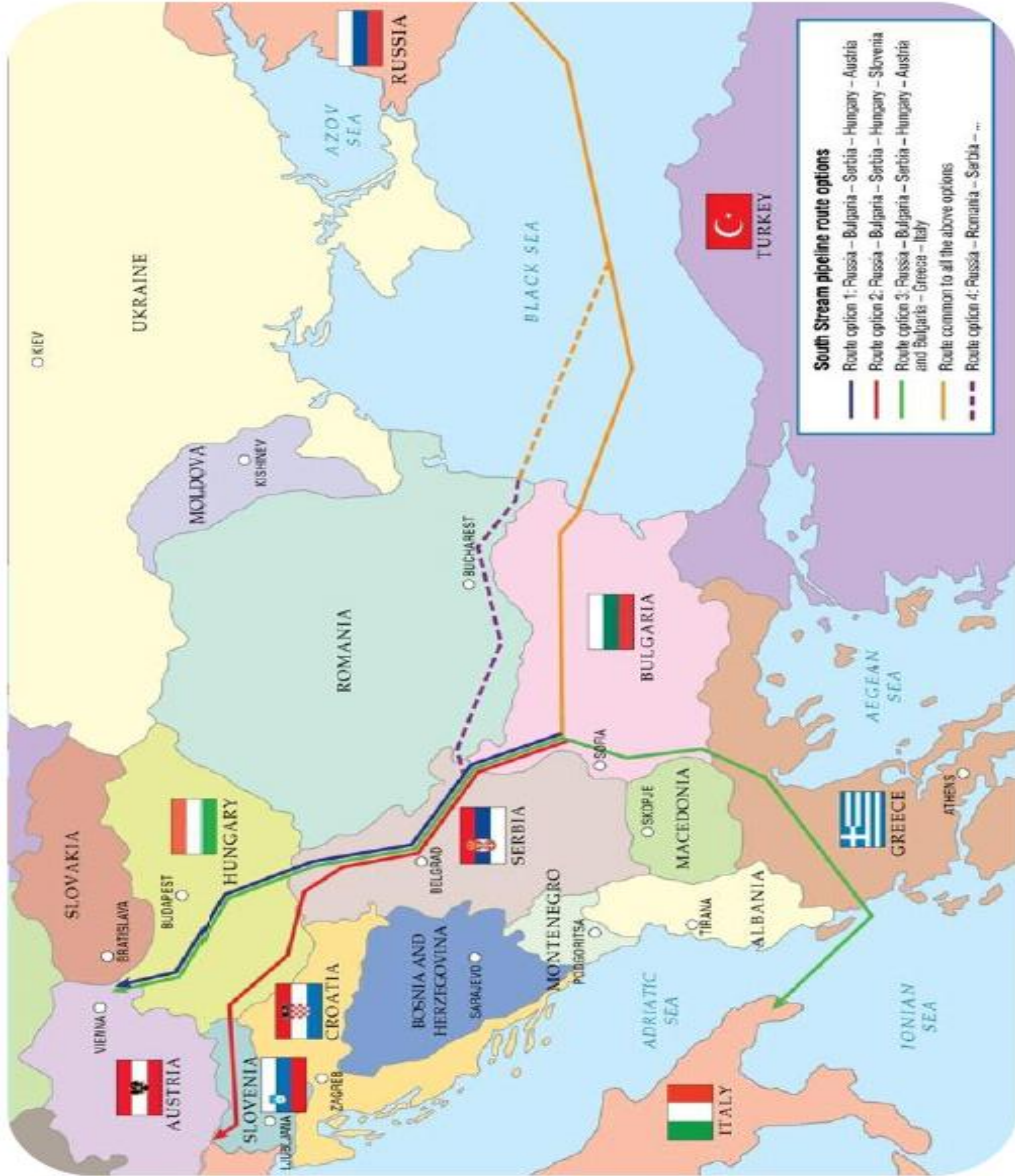

Yapılıp yapılmayacağı henüz kesinleşmemiş Yamal-2, Kondratki (Polonya) ile Kapusany (Slovakya) şehirlerini birbirine bağlamakta ve Merkez Koridor'la birleşmektedir.

ЕК-4 Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı

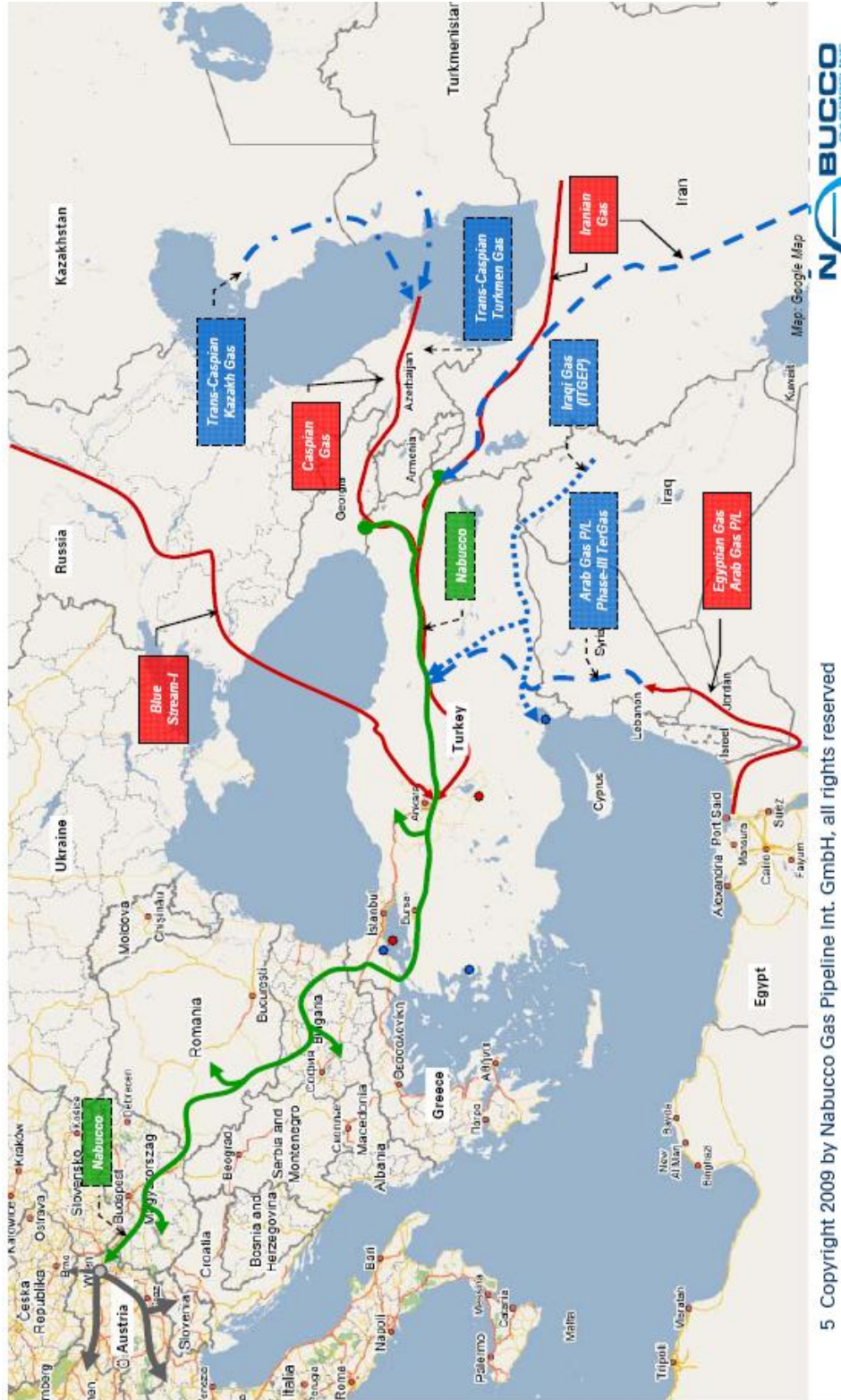
EK-5 Güney Akım Doğalgaz Boru Hattı

EK-6 Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı

EK-7 Nabucco Doğalgaz Boru Hattı

5 Copyright 2009 by Nabucco Gas Pipeline Int. GmbH, all rights reserved

